

**Hallituksen esitys Eduskunnalle uskonnonvapauslaiksi
ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi uskonnonvapauslaki, joka korvaisi voimassa olevan vuonna 1922 annetun uskonnonvapauslain. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi perusopetuslakia, lukiolakia ja kirjanpitolakia.

Uudella uskonnonvapauslailla turvattaisiin perustuslaissa säädetyin uskonnonvapauden käyttämistä. Laissa säädettäisiin uskonnon harjoittamisen järjestämistä varten tarkoitusta erityisestä yhteisömuodosta, rekisteröidystä uskonnollisesta yhdyskunnasta. Rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien autonomiaa ehdotetaan lisättäväksi nykyisestä. Lakiin sisältyy myös säännöksiä, joita sovellettaisiin rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien lisäksi evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan. Tällaisia kaikkiin uskonnollisiin yhdyskuntiin sovellettavia säännöksiä olisivat säännökset, jotka koskevat jäsenyyttä uskonnollisessa yhdyskunnassa, menettelyä liittyttäessä uskonnolliseen yhdyskuntaan ja erottaessa yhdyskunnasta, valaa ja vakuutusta sekä koontumislain soveltamista uskonnon julkiseen harjoittamiseen.

Uskonnonvapauslaissa ei enää kiellettäisi henkilön kuulumista samanaikaisesti useampaan uskonnolliseen yhdyskuntaan, vaan tämä asia siirrettäisiin ratkaistavaksi kunkin yhdyskunnan oman järjestyksen mukaan. Uskonnollisesta yhdyskunnasta eroamiseen liittyvästä kuukauden harkinta-ajasta sekä henkilökohtaisesti tehtävän eroamisilmoituksen vaatimuksesta ehdotetaan luovuttavaksi. Lapsen uskonnollinen asema ei enää lain no-

jalla automaattisesti määräytyisi huoltajien uskonnollisen aseman mukaan, vaan lapsen liittyminen uskonnolliseen yhdyskuntaan tai eroaminen siitä perustuisi aina erilliseen huoltajien tahdonilmaisuun. Huoltajat päättäisivät lapsen uskonnollisesta asemasta pääsääntöisesti yhdessä. Lapsen itsemääräämisoikeutta ehdotetaan laajennettavaksi siten, että 12 vuotta täyttäneen lapsen uskonnollista asemaa voidaan muuttaa vain lapsen suostumuksella.

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot määriteltäisiin uudessa laissa nykyistä täsmällisemmin. Yhdyskuntien järjestysmuotoon ja hallintoon sovellettaisiin yhdistyslakia siltä osin kuin uskonnollisen yhdyskunnan erityisluonne ei edellyttä yhdistyksistä poikkeavaa sääntelyä. Merkittävimmät erot yhdistykseen olisivat, että rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa päätösvaltaa ei edellytetä käytettävän yhdyskunnan jäsenten kokouksessa ja että yhdyskunnan hallitus voisi olla myös yksijäseninen. Yhdyskunnan perustamiseen vaadittaisiin nykyiseen tapaan vähintään 20 henkilöä. Yhdyskuntien toimivaltaa päättää seurakuntiansa ja muiden paikallisyhteisöjensä organisoinnista ehdotetaan olennaisesti lisättäväksi. Nykyiseen uskonnonvapauslakiin sisältyvistä kiinteistön omistamiseen liittyvistä rajoituksista ja opetusministeriön oikeudesta tarkastuttaa yhdyskuntia luovutettaisiin. Kirjanpitolakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta ja sen paikallisyhteisö ovat aina kirjanpitolvelvollisia.

Perusopetuksen ja lukion uskonnonopetusta koskeviin säännöksiin ehdotetaan eräitä muutoksia. Perusopetuslaissa ja lukiolaissa korvattaisiin tunnustuksellisen uskonnonopetuksen käsite oman uskonnon opetuksen käsitteellä. Esitys ei edellytä muutoksia uskonnon opetuksen nykyisiin sisältöihin. Myös oppilaan oikeus ja velvollisuus osallistua oman uskontonsa tai elämäntiedon opetukseen säilyisi pääosin nykyisellään. Oppilaiden enemmistön mukaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton oppilas osallistuisi mainittuun opetukseen vain, jos

hän siihen erikseen ilmoittautuu. Evankelis-luterilaista ja ortodoksista uskonnonopetusta antavalta opettajalta ei enää edellytettäisi asianomaisen kirkon jäsenyyttä. Lisäksi lakiin ehdotetaan otettavaksi menettelytapasäännökset, jotka liittyvät oikeuteen olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen koulussa.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä elokuuta 2003. Kirjanpitolain muutos tulisi kuitenkin voimaan kolmen vuoden kuluttua uskonnonvapauslain voimaantulosta eli 1 päivänä elokuuta 2006.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIAALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYSLUETTELO.....	3
YLEISPERUSTELUT	5
1. Johdanto.....	5
2. Nykytila	5
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	5
Historiallista taustaa	5
Uskonnon ja omantunnon vapaus perusoikeutena ja ihmisoikeutena	7
Voimassa oleva uskonnonvapauslaki	9
Uskonnollinen yhdyskunta ja uskontokunta	9
Uskonnon julkista ja yksityistä harjoittamista koskevat säännökset.....	9
Liittyminen uskonnolliseen yhdyskuntaan ja eroaminen siitä.....	10
Lapsen asema.....	11
Uskonnon ja elämäntiedon opetus.....	11
Vala ja vakuutus.....	13
Hautausoimi	13
Rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat	14
Yhdyskunnan perustaminen ja rekisteröiminen.....	14
Päätöksenteko ja hallinto rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa.....	15
Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan talous	15
Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan seurakunnat.....	15
Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan purkautuminen ja lakkauttaminen .	16
Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan jäsenrekisteri	16
Tarkastuttamisoikeus ja kiinteistönomistuksen rajoitukset rekisteröidyssä us-	
konnollisessa yhdyskunnassa	16
Uskonnollisten yhdyskuntien rekisteri ja ilmoitusten julkaiseminen säädös-	
koelmassa	16
Uskonnolliset yhdyskunnat Suomessa.....	17
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö.....	17
2.3. Nykytilan arviointi	20
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	22
3.1. Tavoitteet.....	22
3.2. Keskeiset ehdotukset	23
Uuden uskonnonvapauslain soveltamisala	23
Jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa	23
Rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta.....	24
Uskonnonopetus	25
4. Esityksen vaikutukset.....	26
4.1. Taloudelliset vaikutukset.....	26
4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset.....	26
4.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan	27
5. Asian valmistelu.....	27

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja.....	27
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	30
1. Lakiehdotusten perustelut	30
1.1. Uskonnonvapauslaki	30
1 luku. Yleiset säännökset	30
2 luku. Rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat.....	38
3 luku. Erinäiset säännökset	54
4 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset.....	55
1.2. Perusopetuslaki.....	57
1.3. Lukiolaki	58
1.4. Kirjanpitolaki	59
1 luku. Yleiset säännökset	59
2. Voimaantulo.....	59
3. Säättämisjärjestys.....	59
LAKIEHDOTUKSET	62
Uskonnonvapauslaki	62
perusopetuslain muuttamisesta.....	70
lukiolain muuttamisesta	71
kirjanpitolain 1 luvun 1 §:n muuttamisesta.....	72
LIITE.....	73
RINNAKKAISTEKSTIT	73
perusopetuslain muuttamisesta.....	73
lukiolain muuttamisesta	75

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Uskonnon ja omantunnon vapaus on perustuslain 11 §:n nojalla turvattu perusoikeutena. Uskonnonvapauden käyttämistä koskevat tarkemmat säännökset sisältyvät pääasiassa vuonna 1922 annettuun uskonnonvapauslakiin (267/1922). Lakiin sisältyy ensinnäkin kaikkia uskonnollisia yhdyskuntia koskevia säännöksiä muun muassa uskonnolliseen yhdyskuntaan liittymisestä ja siitä eroamisesta sekä lapsen uskonnollisen aseman määräytymisestä. Toiseksi laissa säädetään rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan perustamisesta ja oikeudellisesta asemasta. Lisäksi lakiin sisältyy muun muassa uskonnonopetuksen, valaan ja vakuutukseen sekä hautaamiseen liittyviä yksittäisiä uskonnonvapautta turvaavia säännöksiä.

Nykyiseen uskonnonvapauslakiin on sen voimassa olon aikana tehty vain muutamia, suhteellisen pieniä tarkistuksia, eikä laki siten enää kaikilta osin vastaa nykyisiä käsityksiä. Myös kirjoitustavaltaan laki on vanhentunut. Lain uudelleenarviointia edellyttää myös se, että Suomi on uskonnonvapauslain säätämisen jälkeen sitoutunut lukuisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, joihin sisältyy myös uskonnonvapautta koskevia määräyksiä. Myös Suomen omat perusoikeussäännökset on uudistettu elokuun alusta 1995 lukien.

Nykyinen uskonnonvapauslaki ehdotetaan korvattavaksi kokonaan uudella uskonnonvapauslailla. Lain tarkoituksena olisi turvata perustuslain 11 §:ssä säädetyn uskonnonvapauden käyttämistä. Lailla luotaisiin puitteet erityisesti uskonnolliselle yhdistymisvapaudelle. Laissa säädettäisiin muun muassa rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan perustamisesta ja toiminnan perusteista sekä uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyyden määräytymisestä.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Historiallista taustaa

Uskonnonvapauden kehityshistoria läntisessä kulttuuripiirissä voidaan tiivistää kolmeen vaiheeseen. Niitä edeltää aikakausi, jolloin enemmistöön kuuluvilla oli oikeus tunnustaa valtion suosimaa uskontoa. "Kenen maa, sen uskonto" -periaate oli useissa maisa voimassa vielä lännen kristikunnan hajotua 1500-luvulla. Hallitsijan valinnan mukainen yhtenäinen uskonto ja alamaisten yhteinen uskonnonharjoitus nähtiin valtion pysyvyyden kannalta välttämättömäksi.

1600-luvulle asti uskonnollisia vähemmistöjä pidettiin yleisesti yhteiskuntarauhaa vaarantavina. Vähemmistöön kuuluvilla ei ollut muuta vapautta kuin yrittää maasta toiseen siirtymällä välttää syrjintää ja suoranaista vainoa. Uskonnonvapauden esiaste, suvaitsevaisuus, kasvoi valistusfilosofian maaperästä. Siitä versoi vähitellen myös ajatus valtiosta maallisena, kansalaisista käsin rakentuvana yhteisönä. Vaikka suvaitsevaisuus ei heti avannutkaan uskonnollisten vähemmistöjen jäsenille täydellisiä kansalaisoikeuksia, he saivat joka tapauksessa oikeuden olla olemassa ja harjoittaa yksityisesti uskontoaan.

Uskonnollisten vähemmistöjen tunnustamista ja pyrkimystä niiden oikeudelliseen suojeluun voidaan pitää ensimmäisenä asteenä uskonnonvapauden kehityksessä. Vähemmistöjen oikeus harjoittaa uskontoaan kuului sekä valtion sisäisen että kansainvälisen oikeuden piiriin. Se taattiin esimerkiksi lukuisissa 1600-, 1700- ja 1800-luvun Euroopassa solmituissa rauhansopimuksissa. Niissä oli maininta hallitsijan uskosta poikkeavien uusien asukkaiden oikeudesta harjoittaa omaa kulttiaan. Vähemmistösuoja saatiin ulottaa tarvittaessa myös muihin kuin kristillisiin vähemmistöyhteisöihin.

Paine laajentaa uskonnonvapauden piiriä

myös uskonnottomiin ja niihin, jotka halusivat jättää kirkon tai kamppailla uskontoa vastaan, alkoi kasvaa 1700-luvun loppupuolella. Useissa Euroopan maissa kesti kuitenkin vielä kauan ennen kuin kokonaan uskonnottomille, ateisteille ja agnostikoille, tunnustettiin täydellinen uskonnonvapaus ja sen myötä myös moitteettomat kansalaisoikeudet. Tätä lähinnä 1800-luvun jälkipuolella ja 1900-luvun alussa useissa maissa tapahtunutta prosessia voidaan pitää uskonnonvapauskehityksen toisena asteena.

Uskonnollisten ja katsomuksellisten vähemmistöjen suojelu sai Kansainliiton perustamisen (1919) myötä aikaisempaa kansainvälisemmän sävyn. Vaikkei tavoite taata vähemmistöihin kuuluville tasavertainen kohtelu valtion muiden kansalaisten kanssa toteutunutkaan koko laajuudessaan, Kansainliitto loi pohjaa myöhemmille Yhdistyneitten kansakuntien (YK) toimille yleisen ja yhtäläisen uskonnonvapauden toteuttamiseksi.

Kolmannen ja samalla modernin kehitysvaiheensa uskonnonvapaus on saavuttanut YK:n pitkäjänteisessä ja laaja-alaisessa kaikkien yhdenvertaisuutta korostavassa ja kaikenmuotoisen syrjinnän ja suvaitsemattomuuden poistamiseen tähtäävässä työssä universaalien ihmisoikeuksien turvaamiseksi. YK:lla oli Kansainliiton lisäksi taustanaan lukemattomien ihmisten perus- ja ihmisoikeudet raunioittanut toinen maailmansota. Sotaa edeltäneet, sokeaa alistumista vallankäyttökoneistolle vaatineet totalitaariset ideologiat jättivät monissa maissa ihmiset suojattomaksi sekä vihollisen hyökkäyksille että omassa maassa harjoitetulle tuhoamispolitiikalle.

YK:n peruskirja (1945) lähtee siitä, että ihmisoikeudet ja perusvapaudet kuuluvat kaikille rotuun, sukupuoleen, syntyperään, kieleen tai uskontoon katsomatta. Uskonnonvapauden osalta asia määriteltiin tarkemmin Ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa (1948) sekä useissa myöhemmin laadituissa kansainvälisissä sopimuksissa. Suomen ratifioimien kansainvälisten sopimusten sisällöstä on uskonnonvapauden osalta tehty lähemmin selkoa jäljempänä.

Luonteeltaan universaalina järjestönä YK:n voidaan siis katsoa tuoneen kaikkien ihmisoikeudet kansainväliseen tietoisuuteen ja sa-

malla pysyvästi myös kansainvälisen oikeuden piiriin. Tosin jo ennen ihmisoikeuksien julistusta solmittu Pariisin rauhansopimus (1947) sisälsi myös Suomen osalta lauselman, jossa maa sitoutui takaamaan poikkeuksetta kaikkien ihmisoikeudet ja perustavat vapaudet.

Suomessa uskonnonvapaus toteutui verrattain myöhään. Evankelis-luterilainen ja ortodoksinen uskonto olivat maan kansalaisille ainoat sallitut uskonnot vuoden 1800-luvun loppupuolelle asti. Vuoden 1889 eriuskolaislailla ulotettiin uskonnonvapaus evankelis-luterilaisen kirkon ulkopuolisiin protestanttisiin uskontokuntiin. Juutalaisten asema järjestettiin erityislailla vuonna 1918.

Yleinen uskonnonvapaus turvattiin Suomen itsenäistyttyä vuoden 1919 hallitusmuodossa. Hallitusmuodon 8 §:n mukaan Suomen kansalaisella oli oikeus julkisesti ja yksityisesti harjoittaa uskontoa, mikäli lakia tai hyviä tapoja ei loukattu. Suomen kansalaisella oli, sen mukaan kuin siitä erikseen säädettiin, vapaus luopua siitä uskonnollisesta yhdyskunnasta, johon hän kuuluu, sekä vapaus liittyä toiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan. Hallitusmuodon 9 §:n mukaan Suomen kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet olivat riippumattomat siitä, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan hän kuuluu tai kuuluuko hän mihinkään sellaiseen yhdyskuntaan. Julkisiin virkoihin nähden olivat kuitenkin voimassa niistä säädetyt rajoitukset, kunnes lailla toisin säädetään. Uusia uskonnollisia yhdyskuntia sai hallitusmuodon 83 §:n 3 momentin mukaan perustaa noudattaen, mitä siitä laissa säädetään. Ennen hallitusmuodon voimaantuloa toimineista uskonnollisista yhdyskunnista oli mainitun pykälän 2 momentin mukaan voimassa, mitä niistä oli säädetty tai säädetään.

Uskonnonvapauden periaatteen toteuttamiseksi käytännössä oli vielä tarpeen säätää uskonnonvapauslaki ja hallitusmuodon 9 §:n edellyttämä Suomen kansalaisen oikeudesta olla maan palveluksessa uskontunnustukseensa katsomatta annettu laki (173/1921). Vuonna 1920 eduskunnalle annettu esitys uskonnonvapauslaiksi pohjautui vuosina 1906 ja 1917 asetettujen uskonnonvapauskomiteoiden ehdotuksiin. Uskonnonvapauslaki hyväksyttiin perustuslain säätämisjärjes-

tyksessä marraskuussa 1922 ja se tuli voimaan vuoden 1923 alusta.

Uskonnon ja omantunnon vapaus perusoikeutena ja ihmisoikeutena

Nykyisen muotonsa uskonnon ja omantunnon vapautta koskevat perusoikeussäännökset saivat 1 päivänä elokuuta 1995 voimaan tulleen hallitusmuodon perusoikeussäännösten uudistuksen yhteydessä. Uudistettu perusoikeussäännöstö on sittemmin siirretty sellaisenaan 1 päivänä maaliskuuta 2000 voimaan tulleeseen perustuslakiin.

Uskonnon ja omantunnon vapaudesta perusoikeutena säädetään perustuslain 11 §:ssä. Säännös muodostaa perustan kaikelle sellaiselle aineelliselle lainsäädännölle, joka koskee uskonnon ja omantunnon vapautta. Pykälän 1 momentin yleissäännöksen mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Säännöksessä tarkoitettu omantunnonvapaus kattaa sekä uskonnolliset että muut maailman- ja elämäkatsomukset. Pykälän 2 momentissa tätä vapautta täsmennetään luettelemalla sen tärkeimmät ilmenemismuodot eli oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus, oikeus kuulua uskonnolliseen yhdyskuntaan eli uskonnollinen yhdistymisvapaus sekä niin sanotun negatiivisen uskonnonvapauden keskeisin ulottuvuus eli oikeus olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Säännöksen viimeisessä virkkeessä täsmennetään vielä negatiivista uskonnonvapautta toteamalla, että kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

Uskonnon tunnustamisen ja harjoittamisen vapauteen sisältyy myös kunkin uskonnollisen yhteisön mahdollisuus päättää omista uskonnollisista menoistaan. Perustuslain 11 §:ssä tarkoitettuun uskonnon tunnustamiseen ja harjoittamiseen on katsottu kuuluvan myös tunnustuksellinen uskonnon opetus. Uskonnonvapauden on toisaalta katsottu edellyttävän myös yksilön mahdollisuutta saada uskonnollista tai elämäkatsomuksellista opetusta.

Muista perusoikeuksista uskonnon ja omantunnon vapauteen liittyy läheisesti perustuslain 6 §:n 2 momentissa säädetty uskontoon tai vakaumukseen perustuvan syr-

jinnän kieltö. Säännöksestä on katsottu seuraavan muun muassa, että julkisen vallan tulee kohdella tasapuolisesti kaikkia uskonnollisia yhdyskuntia ja maailmankatsomuksellisia suuntauksia. Myös perustuslain 12 §:ssä säädetyllä sananvapaudella, 13 §:ssä säädetyllä kokoontumis- ja yhdistymisvapaudella sekä 127 §:ssä säädetyllä oikeudella saada vakaumuksen perusteella vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen on suuri merkitys toteutettaessa uskonnon ja omantunnon vapautta käytännössä.

Perustuslain 11 §:n säännökset uskonnon ja omantunnon vapaudesta poikkeavat ennen perusoikeusuudistusta voimassa olleista hallitusmuodon uskonnonvapaussäännöksistä siten, että uudet säännökset koskevat uskonnollisten vakaumusten lisäksi myös muita maailman- ja elämäkatsomuksia. Lisäksi voimassa olevia säännöksiä sovelletaan perusoikeusuudistuksessa yleisesti noudatettujen periaatteiden mukaisesti kaikkiin Suomen lainkäyttöpiiriin kuuluviin henkilöihin kansallisuudesta riippumatta, ei vain Suomen kansalaisiin.

Uskonnon ja omantunnon vapautta koskeviin perustuslain säännöksiin ei enää sisälly hallitusmuodon 8 §:ää vastaavaa säännöstä, jonka mukaan uskontoa harjoitettaessa ei saa loukata lakia ja hyviä tapoja. Viimeksi mainittu säännös katsottiin uudistettaessa perusoikeussäännöksiä vuonna 1995 tarpeettomaksi, koska uskonnon ja omantunnon vapautta ei muutenkaan voi käyttää siten, että loukattaisiin ihmisarvoa tai muita perusoikeuksia taikka harjoitettaisiin toimia, jotka ovat oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisia.

Perusoikeusuudistuksen ei katsottu muuttavan kirkon ja valtion välisiä suhteita. Uudistuksella ei myöskään puututtu muihin valtion ja uskonnollisten yhdyskuntien välisiin suhteisiin. Perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan (HE 309/1993 vp) uudistuksella ei myöskään puututtu uskonnollisten yhdyskuntien mahdollisuuteen periä veroja tai jäsenmaksuja omilta jäseniltään.

Uuteen perustuslakiin ei sisälly hallitusmuodon 83 §:n 2 ja 3 momenttia vastaavia erityissäännöksiä, jotka koskivat muita uskonnollisia yhdyskuntia kuin evankelisluterilaista kirkkoa. Säännöstä oikeudesta uu-

sien yhdyskuntien perustamiseen ei katsottu tarpeelliseksi ottaa perustuslakiin, koska perustuslain 13 §:n säännös yhdistymisvapaudesta koskee myös uskonnollisten yhdyskuntien perustamista (PeVM 10/1998 vp).

Uskonnon ja omantunnon vapaudesta on määrättyä myös useissa Suomen ratifioimissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Näihin kuuluu ensinnäkin yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi eli Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 19/1990), jonka 9 artiklan mukaan jokaisella on oikeus ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen. Tämä oikeus sisältää vapauden vaihtaa uskontoa tai uskoa ja vapauden tunnustaa uskontoaan tai uskoaan joko yksin tai yhdessä muiden kanssa julkisesti tai yksityisesti jumalanpalveluksissa, opettamalla, hartaudenharjoituksissa ja uskonnollisin menoin. Artiklan 2 kohdan mukaan henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai uskoaan voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa yleisen turvallisuuden vuoksi, yleisen järjestyksen, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Sopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan oikeutta koulutukseen koskevassa 2 artiklassa määrätään, että hoitaessaan kasvatuksen ja opetuksen alalla omaksumiaan tehtäviä valtion tulee kunnioittaa vanhempien oikeutta varmistaa lapsilleen heidän omien uskonnollisten ja aatteellisten vakaumustensa mukainen kasvatusturva ja opetus.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 8/1976) ajatuksen, uskonnon ja omantunnon vapaudesta määrätään sopimuksen 18 artiklassa. Uskonnon ja omantunnon vapauden turvaamiseen liittyvät läheisesti myös sopimuksen 26 artiklan syrjintäkielto sekä kansallisten, uskonnollisten ja kielellisten vähemmistöjen oikeuksia koskeva 27 artikla.

Lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (SopS 60/1991) 14 artiklan mukaan sopimusvaltiot kunnioittavat lapsen oikeutta ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen. Edelleen sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien ja laillisten huoltajien oikeuksia

ja velvollisuuksia antaa lapselle ohjausta hänen oikeutensa käyttämisessä tavalla, joka on sopusoinnussa lapsen kehitystason kanssa. Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 6/1976) 13 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan vanhempien ja tarvittaessa laillisten holhoojien vapautta turvata lastensa uskonnollinen ja moraalinen kasvatusturva, joka on heidän omien vakaumustensa mukainen.

On selvää, ettei uskonnonvapautta toteuteta koskaan tyhjiössä. Vapaus kuuluu tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhteisöön sekä oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoaan tai elämäntavustaan ovat aina sidoksissa vallitsevaan sosiokulttuuriseen ympäristöön. Tällöin on luonnollista, että myös sellaiset perusoikeudet kuin sananvapaus sekä yhdistymis- ja kokoontumisvapaus säätelevät omalta osaltaan uskonnonvapautta. Demokratian toteutumisen kannalta on selvää, että uskonnonvapaus toteutuu parhaimmin sellaisessa yhteiskunnassa, jossa tunnustetaan kaikki perustavat vapaudet ja ihmisoikeudet sekä niiden kiinteä keskinäinen vuorovaikutus.

Uskonnonvapauden käytännön toteutumiseen saattavat vaikuttaa myös valtion ja kirkkojen väliset suhteet tai yleisemminkin valtion suhde uskontoon ja uskontoihin. Läntisessä kulttuuripiirissä on vallinnut ja vallitsee yhä kaksi perusmallia. Eurooppalaisissa demokratioissa lähdetään yleensä siitä, etteivät valtion ja kirkon suhteet sellaisinaan säätele yksilön uskonnonvapautta. Se on turvattava aina valtion ja kirkon suhteista riippumatta. Yhdysvalloissa puolestaan korostetaan, että yksilön uskonnonvapaus toteutuu, kun kaikki kirkot ja uskonnolliset yhteisöt ovat suhteessaan valtioon ns. vapaakirkkojen asemassa.

Läntisen demokraattisen yhteiskunnan perusarvoihin luetaan useasti moniarvoisuus, suvaitsevuus ja avarakatseisuus. Kyseiseen arvopohjaan kuuluu oleellisesti myös vähemmistöjen oikeuksien kunnioittaminen. Kun monet valtaväestön uskonnosta poikkeavat vähemmistöryhmät ovat useasti samalla myös etnisiä tai rotuvähemmistöjä, vähemmistöjen uskonnonvapauden turvaaminen auttaa osaltaan ehkäisemään myös rasisista suvaitsemattomuutta ja syrjintää.

Monet tutkijat pitävät kaikkien kansalaisten uskonnonvapauden yhtäläistä tunnustamista tärkeänä koko demokraattisen yhteiskunnan toimivuuden kannalta. Uskonnonvapauden ehdoton tunnustaminen ei kuitenkaan merkitse sitä, että kyseiseen vapauteen vedoten voitaisiin harjoittaa ihmisarvoa loukkaavia ja selvästi oikeusjärjestyksen vastaisia toimia. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumisesta tai kuulumattomuudesta ei myöskään saa aiheutua muihin kansalaisoikeuksiin ja -velvollisuuksiin liittyvää syrjintää.

Uskonnonvapaus ei ole ainoastaan yksilön perusoikeus, vaan se luo omalta osaltaan pohjan koko yhteiskunnassa harjoitettavalle uskontopolitiikalle. Vaikka uskonnonvapaus on aina henkilökohtainen asia, se ei ole pelkästään yksilön yksityisasiasia, vaan myös sosiokulttuurinen arvo ja oikeus. Siten kirkkojen ja muiden uskonnollisten yhteisöjen toiminta perustuu yhteiskunnallisessa mielessä niiden nauttimaan uskonnonvapauteen. Uskonnonvapauden yhteisöllinen ulottuvuus on monissa tapauksissa myös sikäli oleellinen tekijä, että juuri se luo viime kädessä edellytykset ja suojan yksilön uskonnonvapauden moitteettomalle toteutumiselle.

Voimassa oleva uskonnonvapauslaki

Tarkempia säännöksiä uskonnonvapauden käyttämisestä annetaan vuonna 1922 annetussa uskonnonvapauslaissa. Lain 1 luvussa säädetään yleisistä, kaikkia uskonnollisia yhdyskuntia ja uskonnonharjoitusta yleensä koskevista asioista. Lain 2 luvussa säädetään rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien perustamisesta ja oikeudellisesta asemasta. Lain 2 luvun säännöksiä ei sovelleta evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan, joiden järjestysmuodosta säädetään kirkkolaisissa (1054/1993) ja ortodoksista kirkkokunnasta annetussa laissa (521/1969) sekä muissa näitä kirkkoja koskevissa erityissääöksissä.

Uskonnollinen yhdyskunta ja uskontokunta

Uskonnonvapauslain 2 §:n mukaan uskonnollisilla yhdyskunnilla tarkoitetaan laissa evankelis-luterilaista kirkkoa, ortodoksista kirkkokuntaa ja lain 2 luvun mukaisesti re-

kisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia. Uskonnollisen yhdyskunnan käsitteen lisäksi uskonnonvapauslaissa käytetään joissakin yhteyksissä myös käsitettä uskontokunta. Käsitettä uskontokunta käytetään muun muassa myös perusopetus- ja lukiolain uskonnonopetusta koskevissa säännöksissä. Uskonnonvapauslain 2 §:stä ilmenee, että evankelis-luterilainen kirkko, ortodoksinen kirkkokunta sekä lain 2 luvun mukaisesti rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat ovat uskontokuntia. Laista ei kuitenkaan käy ilmi, mitkä muut yhteisöt luetaan uskontokunniksi. Monissa yhteyksissä uskontokunnan käsitettä käytetään laissa synonyyminä käsitteelle uskonnollinen yhdyskunta. Uskontokunnan käsite tuli uskonnonvapauslakiin korkeimman oikeuden uskonnonvapauslakiehdotuksesta antaman lausunnon takia, jossa viitattiin rikoslaisissa (39/1889) käytettyyn uskonnollisen yhdyskunnan käsitettä laajempaan uskontokunnan käsitteeseen.

Käytännössä uskontokuntina uskonnonvapauslain ja koululainsäädännön näkökulmasta on pidetty vain evankelis-luterilaista kirkkoa, ortodoksista kirkkokuntaa ja uskonnonvapauslain mukaisesti rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia. Tähän käytäntöön on osaltaan vaikuttanut myös se, että uskonnonvapauslain mukaisesti rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien määrä on kasvanut. Useimpia suuria maailmanuskontoja harjoitetaan Suomessa nykyisin rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan muodossa. Käsitteistä uskontokunta ja uskonnollinen yhdyskunta on siten käytännössä tullut pitkälti synonyymeja.

Uskonnon julkista ja yksityistä harjoittamista koskevat säännökset

Uskonnonvapauslain 1 §:ssä todetaan ennen perusoikeusuudistusta voimassa olleen hallitusmuodon 8 §:n mukaisesti, että uskontoa saa Suomessa julkisesti ja yksityisesti harjoittaa, mikäli lakia tai hyviä tapoja ei loukata.

Uskonnonvapauslain esitöiden mukaan yksityisellä uskonnonharjoituksella tarkoitetaan suljettuja tilaisuuksia, joita ei kokoontumislainsäädännön mukaan voida pitää yleisinä. Yksityisenä uskonnonharjoituksena pidetään

esimerkiksi kotihartauksia ja muita tilaisuuksia, joihin on pääsy vain henkilökohtaisesti tai esimerkiksi tietyn yhteisön jäsenenä kututuilla. Julkista on muu uskonnonharjoitus.

Lain 3 §:ssä, joka on uudistettu kokoontumislainsäädännön uudistuksen yhteydessä vuonna 1999, säädetään kokoontumislain (530/1999) yleistä kokousta koskevien säännösten soveltamisesta julkista uskonnonharjoitusta varten järjestettäviin tilaisuuksiin. Kokoontumislain säännöksiä sovelletaan tällaiseen tilaisuuteen, jollei se kuulu uskonnollisen yhdyskunnan tunnusomaiseen toimintaan ja sitä järjestetä julkista uskonnonharjoitusta varten yhdyskunnan omissa tai niitä vastaavissa tiloissa. Lain 4 §:n 1 momentin mukaan yksityisen uskonnonharjoituksen on jokainen oikeutettu toimeenpanemaan. Lakia tai hyviä tapoja loukkaava yksityinen uskonnonharjoitus on pykälän 2 momentissa säädetty rangaistavaksi sakolla. Rangaistussäännöksellä ei ole enää nykyisin käytännön sovellettavuutta.

Liittyminen uskonnolliseen yhdyskuntaan ja eroaminen siitä

Uskonnonvapauslain 5—7 §:ssä säädetään uskonnolliseen yhdyskuntaan liittymisestä ja siitä eroamisesta. Nämäkin säännökset koskevat kaikkia uskonnollisia yhdyskuntia, myös evankelis-luterilaista kirkkoa ja ortodoksista kirkkokuntaa.

Uskonnonvapauslain 5 §:n 1 momentin mukaan 18 vuotta täyttänyt henkilö voi liittyä sellaiseen uskontokuntaan, jonka järjestys sen sallii. Uskonnollinen yhdyskunta voi siis asettaa rajoituksia kahdeksantoista vuotta täyttäneiden jäsenyydelle yhdyskunnassa. Uskonnolliseen yhdyskuntaan liittymisen edellytykset määräytyvät yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksen ja evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan osalta näitä koskevan lainsäädännön mukaan. Laisa ei erikseen säädetä liittymisen muista edellytyksistä tai liittymismenettelystä, koska uskonnollisilla yhdyskunnilla on katsottu olevan oikeus asettaa oman opinkäsityksensä mukaisia ehtoja yhdyskuntaan liittymiselle.

Uskonnonvapauslain 5 §:n 2 ja 3 momentti koskevat eroamista uskonnollisesta yhdyskunnasta. Eroamisilmoitus on tehtävä henki-

lökohtaisesti joko sille seurakunnalle tai yhdyskunnalle, josta henkilö aikoo erota, tai sen väestörekisterin pitäjälle, johon hän aikoo siirtyä.

Uskonnollisesta yhdyskunnasta eroamista koskevat säännökset ovat vastikään muuttuneet väestökirjanpituudistuksen johdosta. Lokakuun alusta 1999 lukien ajantasainen väestökirjanpito on perustunut valtion väestötietojärjestelmään, jota myös evankelis-luterilainen kirkko ja ortodoksinen kirkkokunta ylläpitävät ja käyttävät hyväksi hoitessaan omaa toimintaansa ja niille erikseen säädettyjä viranomaistehtäviä, kuten tietopalvelutehtäviä ja avioliiton esteiden tutkintaa. Evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan seurakunnat eivät enää toimi ajantasaisessa väestökirjanpidossa maistraattien rinnalla erillisinä rekisterinpitäjinä. Aikaisempien säännösten mukaan henkilö saattoi liittyessään evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon samalla erota toisesta uskonnollisesta yhdyskunnasta. Uskonnonvapauslain täytäntöönpanosta annettua asetusta (334/1922) muutettiin 1 päivästä lokakuuta 1999 lukien siten, että henkilö voi erota uskonnollisesta yhdyskunnasta vain asianomaisessa yhdyskunnassa tai maistraateissa. Eroamista ja liittymistä koskeva menettely on siten samanlainen yhdyskunnasta riippumatta. Edelleen asetuksesta poistettiin eroamisilmoituksen sitomista virka-aikaan ja -huoneeseen sekä määrättyihin viranhaltijoihin koskeva yksityiskohtainen sääntely.

Eroaminen uskonnollisesta yhdyskunnasta on tehtävä henkilökohtaisesti. Uskonnonvapauslakia säädettäessä eroamisen henkilökohtaisuuden katsottiin voivan estää eroamiseen tähtäävän joukkoyllälytyksen. Kirjallisen ilmoituksen pelättiin voivan aiheuttaa varsinkin suurissa seurakunnissa samannimisten ihmisten välillä sekaannusta. Eroamisen henkilökohtaisuutta perusteltiin myöskin sillä, että kyseessä on niin vakavaa harkintaa vaativa toimenpide, että se on tehtävä henkilökohtaisesti. Uskonnollisille yhdyskunnille haluttiin jättää mahdollisuus oman informaationsa jakamiseen sekä opetuksensa harjoittamiseen. Väestörekisterikeskuksen maistraateille syyskuussa 1999 tekemän kyselyn perusteella eroamisilmoituksen henkilökohtai-

suuden vaatimuksesta on käytännössä usein joustettu.

Eroamisilmoituksen tehnyt katsotaan eronneeksi uskonnollisesta yhdyskunnasta kuu-kauden kuluttua ilmoituksen tekemisestä. Jos ilmoituksen tehnyt harkinta-ajan kuluessa peruuttaa ilmoituksen, eroaminen raukeaa. Säännöksen perusteena on ollut harkitsemattomien eroamisratkaisujen ehkäiseminen.

Uskonnonvapauslain 5 §:n 5 momentin mukaan henkilö ei voi samanaikaisesti kuulua useampaan kuin yhteen uskontokuntaan. Säännös perustuu uskonnonvapauslaissa omaksuttuun käsitykseen uskonnollisen vakaumuksen luonteesta. Elämäkatsomukseksi omaksutun uskonnollisen vakaumuksen on katsottu sulkevan pois muut uskonnolliset vakaumukset. Uskonnonvapauslain täytäntöönpanosta annetun asetuksen 3 §:n mukaan henkilön on liittyessään uskontokuntaan annettava kirjallinen vakuutus, ettei hän ole minkään uskonnonvapauslaissa tarkoitetun uskontokunnan jäsen.

Lapsen asema

Uskonnonvapauslain 6 §:n 1 momentin mukaan alle 18-vuotias kuuluu samaan uskontokuntaan kuin hänen vanhempansa. Jos vanhemmat eivät kuulu mihinkään uskontokuntaan, ei myöskään lapsi kuulu mihinkään uskontokuntaan. Viisitoista vuotta täyttänyt voi kuitenkin 7 §:n mukaisesti huoltajan suostumuksella erota uskontokunnasta tai liittyä siihen, eikä hän ilman suostumustaan seuraa huoltajiaan näiden erotessa uskontokunnasta tai liittyessä uskontokuntaan. Uskonnonvapauslain 6 §:n 2—5 momentin perusteella määräytyy lapsen uskonnollinen asema silloin, kun vanhemmat kuuluvat eri uskontokuntiin tai jompikumpi heistä ei kuulu mihinkään uskontokuntaan taikka kun lapsi on muun henkilön kuin vanhempansa kasvatettavana. Pääsääntönä on, että lapsi seuraa äitiään, jolleivät vanhemmat toisin sovi.

Vaikka lapsen uskonnollinen asema määräytyy uskonnonvapauslain nojalla vanhempien aseman mukaan, vastasyntyneen lapsen liittyminen uskonnolliseen yhdyskuntaan ei käytännössä tapahdu automaattisesti lapsen syntymän jälkeen. Uskonnonvapauslakia on

käytännössä tulkittu siten, että myös alaikäisen liittymiseen yhdyskunnan jäseneksi vaikuttaa olennaisesti yhdyskunnan oma järjestys. Väestökirjanpitäjänä toimiva maistraatti merkitsee lapsen uskonnollisen yhdyskunnan jäseneksi vasta saatuaan asiaa koskevan ilmoituksen. Silloin, kun ilmoitusta ei tehdä, on eri maistraateissa noudatettu erilaisia käytäntöjä.

Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus

Uskonnonvapauslain 8 §:n mukaan oppilas tulee huoltajan vaatimuksesta vapauttaa oppilaitoksessa järjestettävästä uskonnon opetuksesta, jos oppilas kuuluu muuhun uskontokuntaan kuin siihen, jonka opin mukaan opetusta oppilaitoksessa annetaan. Oppilas on huoltajan vaatimuksesta vapautettava uskonnon opetuksesta myös silloin, kun hän ei kuulu mihinkään uskontokuntaan.

Uskonnonvapauslain 8 § on sanamuodoltaan vanhentunut. Siinä mainitaan valtion tai kunnan ylläpitämät tai avustamat kansakoulut, oppikoulut tai muut oppilaitokset. Pykälässä tarkoitettua uskonnon opetusta järjestetään nykyään perusopetuslain (628/1998) mukaisessa perusopetuksessa ja lukiolain (629/1998) mukaisessa lukiokoulutuksessa.

Perusopetuslain 13 §:ssä ja lukiolain 9 §:ssä säädetään yhdenmukaisin perustein uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämisen perusteista perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Opetuksen sisällöstä säädetään perusopetuksen osalta perusopetuslain 11 §:ssä ja lukion osalta lukiolain 7 §:ssä. Lain mukaan perusopetuksen ja lukion oppimäärän tulee sisältää uskonnon tai elämäkatsomustiedon opetusta. Opetuksen määrästä säädetään valtioneuvoston päättämissä perusopetuksen ja lukion tuntijaoissa. Opetuksen tavoitteita ja sisältöjä puolestaan määritellään opetushallituksen vahvistamissa opetussuunnitelman perusteissa.

Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjän tulee antaa uskonnonopetusta sen uskontokunnan tunnustuksen mukaan, johon kunnan tai muun koulutuksen järjestäjän oppilaiden enemmistö kuuluu. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kaikessa kuntien järjestämässä perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa annetaan evankelis-luterilaisen opin

mukaista uskonnon opetusta.

Jos oppilaiden enemmistön mukaisesta uskonnon opetuksesta on uskonnonvapauslain 8 §:n mukaisesti vapautettu vähintään kolme evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluva opiskelijaa, tulee koulutuksen järjestäjän ilman eri hakemusta järjestää uskonnonopetuksesta vapautetuille heidän oman tunnustuksensa mukaista uskonnon opetusta. Käytännössä tämä tarkoittaa velvollisuutta järjestää vähintään kolmelle ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalla ortodoksista uskonnon opetusta.

Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus järjestää oman tunnustuksen mukaista uskonnon opetusta myös muille kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluville opiskelijoille. Mainittu velvollisuus syntyy, jos vähintään kolme samaan uskontokuntaan kuuluvan ja uskonnonopetuksesta vapautetun oppilaan huoltaja sitä vaatii. Näin ollen koulutuksen järjestäjä ei ole oma-aloitteisesti velvollinen selvittämään tarvetta järjestää mainittua opetusta. Uskonnon opetusta tulee mainituin edellytyksin järjestää uskonnonvapauslain mukaisesti rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tunnustuksen mukaan. Uskonnon opetusta ei sen sijaan tarvitse järjestää muiden rekisteröityjen tai rekisteröimättömien uskonnollisten yhteisöjen oppien perusteella.

Jos oppilas ei kuulu mihinkään uskontokuntaan ja hänet on uskonnonvapauslain mukaisesti vapautettu uskonnon opetuksesta, opetetaan hänelle elämäntutkimustietoa. Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus oma-aloitteisesti järjestää elämäntutkimustiedon opetusta, jos uskonnonopetuksesta vapautettuja uskontokuntiin kuulumattomia oppilaita on koulutuksen järjestäjän oppilaitoksissa yhteensä vähintään kolme.

Kaikissa edellä mainituissa tapauksissa kolmen oppilaan raja arvioidaan koulutusmuodoittain siten, että velvollisuus järjestää opetusta arvioidaan erikseen perusopetuksen ja lukion osalta. Perusopetus katsotaan tällöin yhdeksi kaikki vuosiluokat käsittäväksi kokonaisuudeksi.

Oppilaiden enemmistön uskontokunnan mukaisesta uskonnon opetuksesta vapautuminen edellyttää aina, että oppilas on uskonnonvapauslain 8 §:n mukaisesti huoltajan

vaatimuksesta erikseen vapautettu mainitusta opetuksesta. Jos huoltaja ei vaadi vapautusta mainitusta uskonnonopetuksesta, osallistuu oppilas uskontokunnastaan riippumatta oppilaiden enemmistön uskontokunnan mukaiseen uskonnon opetukseen eli käytännössä evankelis-luterilaiseen uskonnon opetukseen. Uskontokuntiin kuuluvat oppilaat eivät sen sijaan voi osallistua elämäntutkimustiedon opetukseen. Viimeksi mainitusta poiketen 18 vuotta täyttäneelle perusopetuksen oppimäärää opiskelevalle ja opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntutkimustietoa.

Uskonnonvapauslain täytäntöönpanosta annetun asetuksen 6 §:n mukaan huoltaja voi hakea vapautusta uskonnonopetuksesta oppilaitoksen rehtorilta joko henkilökohtaisesti tai kirjallisesti. Samalla on esitettävä todistus siitä, mihin uskontokuntaan oppilas kuuluu tai väestörekisteriviranomaisen todistus siitä, ettei oppilas kuulu mihinkään uskontokuntaan.

Perusopetusasetuksen (852/1998) 5 §:ssä säädetään korvaavan opetuksen järjestämisestä oppilaille, jotka eivät osallistu lainkaan uskonnon tai elämäntutkimustiedon opetukseen. Uskonnonopetuksesta vapautetulle oppilaalle ei järjestetä uskonnon tai elämäntutkimustiedon opetusta esimerkiksi silloin, kun koulutuksen järjestäjä ei ole velvollinen järjestämään oppilaalle hänen oman tunnustuksensa mukaista uskonnon tai elämäntutkimustiedon opetusta, koska samaan uskontokuntaan kuuluvia tai uskontokuntiin kuulumattomia oppilaita on vähemmän kuin kolme tai uskontokuntiin kuuluvien oppilaiden huoltajat eivät vaadi oman tunnustuksensa mukaista uskonnon opetusta. Oppilas, joka osallistuu muuhun kuin koulun järjestämään oman tunnustuksen mukaiseen uskonnon opetukseen tai jolla voidaan katsoa olevan joltakin osin ennestään perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot, voidaan huoltajan pyynnöstä vapauttaa osallistumasta korvaavaan opetukseen.

Opettajan kelpoisuudesta antaa uskonnon opetusta on säädetty opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen (986/1998) lisäksi laissa Suomen kansalaisen oikeudesta olla maan palveluksessa

uskontunnustukseensa katsomatta. Lain mukaan henkilö, joka ei kuulu evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai erillään olevaan evankelis-luterilaiseen yhdyskuntaan, ei saa antaa evankelis-luterilaista uskonnonopetusta. Vastaavasti henkilö, joka ei kuulu ortodoksiseen kirkkokuntaan, ei saa antaa ortodoksista uskonnonopetusta. Opetusministeriö voi kuitenkin antaa erivapauden antaa uskonnonopetusta myös mainituissa tapauksissa kuultuaan evankelis-luterilaisen uskonnon opetuksen osalta tuomiokapitulia ja ortodoksisen uskonnon opetuksen osalta ortodoksista piispainkokousta.

Vuoden 1999 alusta voimaan tullessa perusopetuslaissa ja lukiolaissa ei sisällöllisesti muutettu aikaisempia säännöksiä perusopetuksen ja lukion uskonnon opetuksesta. Uutta koulutuslainsäädäntöä valmisteltaessa lähdettiin siitä, että mainitut uskonnon opetusta koskevat säännökset täyttävät vuonna 1995 toteutetun perusoikeusuudistuksen vaatimukset.

Vala ja vakuutus

Uskonnonvapauslain 9 §:ssä säädetään valasta ja vakuutuksesta kunnian ja omantunnon kautta. Uskontokuntaan kuuluva voi valintansa mukaan joko vannoa valan tai antaa mainitun vakuutuksen, jollei vakuutuksen antamista ole erikseen säädetty velvoittautumisen ainoaksi muodoksi. Henkilö, joka ei kuulu mihinkään uskontokuntaan, antaa vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta. Evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa olevalta vaadittavasta valasta tai vakuutuksesta on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai määrätään.

Vala on luonteeltaan uskonnollinen, kun taas vakuutus kunnian ja omantunnon kautta on neutraali suhteessa henkilön uskonnolliseen vakaumukseen. Valalla ja vakuutuksella pyritään voimistamaan yksilön velvollisuutta pysyä totuudessa sekä korostamaan hänen vastuutaan hänelle uskottujen tehtävien hoitamisessa. Siitä, milloin vala tai vakuutus tulee tehdä sekä valan ja vakuutuksen kaavasta, säädetään asiayhteytensä mukaisesti eri sääöksissä, ei uskonnonvapauslaissa.

Uskonnonvapauslain 9 § muutettiin nykyi-

seen muotoonsa vuoden 1987 alusta. Samalla tuli voimaan myös valaa koskevien säännösten soveltamisesta annettu laki (1051/1986), jolla poistettiin lukuisiin eri lakeihin sisältyvissä valaa ja vakuutusta koskevissa säännöksissä olleet ristiriidat uskonnonvapauslain 9 §:n kanssa ilman, että jokaista valaa tai vakuutusta koskevaa säännöstä olisi pitänyt samanaikaisesti muuttaa.

Hautaustoimi

Hautausmaiden ylläpito on vanhastaan kuulunut Suomessa evankelis-luterilaiselle ja ortodoksiselle kirkolle. Uskonnonvapauden laajetessa piti järjestää myös muiden kuin näihin kirkkokuntiin kuuluvien hautaaminen. Voimassa olevassa uskonnonvapauslaissa kirkkoon kuulumattomien hautaamista koskevat säännökset ovat lain 10 §:ssä.

Uskonnonvapauslain 10 §:n 1 momentin mukaan muun kuin evankelis-luterilaiselle tai ortodoksiselle seurakunnalle kuuluvan hautausmaan, yksityisen hautasijan ja ruumiinpolttolaitoksen eli krematorion saa asianomaisella luvalla perustaa. Tarkemmat säännökset lupamenettelystä sisältyvät uskonnonvapauslain täytäntöönpanosta annetun asetuksen 7 §:ään. Lääninhallitusuudistuksen yhteydessä säännöstä muutettiin vuoden 1999 alusta lukien niin, että lupaviranomaisina toimivat nykyisin lääninhallitukset, ei enää opetusministeriö. Pykälän 2 momentin perusteella evankelis-luterilaiselta hautausmaalta on osoitettava hautasija myös kirkkoon kuulumattomalle henkilölle, jos muuta hautasijaa ei ole saatavissa.

Uskonnonvapauslain 10 §:n 4 momentin mukaan valtioneuvosto voi evankelis-luterilaisen seurakunnan pyynnöstä velvoittaa seurakuntaan kuulumattomat perustamaan eri hautausmaan, jos seurakunnan alueella asuu huomattava määrä seurakuntaan kuulumattomia. Säännöstä ei ole käytännössä sovellettu.

Uskonnonvapauslain lisäksi hautaustoimea koskevia säännöksiä on useissa eri laeissa. Terveystensuojelulain (763/1994) 9 luvussa ja terveydensuojeluasetuksen (1280/1994) 7 luvussa on hautaamisesta aiheutuvan terveyshaitan ehkäisemiseen liittyviä säännöksiä. Kirkkolaisissa ja kirkkojärjestyksessä

(1055/1993) on joitakin evankelis-luterilaisen kirkon hautausmaita koskevia säännöksiä. Ortodoksisesta kirkkokunnasta annettussa laissa ja samannimisessä asetuksessa (179/1970) on vastaavasti joitakin ortodoksisen kirkon hautausmaita koskevia säännöksiä.

Rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat

Rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta on Suomessa oma erityinen yhteisötyyppinsä. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan perustamisesta ja oikeudellisesta asemasta säädetään uskonnonvapauslain 2 luvussa. Uskonnollinen yhdyskunta saa oikeushenkilön aseman, eli se voi hankkia omaisuutta, tehdä sitoumuksia sekä olla asianosaisena tuomioistuimissa ja muun viranomaisen luona, kun se on merkitty uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin. Sääntely noudattaa tältä osin Suomen yhteisöoikeudessa muutenkin noudatettavaa periaatetta, jonka mukaan yhteisö saavuttaa oikeuskelpoisuuden tultuaan merkityksi viranomaisen pitämään asianomaista yhteisötyyppiä koskevaan rekisteriin.

Rekisteröityminen uskonnolliseksi yhdyskunnaksi ei kuitenkaan ole edellytyksenä oikeudelle tunnustaa tai harjoittaa uskontoa. Uskonnon harjoittamista varten voi järjestäytyä myös erimerkiksi yhdistyslain (503/1989) mukaisena aatteellisena yhdistyksenä, ja uskontoa voi harjoittaa järjestäytymättä lainkaan oikeushenkilön muotoon.

Yhteisön rekisteröimisestä uskonnolliseksi yhdyskunnaksi seuraa se, että siihen kuuluvilla oppilailla ja opiskelijoilla on perusopetuslain 13 §:n 3 momentissa ja lukiolain 9 §:n 3 momentissa säädettyillä edellytyksillä oikeus saada oman tunnustuksensa mukaista uskonnon opetusta perus- ja lukio-opetuksessa. Rekisteröidylle uskonnolliselle yhdyskunnalle voidaan avioliittolain (234/1929) 14 §:n nojalla myöntää oikeus vihkiä avioliittoon kihlautuneita. Uskonnolliseksi yhdyskunnaksi rekisteröinnillä on myös verotuksellisia vaikutuksia. Uskonnolliset yhdyskunnat ja niiden seurakunnat sekä näiden eläkelaitokset, -säätiöt ja -kassat muun muassa ovat tuloverolain (1535/1992) 21 §:n mukaan osittain verovapaita niin, että ne maksavat yhteisöveroa vain kunnan yhteisövero-

osuuden mukaisesti, kun taas yleishyödyllinen yhteisö maksaa veroa 29 prosenttia. Rikoslain 17 luvun 11 §:ssä on kriminalisoitu uskonnonvapauslaissa tarkoitettun uskonnollisen yhdyskunnan uskonnonharjoituksen esittäminen.

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoituksena on julkisesti harjoittaa uskontoa. Tämä käy ilmi uskonnonvapauslain 2 §:ssä olevasta uskonnollisen yhdyskunnan käsitteen määrittelystä. Laissa ei ole tarkemmin määritelty, mitä uskonnon harjoittamisella tarkoitetaan, eikä tästä ole myöskään oikeuskäytäntöä.

Yhdyskunnan perustaminen ja rekisteröiminen

Uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröimiseksi on uskonnonvapauslain 13 §:n mukaan tehtävä opetusministeriölle ilmoitus, jonka allekirjoittaa vähintään 20 Suomessa asuvaa henkilöä. Käytännössä alle 18-vuotiasta ei ole hyväksytty perustajaksi, koska tämän uskonnollinen itsemääräämisoikeus on rajoitettu. Perustamisilmoitukseen on liitettävä muun muassa selvitys yhdyskunnan uskontunnustuksesta ja uskonnonharjoituksen muodosta sekä yhdyskuntajärjestys.

Uskonnonvapauslain 13 §:n mukaan yhdyskunnan perustamisilmoituksen allekirjoittaneet henkilöt selittävät liittyvänsä yhdyskuntaan. Yhdyskunnan perustamisilmoituksen allekirjoittaneita henkilöitä ei ole kuitenkaan merkitty suoraan perustamisilmoituksen perusteella väestötietojärjestelmään yhdyskunnan jäseniksi. Käytännössä perustajien liittymisestä uuteen yhdyskuntaan ei aina ole tehty ilmoitusta maistraatille, jolloin näitä ei ole merkitty väestötietojärjestelmään yhdyskunnan jäseneksi. Muutamissa uskonnollisissa yhdyskunnissa, joista osa on vastikään perustettuja, ei siten ole Väestörekisterikeskuksen tietojen mukaan yhtään jäsentä.

Uskonnonvapauslain 16 §:n mukaan opetusministeriön on hyväksyttävä uskonnollisen yhdyskunnan merkitseminen rekisteriin, jos yhdyskunnan yhdyskuntajärjestys on laadittu uskonnonvapauslain mukaisesti, eikä yhdyskunnan uskontunnustus ja uskonnonharjoitusmuoto ole vastoin lakia ja hyviä tapoja, ja jos yhdyskunnan sekä siihen kuulu-

van seurakunnan hallitus täyttävät lain 15 §:ssä säädetty vaatimukset.

Opetusministeriö on hylännyt perustamisilmoituksen vain muutamassa tapauksessa. Kysymys on voinut olla siitä, ettei yhteisön toimintaa ole katsottu uskonnon harjoittamiseksi tai että selvitys uskontunnustuksesta tai julkisen uskonnonharjoituksen muodoista on puuttunut taikka ilmoitus on ollut kokonaisuudessaan puutteellinen tai epäselvä eikä yhdyskunta ole pyynnöstä huolimatta toimittanut puuttuvia selvityksiä.

Päätöksenteko ja hallinto rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa

Uskonnonvapauslain säännökset rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan järjestysmuodosta ja hallinnosta ovat hyvin niukat. Yhdyskunnat voivat siten hyvin vapaasti määrätä näistä kysymyksistä yhdyskuntajärjestyksissään. Yhdyskunnan järjestysmuodolle ja hallinnolle asetetut vaatimukset käyvät ilmi lähinnä yhdyskuntajärjestyksen vähimmäissisältöä koskevasta uskonnonvapauslain 14 §:stä.

Uskonnonvapauslain 14 §:n mukaan yhdyskunnalla tulee olla hallitus, jossa on yksi tai useampia jäseniä. Hallituksen jäsenille asetettavista vaatimuksista säädetään lain 15 §:ssä. Hallituksen jäsenenä ei voi olla henkilö, joka on holhouksen alainen. Hallituksen jäsenen enemmistön tulee olla Suomen kansalaisia, jollei opetusministeriö myönnä lupaa poiketa tästä sillä perusteella, että yhdyskunnan jäsenten enemmistö koostuu muista kuin Suomen kansalaisista. Lain 22 §:n mukaan hallituksen tulee lain ja yhdyskuntajärjestyksen mukaan huolellisesti hoitaa yhdyskunnan asioita sekä edustaa yhdyskuntaa. Yhdyskuntajärjestyksessä voidaan antaa hallituksen jäsenelle tai muulle henkilölle valtuutus toimia yhdyskunnan puolesta.

Uskonnonvapauslaissa ei ole säännöksiä siitä, miten päätöksenteko yhdyskunnassa on järjestettävä. Laissa ei edellytetä, että päätösvaltaa käyttäisivät yhdyskunnan jäsenet kokouksessa tai jollakin muulla tavalla, vaan laki mahdollistaa myös hierarkkiselle periaatteelle järjestettyjen yhdyskuntien perustamisen. Tätä on vuoden 1917 uskonnonvapaus-

komitean ehdotuksessa perusteltu sillä, että uskonnollisen yhdyskunnan järjestysmuoto voi olla olennaisessa yhteydessä sen uskonnollisten katsantotapojen kanssa ja että muunlainen ratkaisu olisi vaikeuttanut eräiden uskontokuntien järjestäytymistä rekisteröidyiksi uskonnollisiksi yhdyskunniksi. Uskonnonvapauslain 14 §:ään sisältyy kuitenkin säännös siitä, millaisia kokousta koskevia määräyksiä yhdyskuntajärjestykseen pitää sisällyttää, jos päätösvalta yhdyskunnassa kuuluu kokoukselle. Käytännössä suurimmassa osassa rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia päätösvaltaa käyttää yhdyskunnan kokous.

Yhdyskunnan kokouksen päätöstä, joka ei ole syntynyt asianmukaisessa järjestyksessä tai joka muuten on lain tai yhdyskuntajärjestyksen vastainen, voidaan moittia siten kuin uskonnonvapauslain 28 §:ssä säädetään.

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan talous

Jäsenten velvollisuudesta suorittaa maksuja rekisteröidylle uskonnolliselle yhdyskunnalle tulee määrätä yhdyskuntajärjestyksessä. Uskonnonvapauslain 27 §:n 3 momentin mukaan maksut saadaan ulosottaa ilman eri tuomiota tai päätöstä siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin on säädetty. Käytännössä tätä mahdollisuutta on käytetty vain vähän. Opetusministeriön kaikille rekisteröidyille uskonnollisille yhdyskunnille helmikuussa 2000 tekemään kyselyyn vastanneista 23 yhdyskunnasta vain yksi ilmoitti perivänsä jäsenmaksujaan ulosottoteitse.

Yhdyskuntajärjestykseen tulee uskonnonvapauslain 14 §:n mukaan sisältyä myös määräykset yhdyskunnan omaisuuden hoidosta sekä hoidon tarkastamisesta. Muita säännöksiä yhdyskunnan talouden hoidosta ei uskonnonvapauslakiin sisälly. Yhdyskunta ei ole kirjanpitovelvollinen, ellei se harjoita liike- tai ammattitoimintaa.

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan seurakunnat

Rekisteröidyllä uskonnollisella yhdyskunnalla voi olla paikallisyhteisöjä, joista käytetään laissa nimitystä seurakunta. Myös seu-

rakunnat ovat oikeuskelpoisia ja ne merkitään uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin. Seurakuntiin sovelletaan uskonnonvapauslain 31 §:n nojalla pitkälti samoja säännöksiä kuin yhdyskuntiin. Yhdyskunnan ja seurakunnan suhteesta tulee määrätä yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksessä ja myös seurakunnan järjestysmuodosta määrätään yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksestä. Uskonnonvapauslaki ei tunne vaihtoehtoa, jossa seurakunnilla olisi kullakin omat yhdyskuntajärjestyksensä.

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan purkautuminen ja lakkauttaminen

Yhdyskuntajärjestykseen tulee sisältyä määräykset siitä, miten yhdyskunta purkautuu ja miten yhdyskunnan lakatessa olemasta sen omaisuuteen nähden on meneteltävä. Uskonnonvapauslain 30 §:n mukaan tuomioistuimien voi virallisen syyttäjän tai yhdyskunnan jäsenen vaatimuksesta julistaa vastoin lakia tai hyviä tapoja taikka tarkoitustaan toimineen yhdyskunnan lakkautetuksi tai antaa yhdyskunnan hallitukselle varoituksen. Siitä, mitä yhdyskunnan lakkauttamisesta tai sen muulla tavoin lakatessa on otettava huomioon, on voimassa, mitä yhdistyksistä on säädetty. Siten muun muassa toiminnan lopettamiseen yhdyskunnan tultua lakkautetuksi ja selvitystoimiin sovelletaan yhdistyslain 7 ja 8 luvun säännöksiä.

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan jäsenrekisteri

Uskonnonvapauslain 23 §:n mukaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan hallituksen tulee pitää luetteloa yhdyskunnan jäsenistä sekä heidän lapsistaan. Jos yhdyskuntaan kuuluu useampia seurakuntia, on luettelon pitäminen lähinnä kunkin seurakunnan hallituksen asia. Rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat pitivät jäsenistään väestörekisteriä vuoteen 1971 asti. Siitä lähtien on väestökirjanpito evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan jäseniä lukuun ottamatta kuulunut valtion viranomaisille. Lokakuun alusta 1999 lukien väestökirjanpito siirtyi myös näiden osalta valtion viran-

omaisille. Uskonnollisten yhdyskuntien jäsenrekisteristä säädetään nykyisin uskonto-kuntien jäsenrekistereistä annetussa laissa (614/1998).

Uskonnonvapauslain 24 §:n mukaan jäsenluetteloa pitäessään tai luettelosta ilmoituksia tehdessään henkilö nauttii tämän toimen suorittamisessa sitä turvaa ja on sen edesvastuun alainen, kuin virkamiehestä on säädetty.

Tarkastuttamisoikeus ja kiinteistönomistuksen rajoitukset rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa

Uskonnonvapauslain 17 §:n mukaan opetusministeriöllä on oikeus, milloin se katsoo sen tarpeelliseksi, sitä varten määräämällään henkilöllä tarkastuttaa rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia. Säännöksen nojalla opetusministeriö voi tarkastuttaa vain uskonnonvapauslain nojalla rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia, ei sen sijaan evankelis-luterilaista kirkkoa eikä ortodoksisista kirkkokuntaa, joiden toiminnasta säädetään omissa laeissaan. Mainittuun oikeuteen tarkastuttaa uskonnollisia yhdyskuntia liittyy myös uskonnonvapauslain 23 §:n 1 momenttiin sisältyvä säännös, jonka mukaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan hallituksen tulee pitää niitä luetteloita, joita valtioneuvosto määrää, sekä antaa niihin perustuvia tietoja. Käytännössä tarkastuttamisoikeutta ei ole sovellettu kertaakaan.

Uskonnonvapauslain 26 §:n mukaan uskonnonvapauslain 2 luvun mukaisesti rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta ei voi ilman valtioneuvoston lupaa hankkia tai omistaa muuta kiinteistöä Suomessa kuin maanalan, jota tarvitaan kirkkoa, pappilaa, koulua, hyväntekeväisyyslaitosta ja hautausmaata varten. Käytännössä yhtään lupahakemusta hankkia tai omistaa muuta kuin mainittua omaisuutta ei ole viime vuosikymmeninä hylätty.

Uskonnollisten yhdyskuntien rekisteri ja ilmoitusten julkaiseminen säädöskokoelmassa

Yhdyskunnan merkitsemisestä uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin sekä yhdyskunnan uskontunnustusta, uskonnonharjoitusmuotoa ja yhdyskuntajärjestyksestä koskevien

muutosten merkitsemisestä rekisteriin päättää opetusministeriö. Muuten rekisterinpito on vuodesta 1993 alkaen siirretty Väestörekisterikeskukselle. Hallituksen jäsenten vaihtumisesta sekä seurakuntia koskevista muutoksista ilmoitetaan suoraan Väestörekisterikeskukselle.

Uskonnonvapauslain 21 §:n mukaan uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin merkitäviksi hyväksytyt ilmoitukset on julkaistava opetusministeriön määräämällä tavalla. Uskonnonvapauslain täytäntöönpanosta annetun asetuksen 13 §:n nojalla selvitys uskontunustuksesta ja julkisen uskonnonharjoituksen muodosta sekä hyväksytyt yhdyskuntajärjestys muutoksineen on tarpeelliseksi katsotuilta osin julkaistava säädöskokoelmassa.

Uskonnolliset yhdyskunnat Suomessa

Suomen väestöstä evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului vuoden 1999 lopussa noin 85,2 prosenttia. Suomen ortodoksiseen kirkkokuntaan kuului noin 1,1 prosenttia ja muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin yhteensä noin 1,0 prosenttia. Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomia oli noin 12,6 prosenttia väestöstä. Tähän ryhmään sisältyy myös sellaisiin uskonnollisiin yhteisöihin kuuluvia, jotka eivät toimi rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan muodossa.

Rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia on Suomessa tällä hetkellä 50. Jäsenmäärältään rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat ovat hyvin eri suuruisia. Väestörekisterikeskuksen tietojen mukaan huhtikuussa 1999 oli suurimmassa noin 18 600 jäsentä. Yli 1 000 jäsentä oli seitsemässä yhdyskunnassa ja alle 20 jäsentä 16 yhdyskunnassa. Näistä yhdeksällä yhdyskunnalla ei ollut merkittynä yhtään jäsentä. Yhteensä rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien jäsenenä oli 55 104 henkilöä.

Osa uskonnollista toimintaa harjoittavista yhteisöistä ei ole järjestäytynyt rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan muotoon, vaan esimerkiksi aatteellisiksi yhdistyksiksi. Suurimman ryhmän ovat muodostaneet helluntailiikkeen seurakunnat, joissa oli vuonna 1999 noin 49 000 kastettua jäsentä ja lapset mukaan luettuna yhteensä noin 55 000 jäsentä. Tällä hetkellä helluntailiike on kuitenkin jär-

jestäytymässä uskonnolliseksi yhdyskunnaksi. Alkuvuodesta 2002 opetusministeriölle on jätetty ilmoitukset kahden helluntailiikkeeseen kuuluvan uskonnollisen yhdyskunnan perustamisesta.

Suomen ulkomaalaisväestön määrä on erityisesti 1990-luvun alkupuolelta lähtien kasvanut voimakkaasti. Ulkomaalaisia asui Suomessa vuonna 1980 noin 12 000, vuonna 1990 noin 21 000 ja vuoden 2001 lopussa lähes 99 000. Maahanmuuton ja kansainvälistymisen myötä Suomi on muuttunut myös uskonnollisesti monikulttuurisemmaksi maaksi. Toisaalta muutokset eivät välttämättä suoraan näy rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien jäsenmäärissä. Esimerkiksi islamilaisista maahanmuuttajista monet eivät ole liittyneet rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien jäseniksi Suomessa, sillä islamilaisissa uskonnollisissa yhdyskunnissa on jäseniä yhteensä vain noin 1 100, kun maassa asuvien ulkomaalaisten kansalaisuuden perusteella voidaan muslimiejiä arvioida olevan Suomessa huomattavasti enemmän.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

Muun muassa historialliset tekijät ja kunkin maan uskonnollinen kenttä ovat vaikuttaneet siihen, että uskonnollisia yhteisöjä koskeva lainsäädäntö on eri maissa muotoutunut varsin erilaiseksi. Seuraavassa tarkastellaan uskonnollisia yhdyskuntia koskevan sääntelyn pääpiirteitä muissa Pohjoismaissa sekä Saksassa ja Ranskassa.

Ruotsissa evankelis-luterilaisen kirkon ja valtion suhteissa on vuoden 2000 alusta lukien toteutettu uudistus, jolla valtio ja kirkko erotettiin toisistaan ja kirkko sai itsenäisen oikeushenkilön aseman. Samassa yhteydessä säädettiin laki uskonnollisista yhdyskunnista (lag om trossamfund 1998:1593), jolla luotiin uusi yhteisömuoto, rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta. Myös Ruotsin kirkko luetaan rekisteröidyksi uskonnolliseksi yhdyskunnaksi, mutta siitä on annettu erillinen laki (lag om Svenska kyrkan 1998:1591) ja rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia koskevista säännöksistä vain osaa sovelletaan siihen.

Uskonnollinen yhdyskunta voi toimia myös muussa yhteisömuodossa, esimerkiksi yhdis-

tyksenä. Yhdistysten oikeuskelpoisuus ei Ruotsissa eikä muissa Skandinavian maissa perustu rekisteröitymiseen, vaan yhdistysten oikeuskelpoisuus määräytyy niiden organisaation kiinteiden ja sääntöjen sisällön perusteella. Uskonnolliseksi yhdyskunnaksi katsotaan mikä tahansa yhteisö, jonka tarkoituksena on uskonnollinen toiminta, johon sisältyy jumalanpalveluksien järjestämistä. Jumalanpalvelus on esitöiden mukaan tässä ymmärrettävä laajassa merkityksessä niin, että siihen sisältyy esimerkiksi yhteinen rukous ja meditaatio (prop. 1997/98:116).

Uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröitymisen edellytyksenä on, että yhdyskunnalla on säännöt, joihin sisältyy määräykset yhdyskunnan tarkoituksesta ja siitä, miten päätökset yhdyskunnan asioissa tehdään. Lisäksi yhdyskunnalla tulee olla hallitus tai vastaava toimielin. Edellytykset vastaavat yhdistyksen oikeuskelpoisuudelle asetettuja edellytyksiä. Tarkempia säännöksiä yhdyskunnan järjestysmuodosta ja hallinnosta tai sen säännöille asetettavista vaatimuksista ei laissa ole. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan itsenäiset organisatoriset osat voivat rekisteröityä samoilla edellytyksillä kuin yhdyskunnat.

Uskonnolliset yhdyskunnat voivat Ruotsissa tietyin edellytyksin saada toimintaansa valtionavustusta ja saada jäseniltä perittävät maksut kerättäväksi valtion veroviranomaisten toimesta veronkannon yhteydessä. Valtionavustuksen ja jäsenmaksujen kantoavun piiriin pääsemisestä päättää maan hallitus. Valtionavustusten jakamisesta eri uskonnollisille yhdyskunnille päättää lautakunta, jossa ovat edustettuina kaikki valtionavustuksen piiriin hyväksytyt uskonnolliset yhdyskunnat.

Uskonnollisista yhdyskunnista annetussa laissa ei säädetä yhdyskuntaan liittymisestä tai siitä eroamisesta. Uskonnollisen yhdyskunnan itsensä tehtävänä on määrätä yhdyskuntansa jäsenyyteen liittyvistä säännöistä. Eroamisoikeudesta säädetään kuitenkin, ettei mikään uskonnollisen yhdyskunnan keskuudessa tehty eroamiseen liittyvä sopimus tai lupaus ole sitova.

Alle 18-vuotiaan lapsen henkilökohtaisista asioista vastaavat hänen huoltajansa, jotka siten päättävät myös lapsen uskonnollisesta asemasta. Lapsi, joka on täyttänyt 12 vuotta voi kuitenkin liittyä uskonnolliseen yhdys-

kuntaan tai erota siitä vain omalla suostumuksellaan.

Ruotsin peruskouluissa ja lukioissa opetaan kaikille oppilaille yhteistä, tunnustuksetonta uskonto-oppia.

Norjan vuodelta 1814 peräisin olevaan, perusoikeuksien osalta muuten hyvin niukka, perustuslakiin sisältyy säännös uskonnonvapaudesta. Toisaalta perustuslaissa säädetään evankelis-luterilainen uskonto valtion viralliseksi uskonnoksi, johon tätä uskontoa tunnustavat asukkaat ovat velvolliset kasvattamaan lapsensa. Norjan kirkko on valtionkirkko, jota johtaa maan hallitus. Pääosa kirkon menoista maksetaan valtion ja kuntien varoista. Erillistä kirkollisveroa ei ole.

Myös Norjassa on käynnissä kirkon ja valtion suhdetta koskevan uudistuksen valmistelu. Uudistuksen suuntaviivoja on hahmoteltu maaliskuussa 2002 valmistuneessa kirkkoneuvoston asettaman toimikunnan mietinnössä. Norjan kirkko saisi uudistuksessa nykyistä itsenäisemmän aseman. Tavoitteena olisi uskonnollisten ja elämäntarkoituksellisten yhteisöjen yhdenvertaisuutta edistävä ja näiden yhteisöjen toimintaa aktiivisesti tukeva uskontopolitiikka.

Norjassakaan uskonnollisen yhdyskunnan yhteisön oikeuskelpoisuuden edellytyksenä ei ole sen rekisteröityminen viranomaisten pitämään rekisteriin. Uskonnollinen yhdyskunta voi kuitenkin vapaaehtoisesti rekisteröityä, jollei sen usko ole vastoin lakeja ja hyviä tapoja. Rekisteröitymisen edellytyksistä ei ole laissa tarkempia säännöksiä. Rekisteröityminen oikeuttaa tiettyihin etuihin, joita ovat muun muassa oikeus vihkiä avioliittoon ja mahdollisuus oman hautausmaan perustamiseen. Uskonnolliset yhdyskunnat voivat rekisteröitymisestä riippumatta saada valtiolta ja kunnilta taloudellista tukea, jonka määrä perustuu niiden jäsenmäärään, ja vastaavaa tukea voivat saada myös muut katsomukselliset yhteisöt.

Norjassa lapsi päättää uskonnollisesta asemastaan itse 15 vuoden iästä lähtien. Kaksi-toista vuotta täyttänyttä lasta on mahdollisuuksien mukaan kuultava päätettäessä uskonnolliseen yhdyskuntaan liittymisestä ja sellaisesta eroamisesta. Jos lapsen molemmat vanhemmat kuuluvat samaan yhdyskuntaan, myös lapsi merkitään syntymän jälkeen sen

jäseneksi. Silloin, kun vain toinen vanhemmista on Norjan kirkon jäsen, lapsi merkitään syntymän jälkeen kirkon jäseneksi, jolleivät vanhemmat toisin ilmoita. Muulloin vanhempien kuuluessa eri yhdyskuntiin, määräytyy lapsen uskonnollinen asema syntymän jälkeen vanhempien sopimuksen mukaisesti. Vanhemmat voivat yhdessä päättää alle 15-vuotiaan lapsen liittymisestä uskonnolliseen yhdyskuntaan tai eroamisesta siitä. Jos kuitenkin molemmat vanhemmat ovat Norjan kirkon jäseniä, näiden alle 15-vuotiaat lapset kuuluvat aina kirkkoon.

Uskonnonopetus on Norjassa uudistettu vuodesta 1997 lähtien niin, että otettiin käyttöön kaikille oppilaille yhteinen oppiaine, "kristinusko sekä uskonto- ja elämäntutkimustieto". Oppiaineesta on mahdollista tiettyin edellytyksin saada osittainen vapautus, joka koskee oppiaineen niitä osia, joihin sisältyy osallistumista jumalanpalveluksiin, rukoulemista tai muuta vastaavaa uskonnollista toimintaa. Muuten oppiaine on kaikille yhteinen.

Tanskan perustuslain mukaan evankelis-luterilainen kirkko on maan kansallinen kirkko. Uskonnollisista yhdyskunnista ei ole lainsäädäntöä ja kansankirkostakin on vain joitakin erityiskysymyksiä koskevia säännöksiä. Muut uskonnolliset yhdyskunnat ovat yleensä organisoituneet yhdistyksiksi.

Tanskassa kirkon menoista noin 80 prosenttia rahoitetaan kirkollisverolla. Lisäksi kirkkoa saa valtion tukea tiettyihin menoihinsa. Muilla uskonnollisilla yhdyskunnilla ei ole Tanskassa oikeutta taloudelliseen tukeen valtiolta.

Vuodesta 1849 alkaen Tanskassa noudatettiin käytäntöä, jossa kirkollisasioiden ministeriö tunnusti virallisesti joitakin uskonnollisia yhdyskuntia. Tunnustetuille yhdyskunnille voitiin myöntää muun muassa oikeus vihkiä avioliittoon. Tunnustamiskäytännöstä luovuttiin vuonna 1969, kun uusi avioliittolaki mahdollisti vihkimisoikeuden myöntämisen myös tunnustamattomille uskonnollisille yhdyskunnille. Nykyisin uskonnollinen yhdyskunta saa virallisen tunnustuksen, kun jollekin sen papeista myönnetään vihkimisoikeus. Avioliittolain esitöiden mukaan uskonnollisena yhdyskuntana pidetään yhteisöä, jonka ensisijainen tarkoitus on jumalan-

palvelus (kultti) yksityiskohtaisten oppien ja riittien mukaan. Kirkollisasiain ministeriön apuna arvioitaessa, onko kyseessä uskonnollinen yhdyskunta, toimii nelijäseninen asiantuntijalautakunta. Lisäksi vihkimisoikeuden myöntäminen edellyttää muun muassa, etteivät yhteisön oppi tai toiminta ole yleisen moraalin tai järjestyksen vastaista.

Uskonnolliseen yhdyskuntaan liittymisestä ja siitä eroamisesta on Tanskassa säännöksiä vain kansankirkon osalta. Alle 18-vuotiaan liittymisestä kirkkoon ja eroamisesta siitä päättävät hänen huoltajansa, 15 vuotta täyttäneen osalta kuitenkin vain hänen omalla suostumuksellaan.

Tanskassa opetetaan koulussa uskontotietoa, josta lapsi voi saada vapautuksen vanhempien pyynnöstä.

Islannissa evankelis-luterilainen kirkko on valtionkirkko ja valtiolla on velvollisuus tukea ja suojella sitä. Evankelis-luterilainen kirkko on itsenäinen uskonnollinen yhteisö huolimatta kiinteästä siteestään valtioon.

Rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia koskeva laki (lög um skráð trúfélög 1999 nr. 108) on Islannissa uudistettu vuoden 2000 alusta lukien. Myöskään Islannissa uskonnollisen yhdyskunnan oikeuskelpoisuus ei edellytä rekisteröintiä, eikä rekisteröimättömien uskonnollisten yhdyskuntien toimintaa rajoiteta millään tavalla. Uskonnollinen yhdyskunta voi kuitenkin rekisteröityä virallisesti tunnustetun aseman saavuttaakseen. Rekisteröinnin ehtona on, että kyseessä on yhteisö, jossa harjoitetaan uskontoa tai uskoa, jolla on historialliset tai sivistykselliset juurensa ihmiskunnan uskonnoissa. Lisäksi rekisteröinnille asetetaan eräitä yhdyskunnan toiminnan vakiintuneisuuteen ja aktiivisuuteen liittyviä ehtoja. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tulee myös toimittaa oikeus- ja kirkkoministeriölle eräitä uskontokunnan valvonnan kannalta tarpeellisia tietoja. Yhdyskunnat saavat jäsenmäärään perustuvan osuuden kirkollisveron tuotosta.

Islannissa alle 16-vuotiaan lapsen liittymisestä rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan tai eroamisesta siitä päättää se vanhemmista, joka on lapsen huoltaja. Jos huoltajuus on molemmilla vanhemmilla, huoltajat päättävät asiasta yhdessä. Kaksitoista vuotta täyttäneitä lasta tulee kuitenkin kuulla. Syn-

tymän jälkeen lapsen katsotaan kuuluvan samaan uskontokuntaan kuin äitinsä, jolleivät huoltajat toisin päättä.

Saksassa kirkko ja valtio on perustuslain mukaan erotettu toisistaan. Suuret, vakiintuneet uskonnolliset yhdyskunnat voivat saada julkisoikeudellisen yhteisön aseman, jos niiden säännöt ja jäsenmäärä takaavat organisaation pysyvyyden. Päätökset julkisoikeudellisesta asemasta tehdään osavaltiokohtaisesti ja käytännöt eri osavaltioissa vaihtelevat. Muiden uskonnollisten yhdyskuntien asema määräytyy yksityisoikeudellisten normien mukaan ja ne ovat yleensä rekisteröityneet voittoa tuottamattomiksi yhdistyksiksi. Julkisoikeudelliset yhdyskunnat voivat periä jäseniltään veroa valtion verotusjärjestelmän kautta ja ne tekevät monissa kysymyksissä yhteistyötä valtion kanssa.

Ueimmisssa osavaltioissa järjestetään julkisissa kouluissa julkisoikeudellisen aseman saaneisiin uskontokuntiin kuuluville lapsille heidän oman uskontonsa mukaista uskonnonopetusta. Opetuksesta saa vapautuksen pyynnöstä.

Ranskassa uskonnollisten yhteisöjen aseman sääntely perustuu vuoden 1905 lakiin kirkkojen ja valtion erosta. Lailla kumottiin katolisen kirkon ja eräiden protestanttisten kirkkojen erityisasema ja valtiosta tuli uskonnollisesti neutraali. Keskeiset lähtökohdat ovat toisaalta uskonnonvapaus ja toisaalta se, ettei valtio tunnusta tai tue taloudellisesti mitään uskonnollista yhteisöä.

Uskonnolliset yhteisöt voivat Ranskassa järjestäytyä joko yhdistyksiksi (association), tai uskonnollisiksi yhdyskunniksi (association cultuelle). Uskonnollisiin yhdyskuntiin sovelletaan yhdistyslain lisäksi vuoden 1905 laissa olevia erityissäännöksiä, joissa asetetaan eräitä rajoituksia ja erityisvaatimuksia. Yhdyskunnan tulee olla perustettu tukemaan uskonnon rahoitusta, ylläpitoa ja harjoitusta ja sen yksinomaisena tarkoituksena tulee olla uskonnon harjoittaminen. Tarkoitus ei myöskään saa olla yleisen järjestyksen (ordre public) vastainen. Uskonnolliset yhdyskunnat ovat verotuksessa tavallisia yhdistyksiä edullisemmassa asemassa, joten uskonnollisen yhdyskunnan asema on tavoiteltu. Uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröinnin edellytyksiä on kuitenkin viranomais- ja tuomioistuinin

käytännössä sovellettu tiukasti, ja erityisesti monet uudet uskonnolliset ryhmittymät toimivat tavallisina yhdistyksinä.

2.3. Nykytilan arviointi

Voimassa oleva uskonnonvapauslaki on lähes 80 vuotta vanha. Tänä aikana laki on säilynyt pääosin alkuperäisessä muodossaan. Siihen on tehty vain muutamia suhteellisen pieniä tarkistuksia. Laki on tämän johdosta rakenteeltaan ja kirjoitustavaltaan vanhentunut, eikä se lainsäädäntöteknisesti vastaa nykyajan vaatimuksia.

Toisaalta myös ympäristö, jossa uskonnonvapautta tänä päivänä toteutetaan, on toiselta puolelta kuin säädettäessä nykyistä uskonnonvapauslakia. Uskontopoliittinen tilanne on muuttunut ja Suomi on kansainvälistymisen myötä muuttunut myös uskonnollisesti monikulttuurisemmaksi maaksi.

Uskonnonvapauslain säätämisen jälkeen Suomi on myös sitoutunut lukuisiin kansainvälisiin perus- ja ihmisoikeuksia käsitteleviin sopimuksiin, joihin sisältyy uskonnonvapautta koskevia määräyksiä. Myös Suomen omat perusoikeussäännökset on uudistettu 1 päivästä elokuuta 1995 lukien ja uskonnonvapautta koskevat perusoikeussäännökset ovat saaneet tässä yhteydessä uuden muodon. Myös uskonnonvapauslakia on tarkasteltava perus- ja ihmisoikeuksien alalla tapahtuneen kehityksen kannalta.

Uskonnonvapauslain säätämisen aikaan uskonnonvapautta koskevan keskustelun päähuomio oli yksilön oikeudessa erota uskonnollisesta yhdyskunnasta ja liittyä yhdyskuntaan sekä oikeudessa jäädä myös kokonaan uskonnollisten instituutioiden ulkopuolelle. Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa ja perusoikeussäännöksissä näkökulma on tämän jälkeen laajentunut painottamaan yksilön oikeutta oman vakaumuksensa mukaisesti tunnustaa ja harjoittaa uskontoa sekä erilaisten uskonnollisten suuntausten tasavertaista kohtelua. Uskonnonvapauden negatiivisen ulottuvuuden lisäksi on siten korostunut myös uskonnonvapauden positiivinen ulottuvuus.

Nykyisen uskonnonvapauslainsäädännön rakenne, käsitteistö ja vanhentunut kirjoitustapa vaikeuttavat lainsäädännön soveltamista.

Uskonnonvapauslaissa muun muassa käytetään rinnakkain käsitteitä uskontokunta ja uskonnollinen yhdyskunta sekä synonyymeinä että toisistaan poikkeavassa merkityksessä.

Uskonnonvapauslaki heijastaa sen säätämisaikajakoitana vallinneita käsityksiä uskonnollisten yhdyskuntien ja valtion välisistä suhteista. Tästä näkökulmasta voidaan kyseenalaistaa se, kuuluuko valtion tehtäviin enää lainsäädännössä ottaa kantaa henkilön mahdollisuuteen kuulua samanaikaisesti jäsenenä useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan. Valtion toimivalta rajoittaa ja valvoa rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien toimintaa on myös joiltakin osin määritelty uskonnonvapauslaissa tarpeettoman laajaksi. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan kiinteistönomistukselle asetetuille rajoituksille ja opetusministeriön oikeudelle tarkastuttaa rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia ei enää nykyään ole perusteita.

Alaikäisen uskonnollisen aseman määräytymistä koskevissa uskonnonvapauslain säännöksissä lähdetään siitä, että lapsen uskonnollinen asema määräytyy automaattisesti hänen vanhempiansa aseman mukaan. Käytännössä evankelis-luterilaista kirkkoa ja ortodoksista kirkkokuntaa koskevassa lainsäädännössä sekä rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien yhdyskuntajärjestyksissä edellytetään kuitenkin, että yhdyskuntaan liitetään lapsen vanhempien aloitteesta määrättyjen menettelytapojen mukaan, esimerkiksi kristillisissä yhdyskunnissa kasteen kautta. Käytännössä nykyisen uskonnonvapauslain säännökset eivät olekaan tältä osin aina toteutuneet. Lisäksi uskonnollisten yhdyskuntien autonomia edellyttää, että ne voivat itse päättää jäsenyytensä edellytyksistä.

Alle 15-vuotiaalla ei ole uskonnonvapauslain perusteella puhevaltaa uskonnollisen asemansa suhteen, vaan hänen uskonnollinen asemansa määräytyy suoraan vanhempien aseman mukaan. Tässä suhteessa uskonnonvapauslaki on jäänyt jälkeen muussa lainsäädännössä viime vuosikymmeninä tapahtuneesta kehityksestä, jossa on yleisenä linjana ollut vajaavaltaisen puhevallan lisääminen häntä koskevissa henkilökohtaisissa asioissa.

Uskonnollisesta yhdyskunnasta eroamista

vaikeuttaa tarpeettomasti vaatimus eroamisilmoituksen henkilökohtaisuudesta. Vaatimusta ei enää nykyisin voida perustella henkilöllisyyteen liittyvien sekaannusten vaaralla. Lähes kaikki hallintotoimenpiteet voidaan nykyisin tehdä kirjallisesti tai asiamiehen välityksellä. Myöskään eroamiseen liittyvälle kuukauden harkinta-ajalle ei enää ole perusteita. Mahdollisuus erota uskonnollisesta yhdyskunnasta on osa perustuslain takaamaa uskonnon ja omantunnon vapautta, eikä eroamista sen vuoksi tule tehdä tarpeettoman vaikeaksi.

Uskonnonvapauslakiin sisältyviä rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien järjestysmuotoa koskevia säännöksiä valmisteltaessa seurattiin monilta osin vuoden 1919 yhdistyslain (1/1919) antamiseen johtaneita ehdotuksia. Joidenkin yksityiskohtien osalta uskonnonvapauslaissa viitataan suoraan yhdistyksiä koskevaan lainsäädäntöön. Uskonnonvapauslain antamisen jälkeen yhdistyslainsäädäntö on uudistettu kokonaan. Rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien järjestysmuotoa koskevat säännökset eivät ole seuranneet muussa yhteisöläinsäädännössä tapahtuneita muutoksia, vaan ne ovat pääosin alkuperäisessä muodossaan. Säännöksissä on siten yhdistyslakiin verrattuna tarpeettomia päällekkäisyyksiä ja sellaisia eroavaisuuksia, joita ei voida perustella uskonnollisten yhdyskuntien erityistarpeilla. Päätöksentekoa ja hallintoa koskeva sääntely on yhdistyslakiin verrattuna huomattavasti suppeampaa, minkä vuoksi uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksessä on tarvetta määrätä monista sellaisista asioista, jotka yhdistysten kohdalla voidaan jättää yhdistyslain varaan.

Eräät uskonnolliset yhteisöt ovat kokeneet uskonnonvapauslain säännökset rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien ja niiden seurakuntien suhteesta liian rajoittaviksi. Laki lähtee yhdyskuntakeskeisestä mallista, jossa uskonnollisella yhdyskunnalla on vain yksi yhdyskuntajärjestys, jossa on määräykset myös seurakuntien järjestysmuodosta. Seurakuntakeskeinen malli, jossa seurakuntien järjestysmuodosta määrättäisiin kunkin seurakunnan omissa säännöissä, ei nykyisen lain mukaan ole mahdollinen. Tämä on käytännössä muodostanut esteen joidenkin uskonnollisten yhteisöjen järjestäytymiselle rekis-

teröidyksi uskonnolliseksi yhdyskunnaksi.

Samoin vaatimus siitä, että ilmoitukseen uskonnollisen yhdyskunnan perustamisesta tulee liittää selvitys yhdyskunnan uskontunnustuksesta, on koettu eräiden uskonnollisten yhteisöjen kannalta ongelmalliseksi. Kaikissa uskonnollisissa yhteisöissä toiminta ei perustu uskontunnustukseen tai pyhien kirjoitusten ulkopuolista uskontunnustusta ei haluta kirjata.

Lain ja hyvien tapojen vaatimus uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröinnin edellytyksenä ei ole uudessa lainsäädännössä omaksutun kirjoitustavan mukainen. Luonnollisestikaan oikeusjärjestyksen vastaiseen toimintaan tarkoitettua uskonnollista yhdyskuntaa ei voida rekisteröidä. Hyvien tapojen mukaisuuden tutkiminen antaa rekisteröinnin hyväksyvälle viranomaiselle harkintavaltaa. Käytännössä kuitenkin hyvät tavat on käsitteenä epämääräinen ja moniarvoisessa yhteiskunnassa liian subjektiivinen.

Uskonnonvapauden kannalta ei voida pitää perusteltuna menettelyä, jossa oppilaan tai hänen huoltajansa edellytetään erikseen hakeman vapautusta oppilaiden enemmistön mukaisesta perusopetuksen ja lukion uskonnon opetuksesta, käytännössä evankelisluterilaisesta uskonnon opetuksesta, jos hän ei kuulu samaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuin oppilaiden enemmistö. Perusopetuslain ja lukiolain säännökset uskonnon opetuksen tunnustuksellisuudesta eivät myöskään enää vastaa opetussuunnitelmien sisältöä ja opetuksessa noudatettuja käytäntöjä. Epäkohtana on pidettävä myös sitä, että voimassa oleva perusopetus- ja lukiolainsäädäntö jättää vähemmistöuskontoihin kuuluvat oppilaat ja opiskelijat eräissä tapauksissa kokonaan ilman katsomusopetusta. Uskonnon opetuksen perustuessa lainsäädäntöön ja sen nojalla annettuihin opetussuunnitelmiin voimassa olevaa lainsäädäntöä voidaan arvostella myös siltä osin, että se edellyttää evankelisluterilaista ja ortodoksista uskonnon opetusta antavien opettajien olevan asianomaisen kirkon jäseniä. Perusopetuslaissa ja lukiolaisissa ei ole säännöksiä osallistumisesta koulun toiminnan yhteydessä järjestettäviin jumalanpalveluksiin, muihin uskonnollisiin tilaisuuksiin tai muihin uskonnon harjoittamiseen katsottaviin toimituksiin ja menoihin. Op-

pilaan tai opiskelijan oikeus kieltäytyä osallistumasta tällaiseen toimintaan, jos se on vastoin hänen omaatuntoaan, jää siten nykyisin perustuslain 11 §:n suoran soveltamisen varaan, mitä voidaan pitää ongelmallisena sääntelyn selkeyden kannalta.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Ehdotuksen yleisenä tavoitteena on turvata perustuslaissa säädetyn uskonnonvapauden käyttämistä ja luoda edellytykset sen käytännön toteutumiselle. Erityisesti ehdotuksella pyritään luomaan puitteet uskonnonvapauden sisältyvälle uskonnolliselle yhdistymisvapaudelle.

Uskonnonvapauden käyttämistä koskeva lainsäädäntö pyritään ehdotuksella uudistamaan sekä sisällöltään nykyisiä käsityksiä vastaavaksi että lainsäädäntöteknisesti ja kirjoitustavaltaan ajanmukaiseksi. Samalla lainsäädännön rakenne pyritään saamaan nykyistä tarkoituksenmukaisemmaksi siten, että uskonnonvapauden käyttämistä eri yhteyksissä koskevat säännökset sisältyisivät mahdollisuuksien mukaan asiayhteytensä mukaiseen lainsäädäntöön.

Ehdotuksella lisätään rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien itsenäistä valtiosta riippumatonta päätösvaltaa. Rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien järjestysmuotoa koskevaa sääntelyä pyritään väljentämään niin, ettei se perusteettomasti vaikeuttaisi uskonnollisten yhteisöjen järjestäytymistä rekisteröidyksi uskonnollisiksi yhdyskunniksi. Toisaalta tavoitteena on ottaa nykyistä kattavammin huomioon erilaiset yhdyskuntien hallintoa ja järjestysmuotoa koskevat sääntelytarpeet. Pyrkimyksenä on myös yhteisöoikeudellisen sääntelyn yhdenmukaistaminen yhdistyslainsäädännön kanssa siltä osin, kuin uskonnollisen yhdyskunnan erityisluonteesta ei aiheudu yhdistyksistä poikkeavia sääntelytarpeita. Rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien toimintaa aiheuttomasti rajoittavaa sääntelyä pyritään purkamaan. Toisaalta tavoitteena on turvata viranomaisten mahdollisuudet puuttua uskonnollisen yhdyskunnan toimintaan silloin, jos siinä loukataan ihmis-

arvoa tai muita perusoikeuksia tai jos se on muuten oikeusjärjestyksen perusteiden vastaista.

Ehdotuksen keskeisenä lähtökohtana on pyrkimys uskonnollisten yhdyskuntien tasa-arvoiseen kohteluun julkisen vallan taholta. Lainsäädännöllisten ratkaisujen valinnassa on kuitenkin pyritty ottamaan huomioon rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien erilainen oikeudellinen asema verrattuna evankelis-luterilaiseen ja ortodoksisen kirkkoon, joista säädetään asianomaisia kirkkoja koskevissa erityislaeissa ja evankelis-luterilaisesta kirkosta myös perustuslaissa.

Jäsenyyttä uskonnollisessa yhdyskunnassa koskevan sääntelyn keskeisiä tavoitteita ovat yhdyskuntien autonomian vahvistaminen, käytäntöjen yhtenäistäminen eri maistraateissa ja yhdyskunnasta eroamista perusteettomasti vaikeuttaneen sääntelyn purkaminen. Lapsen uskonnollista asemaa koskevassa sääntelyssä lähtökohtina ovat perheen uskonnollisen yhtenäisyyden tukeminen, lapsen uskonnollisen aseman pysyvyyden ja lapsen myötämäärämisosoikeuden turvaaminen sekä alaikäisen suojelu.

Lisäksi ehdotuksella pyritään ajanmukaistamaan perusopetuksessa ja lukiossa annettavaa uskonnonopetusta koskevaa lainsäädäntöä vastaamaan paremmin perustuslain säännöksiä uskonnon ja omantunnon vapaudesta. Tavoitteena on myös parantaa oppilaan tai opiskelijan mahdollisuuksia saada oman uskontonsa mukaista uskonnonopetusta ja silloin, kun oppilaan tai opiskelijan oman uskonnon mukaista uskonnonopetusta ei järjestetä, muuta katsomusopetusta. Ehdotuksella pyritään myös selkeyttämään koulun toiminnan piirissä järjestettäviä uskonnon harjoittamiseksi katsottavia tilaisuuksia ja menoja koskevia säännöksiä.

3.2. Keskeiset ehdotukset

Uuden uskonnonvapauslain soveltamisala

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uskonnonvapauslaki, joka korvaisi nykyisen, vuonna 1922 annetun uskonnonvapauslain. Lakiin otettaisiin sellaiset uskonnonvapauden turvaamisen kannalta tarpeelliset säännökset, joita ei luontevasti voida sijoittaa asiayhtey-

tensä mukaisesti muuhun lainsäädäntöön. Lakiin sisältyisi ensinnäkin kaikkia uskonnollisia yhdyskuntia koskevia säännöksiä, joissa muun muassa määriteltäisiin uskonnollinen yhdyskunta ja yhdyskunnan jäsenyyden yleiset puitteet. Laki sisältäisi lisäksi säännökset rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan perustamisesta ja toiminnan perusteista.

Voimassa olevaan uskonnonvapauslakiin sisältyy eräitä yksittäisiä säännöksiä asioista, joiden osalta varsinaiset aineelliset säännökset ovat asiayhteytensä mukaisessa muussa lainsäädännössä. Tällaisia ovat säännökset, jotka koskevat oppilaan osallistumista uskonnon opetukseen, valaa ja vakuutusta, hautausmaan perustamista ja hautaamista, kirkollisveroa sekä avioliittoon vihkimistä. Näitä säännöksiä ehdotetaan mahdollisuuksien mukaan siirrettäväksi lainsäädäntöön, johon ne asiayhteytensä puolesta liittyvät.

Uskonnollisiksi yhdyskunniksi luettaisiin ehdotuksen mukaan nykyiseen tapaan evankelis-luterilainen kirkko, ortodoksinen kirkkokunta ja rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat. Uskontokunnan käsitettä, jota voimassa olevassa uskonnonvapauslaissa käytetään uskonnollista yhdyskuntaa laajemmassa merkityksessä, ei enää käytettäisi.

Jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa

Rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat voisivat itse päättää yhdyskunnan jäseneksi liittymisen edellytyksistä. Evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen kirkon osalta edellytyksistä säädettäisiin näitä kirkkoja koskevissa laeissa ja niiden nojalla annetuissa säädöksissä. Uskonnollisten yhdyskuntien itsemäärämisosoikeutta vahvistettaisiin siten, että ne voisivat itse määrittellä, voiko yhdyskunnan jäsenenä olla henkilö, joka kuuluu samanaikaisesti toiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan.

Alaikäisen lapsen uskonnollinen asema ei enää määräytyisi automaattisesti huoltajien aseman perusteella, vaan lapsen liittymisestä uskonnolliseen yhdyskuntaan ja eroamisesta siitä päättäisivät lapsen huoltajat. Muutoksella yhtenäistettäisiin käytäntöjä eri maistraateissa ja vahvistettaisiin toisaalta uskonnollisten yhdyskuntien oikeutta itse päättää jäse-

nyytensä edellytyksistä ja toisaalta huoltajien oikeutta päättää lapsen uskonnollisesta asemasta.

Huoltajat päättäisivät lapsen uskonnollisesta asemasta lähtökohtaisesti yhdessä. Lapsen syntymän jälkeisessä tilanteessa voisi lapsen huoltajana toimiva äiti kuitenkin yksin päättää lapsen liittymisestä uskonnolliseen yhdyskuntaan, jolleivät huoltajat pääse yksimielisyyteen lapsen uskonnollisesta asemasta.

Koska uskonnollisesta asemasta päättämisen on katsottu edellyttävän yksilöltä erityisen suurta harkintaa ja kypsyyttä, voisi henkilö ehdotuksen mukaan päättää uskonnollisesta asemastaan itsenäisesti vasta 18 vuotta täytettyään ja huoltajien suostumuksella 15 vuotta täytettyään. Näiltä osin ikärajat säilyisivät ennallaan. Lapsen uskonnollisen aseman pysyvyyden ja myötämääräämisoikeuden turvaamiseksi alle 15-vuotiaan puhevaltaa ehdotetaan lisättäväksi siten, että 12 vuotta täyttäneen uskonnollisen aseman muuttaminen olisi mahdollista vain hänen suostumuksellaan.

Uskonnollisesta yhdyskunnasta eroamista koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että eroamisilmoituksen henkilökohtaisuuden vaatimuksesta ja eroamiseen liittyvästä kuukauden harkinta-ajasta luovutaisiin. Nykyisten säännösten on näiltä osin katsottu vaikeuttavan perusteettomasti uskonnollisesta yhdyskunnasta eroamista. Eroaminen voitaisiin ehdotuksen mukaan tehdä kirjallisesti asianomaiselle yhdyskunnalle tai maistraatille. Ero tulisi voimaan heti, kun yhdyskunta tai maistraatti on saanut siitä ilmoituksen.

Rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta

Rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta olisi nykyiseen tapaan oma erityinen yhteisömuotonsa. Uskonnollinen yhdyskunta saavuttaisi oikeuskelpoisuuden, kun se on merkitty uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot määriteltäisiin nykyistä täsmällisemmin. Tällä selkiytettäisiin rajanvetoa rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan ja muiden yhteisömuotojen välillä. Säännöksestä selviäisi myös, että yhdys-

kunnan toiminta voisi uskontunnustuksen sijasta tai ohella perustua myös pyhinä pidettyihin kirjoituksiin tai muihin yksilöityihin pyhinä pidettyihin vakiintuneisiin toiminnan perusteisiin. Säännöksessä todettaisiin nimenomaisesti, että uskonnollisen yhdyskunnan tulee toteuttaa tarkoitustaan perus- ja ihmisoikeuksia noudattaen. Tämä mahdollistaisi rekisteröitymisen epäämisen sellaiselta yhteisöltä, jonka toimintamuodot ovat ihmisarvoa tai muita perusoikeuksia loukkaavia.

Rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien järjestysmuotoa koskevien säännösten osalta ehdotuksessa on pyritty välttämään selkeästi yhdistyslain kanssa päällekkäisiä säännöksiä ja sellaisia eroavaisuuksia yhdistyslakiin verrattuna, jotka eivät perustu uskonnollisen yhdyskunnan erityisluonteeseen. Näin ollen rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin sovellettaisiin uskonnonvapauslakiin otettavien viittaussäännösten nojalla varsin laajasti yhdistyslakia. Toisaalta uskonnollisen yhdyskunnan luonne poikkeaa joiltakin osin varsin merkittävästi aatteellisista yhdistyksistä. Silloin kun uskonnollisten yhdyskuntien järjestysmuodosta on tästä syystä aihetta säätää yhdistyksistä poikkeavasti, säädettäisiin poikkeavia säännöksiä edellyttävästä asiasta kokonaisuudessaan uskonnonvapauslaissa.

Merkittävin eroavaisuus yhdistykseen verrattuna olisi se, että rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan järjestysmuodon ei välttämättä tarvitsisi rakentua kansanvaltaisuuden periaatteille. Uskonnollisten yhdyskuntien uskonkäsityksiin sisältyy joissakin tapauksissa myös uskonnollisen yhteisön järjestysmuotoa koskevia vaatimuksia. Kansanvaltaisuuden periaate ei siten sovellu kaikkien yhdyskuntien järjestysmuodon perustaksi. Jos uskonnollisiin yhdyskuntiin sovellettaisiin tältä osin sellaisenaan yhdistyslain säännöksiä, saattaisi tämä estää joidenkin uskonnollisten yhteisöjen rekisteröitymisen uskonnollisiksi yhdyskunniksi. Näin ollen päätösvalan käyttämisestä rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa voitaisiin nykyiseen tapaan vapaasti määrätä yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksessä, kun yhdistyksissä päätösvalta kuuluu yhdistyslain mukaan lähtökohtaisesti yhdistyksen jäsenille. Samoista syistä uskonnollisen yhdyskunnan järjestys-

muotoa koskevat säännökset olisivat yleensäkin hyvin laajalti tahdonvaltaisia.

Laki ei siten ehdotuksen mukaan jatkossakaan edellyttäisi, että rekisteröidyn yhdyskunnan päätösvaltaa käyttävät yhdyskunnan jäsenet kokouksessaan. Yhdyskunnalla tulee olla hallitus. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan hallitus voisi nykyiseen tapaan koostua yhdestäkin jäsenestä, kun yhdistyksen hallituksessa jäseniä on vähintään kolme. Yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksessä voitaisiin vapaasti määrittellä, miten hallitus asetetaan.

Uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröityjen paikallisyhteisöjen järjestysmuodosta ja hallinnosta voitaisiin määrätä yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksen sijasta tai ohella myös kunkin paikallisyhteisön omissa paikallissäännöissä. Tällä muutoksella on haluttu mahdollistaa uskonnollisten yhdyskuntien ja sen paikallisyhteisöjen suhteiden järjestäminen nykyistä joustavammin.

Uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröimisen on katsottu edellyttävän, että toiminnalle on muodostunut riittävä kannatuspohja ja että yhdyskunnan toiminnalle on siltä osin riittävät edellytykset. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan voisi siten perustaa, kuten nykyisinkin, vähintään 20 henkilöä. Yhdyskunnan perustajat merkittäisiin väestötietojärjestelmään yhdyskunnan jäseniksi suoraan perustamisilmoituksen perusteella.

Uskonnollisen yhdyskunnan perustamiskirjaan tulisi liittää yhdyskunnan yhdyskuntajärjestys. Yhdyskuntajärjestyksellä tarkoitettaisiin asiakirjaa, johon sisältyvät yhdyskunnan perustamiskirjassa noudatettavaksi vahvistetut määräykset yhdyskunnan tarkoituksesta, toimintamuodoista ja järjestysmuodosta. Selvityksiä yhdyskunnan uskontunnustuksesta ja julkisen uskonnonharjoituksen muodoista ei enää annettaisi erikseen. Yhdyskuntajärjestyksessä tulisi sen sijaan olla määräys yhdyskunnan tarkoituksesta ja toimintamuodoista, joka sisältäisi määräyksen myös uskontunnustuksesta tai muista yksilöidyistä toiminnan perusteista ja yhdyskunnan uskonnonharjoitusmuodoista. Yhdyskuntajärjestyksen vähimmäisisältö olisi jonkin verran yhdistyksen sääntöjä laajempi, koska järjestysmuotoa säänneltäisiin itse laissa jonkin verran yhdistyslakia suppeammin.

Uskonnollisten yhdyskuntien rekisterissä ei tulisi pitää sellaisia yhdyskuntia, jotka ovat käytännössä lopettaneet toimintansa. Sen vuoksi uskonnollisten yhdyskuntien rekisteristä voitaisiin poistaa sellainen yhdyskunnan, josta ei ole kymmeneen vuoteen tehty ilmoitusta uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin, jollei osoiteta, että yhdyskunta harjoittaa edelleen toimintaansa. Yhdyskunnan purkautumista, lakkauttamista, varoitusta ja väliaikaista toimintakieltoa koskevat säännökset vastaisivat pääosin yhdistyslain säännöksiä.

Uskonnollisten yhdyskuntien rekisterin ylläpito siirtyisi opetusministeriöltä ja Väestörekisterikeskukselta Patentti- ja rekisterihallitukselle. Opetusministeriön yhteyteen ehdotetaan perustettavaksi asiantuntijalautakunta, jonka tehtävänä on antaa lausunto siitä, ovatko uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin merkittäväksi ilmoitetun yhteisön tarkoitus ja toimintamuoto uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitusta koskevien uskonnonvapauslain säännösten mukaiset. Tämä mahdollistaisi nykyistä laajemman asiantuntemuksen käytön arvioitaessa yhteisön toiminnan uskonnollisuutta.

Uskonnonopetus

Osallistumisesta uskonnon opetukseen ehdotetaan kaikilta osin säädettäväksi perusopetuslain ja lukiolain uskonnon ja elämäntutkimuksen opetusta koskevista säännöksissä. Säännöksissä nykyisin käytettävä ilmaus "oppilaan oman tunnustuksen mukainen uskonnonopetus" korvattaisiin uskonnonopetuksen nykyistä sisältöä ja järjestämistapaa paremmin kuvaavalla ilmauksella "oppilaan oman uskonnon opetus".

Esitys ei edellytä muutoksia uskonnon opetuksen nykyisiin sisältöihin. Myös oppilaan oikeus ja velvollisuus osallistua oman uskontonsa tai elämäntutkimuksen opetukseen säilyisi pääosin nykyisellään. Evankelisluterilaista ja ortodoksista uskonnonopetusta antavalta opettajalta ei enää edellytettäisi asianomaisen kirkon jäsenyyttä.

Oppilaiden enemmistön mukaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomia ei enää erikseen vapautettaisi enemmistön uskonnon opetuksesta, vaan yhdyskuntaan kuu-

lumaton oppilas osallistuisi mainittuun opetukseen vain, jos hän siihen erikseen ilmoittautuu. Samalla uskonnon ja elämäntietämystiedon opetusta koskeviin säännöksiin tehtäisiin eräitä pienempiä muutoksia. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvallakin tulisi mahdolliseksi osallistua elämäntietämystiedon opetukseen silloin, kun hänen oman uskontonsa mukaista uskonnonopetusta ei järjestetä. Ehdotuksessa parannettaisiin myös sellaisten oppilaiden ja opiskelijoiden, jotka eivät kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan, mutta joiden uskonnollinen katsomus on kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeinen, mahdollisuuksia saada oman uskontonsa mukaista opetusta.

Lisäksi perusopetuslakiin ja lukiolakiin ehdotetaan lisättäväksi nimenomaiset säännökset osallistumisesta koulun toimintaan sisältyviin jumalanpalveluksiin sekä muihin uskonnon harjoittamiseksi katsottaviin tilaisuuksiin ja toimituksiin. Tarkoituksena on turvata perustuslain 11 §:n mukainen oikeus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Voimassa olevaan uskonnonvapauslakiin sisältyy säännöksiä, joiden on katsottu perusteettomasti vaikeuttavan eräiden uskonnollisten yhteisöjen rekisteröitymistä uskonnolliseksi yhdyskunniksi. Tällaiset rekisteröitymisen esteet on ehdotetussa uskonnonvapauslaissa pyritty poistamaan.

Ehdotus madaltaisi siten nykyisin muissa yhteisömuodoissa uskonnollista toimintaa harjoittavien yhteisöjen kynnystä rekisteröityä uskonnolliseksi yhdyskunniksi. Tämä saattaa lisätä niiden uskontojen määrää, joiden mukaista uskonnonopetusta perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjät ovat velvolliset tarjoamaan. Ehdotus saattaa siten välillisesti lisätä kuntien ja muiden perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjien uskonnonopetuksesta aiheutuvia kustannuksia. Tässä vaiheessa ei kuitenkaan ole ennakoitavissa, missä määrin ehdotus lisäisi uskonnolliseksi yhdyskunniksi rekisteröityvien yhteisöjen määrää ja kuinka laajasti uusien yhdys-

kuntien jäsenet haluaisivat oman uskontonsa mukaista uskonnonopetusta. Mahdollisten lisäkustannusten määrää ei siten ole mahdollista tarkasti arvioida. Todennäköisesti lisäkustannukset olisivat kuitenkin vähäisiä.

Valtion talousarvion puitteissa on tarkoitus lisätä kiertävien ortodoksisen uskonnon opettajien määrää. Kiertävien uskonnonopettajien tarve tullaan selvittämään erikseen. Järjestelyistä valtiolle aiheutuvat kustannukset on tässä vaiheessa vaikea arvioida. Joka tapauksessa ne jäisivät vähäisiksi.

Tarvetta järjestää eri uskontojen mukaista uskonnonopetusta saattaa vähäisessä määrin lisätä myös se, jos uskonnolliset yhdyskunnat hyväksyvät jäsenilleen mahdollisuuden kuulua samanaikaisesti useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan. Tällaisiin tilanteisiin liittyy oikeus valita, minkä uskonnon opetukseen oppilas tai opiskelija osallistuu.

4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Ehdotuksella yksinkertaistettaisiin menettelyä erottaessa uskonnollisesta yhdyskunnasta ja selkeytettäisiin säännöksiä, jotka koskevat alaikäisen uskonnollisen aseman määräytymistä. Näiltä osin ehdotus yhdenmukaistaa käytäntöjä eri maistraateissa.

Uskonnollisten yhdyskuntien rekisterin ylläpito siirrettäisiin opetusministeriöltä ja Väestörekisterikeskukselta Patentti- ja rekisterihallitukselle. Ottaen huomioon uskonnollisten yhdyskuntien verrattain vähäinen lukumäärä sekä vuosittain käsiteltävien rekisteri-ilmoitusten ja uskonnollisten yhdyskuntien rekisteristä pyydettyjen otteiden vähäinen määrä muutoksella ei olisi henkilöstövaikutuksia. Opetusministeriön yhteyteen perustettaisiin asiantuntijalautakunta, joka toimisi lausunnonantajana arvioitaessa rekisteröitymistä hakevan yhdyskunnan toiminnan uskonnollista luonnetta.

Ehdotus, jonka mukaan evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen uskonnon opettajilta ei enää vaadittaisi jäsenyyttä mainituissa kirkkoissa, poistaa tarpeen myöntää kirkkoihin kuulumattomille erivapauksia toimia uskonnon opettajana. Tämä poistaa myös mainittujen erivapauksien käsittelyyn liittyvän työn

opetusministeriössä sekä lausunnon antajana toimivassa tuomiokapitulissa ja ortodoksisessa piispainkokouksessa.

4.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Ehdotus vaikuttaisi erityisesti uskonnollisten vähemmistöjen asemaan Suomessa. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan ja sen paikallisyhteisöjen suhteiden nykyistä vapaammat organisointimahdollisuudet sekä uskontunnustuksen ilmoittamisvaatimuksesta luopuminen poistaisivat esteitä eräiden uskonnollisten yhteisöjen rekisteröitymiselle uskonnolliseksi yhdyskunnaksi. Rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien toimintaedellytyksiä parantaisi muun muassa luopuminen eräistä uskonnollisten yhdyskuntien toimintaa perusteettomasti rajoittavista säännöksistä.

Uskonnonopetusta koskeviin säännöksiin ehdotetut muutokset parantaisivat pieniin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien mahdollisuuksia saada katsomuksellista opetusta, sillä oppilas voisi osallistua elämäkatsomustiedon opetukseen, jollei hänen oman uskontonsa opetusta järjestetä. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton peruskoulun oppilas tai lukion opiskelija voisi osallistua sellaiseen uskonnonopetukseen, joka ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan. Säännös laajentaisi mahdollisuuksia saada oman uskonnon mukaista uskonnonopetusta ja yhdenmukaistaisi käytäntöjä eri kunnissa.

5. Asian valmistelu

Esitys perustuu valtioneuvoston 1 päivänä lokakuuta 1998 asettaman uskonnonvapauskomitean mietintöön (komiteanmietintö 2001:1). Komitean jäseninä oli asiantuntijoita ja hallinnon edustajia. Lisäksi komiteaan kutsuttiin asiantuntijoiksi henkilöitä, jotka edustivat valtiovarainministeriötä, ulkoasiainministeriötä, evankelis-luterilaista kirkkoa, ortodoksisia kirkkokuntaa, erilaisia uskonnollisia yhteisöjä ja vapaa-ajattelijointa.

Uskonnonvapauskomitea antoi välimietintönsä 27 päivänä syyskuuta 1999 (komiteanmietintö 1999:5). Välimietinnöstä pyydettiin lausunnot 130 eri taholta. Yhteenvedo vä-

limietinnöstä saaduista lausunnoista on julkaistu erikseen (opetusministeriö, lausunnotkoonnos, maaliskuu 2000).

Loppumietintönsä uskonnonvapauskomitea antoi 28 päivänä helmikuuta 2001. Mietintö sisälsi hallituksen esityksen muotoon laaditut ehdotukset uskonnonvapauslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi sekä hautaustoimilaksi. Mietinnöstä pyydettiin lausuntoa kaikilta 147 eri taholta, muun muassa kaikilta ministeriöiltä, useilta muilta valtion viranomaisilta, kaikilta uskonnollisilta yhdyskunnilta, eräiltä kunnilta, kaikilta eduskuntapuolueilta, sekä monilta järjestöiltä. Lausunnoista on julkaistu yhteenvedo (opetusministeriö, lausunnotkoonnos, syyskuu 2001). Pääosa lausunnonantajista piti ehdotuksen lähtökohdista yleisesti ottaen oikeasuuntaisia. Monista komitean ehdotuksen yksityiskohtista lausunnoissa esitettiin kuitenkin erisuuntaisia näkemyksiä.

Rukouspäiväjulistuskäytäntöön liittyvistä näkökohdista on neuvoteltu tasavallan presidentin, valtioneuvoston oikeuskanslerin sekä rukouspäiväytyryhmässä edustettuina olevien tahojen kanssa.

Esityksen jatkovalmistelu on tehty virkатыönä opetusministeriössä. Lausunnoissa esitettyjä lakiehdotuksen yksityiskohtia koskevia huomautuksia on pyritty mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon jatkovalmistelussa.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Samanaikaisesti tämän esityksen kanssa ehdotetaan säädettäväksi hautaustoimilaki, jolla pyritään edistämään uskonnon ja oman tunnon vapauden toteutumista hautaustoimessa sekä turvaamaan vainajan muiston kunnioittamiseen liittyvien pieteettinäkökohtien huomioon ottamista. Uuteen uskonnonvapauslakiin ei tämän vuoksi ehdoteta otettavaksi voimassa olevan uskonnonvapauslain 10 §:ään sisältyviä säännöksiä hautausmaan, yksityisen hautausmaahan ja krematoriumin perustamisen edellyttämästä luvasta, evankelis-luterilaisen kirkon velvollisuudesta tarjota hautausmaahan myös mainittuun kirkkoon kuulumattomalle, hautaustoimessa pahennusta herättävän tai loukkaavan menettelyn rangais-

tavuudesta ja valtioneuvoston toimivallasta seurakunnan pyynnöstä määrätä seurakuntaan kuulumattomat perustamaan oma hautausmaa. Jos hautausvoimilaki päätettäisiin antaa ennen ehdotettua uutta uskonnonvapauslakia, tulisi voimassa olevan uskonnonvapauslain 10 § samassa yhteydessä kumota.

Ehdotettuun uskonnonvapauslakiin ei sisälly säännöstä kiellosta kuulua samanaikaisesti useampaan uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kumottavaksi ehdotetun uskonnonvapauslain 5 §:n 5 momentissa säädettyä kiellosta kuulua useampaan kuin yhteen uskontokuntaan sovellettaisiin kuitenkin ehdotetun uskonnonvapauslain 31 §:n 3 momentin nojalla viiden vuoden ajan uuden lain voimaantulosta. Tämän ajan kuluessa evankelis-luterilaista kirkkoa ja ortodoksista kirkkokuntaa koskevaan lainsäädäntöön sekä rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien yhdyskuntajärjestyksiin voitaisiin ottaa tarpeelliset säännökset ja määräykset mahdollisesta kiellosta tai rajoituksesta kuulua samanaikaisesti muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin.

Valtiovarainministeriö asetti joulukuussa 2001 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää ja tehdä ehdotus seurakuntien yhteisövero-osuuden korvaamisesta lakisääteisellä valtionapujärjestelmällä. Työryhmän tuli toimeksiantonsa mukaan ottaa huomioon uudistettavaan uskonnonvapaus- ja hautausvoimilainsäädäntöön liittyvät näkökohdat sekä ottaa kantaa, miten mahdollinen rekisteröidyille uskonnollisille yhdyskunnille myönnettävä valtionapu toteutettaisiin. Työryhmä on toukokuussa 2002 jättämässään mietinnössä ehdottanut, että evankelis-luterilaisten seurakuntien yhteisövero-osuus korvattaisiin lakisääteisellä valtionavulla. Rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien tukemiseksi työryhmä ehdotti harkinnanvaraista valtionavustusta, jonka mitoitus- ja jakoperusteena olisi lähtökohtaisesti yhdyskunnan jäsenmäärä.

Suomessa on perinteisesti valtion toimesta vuosittain annettu julistus neljästä kiitos-, katumus- ja rukouspäivästä eli niin sanottu rukouspäiväjulistus. Itsenäisyyden aikana vuoteen 1931 saakka rukouspäiväjulistuksen on antanut valtioneuvosto ja siitä lähtien tasavallan presidentti. Rukouspäivistä ja rukouspäiväjulistuksesta ei ole olemassa säännöksiä, vaan julistuksen antaminen perustuu

vuosisatoja vanhaan käytäntöön. Rukouspäiväjulistus on perinteisesti julkaistu Suomen Säädoskokoelmassa. Julistus on 1980-luvun loppupuolelta lähtien valmisteltu opetusministeriön asettamassa työryhmässä, jossa ovat olleet edustettuina opetusministeriön lisäksi evankelis-luterilainen kirkko, ortodoksinen kirkkokunta, Suomen vapaan kristillisyyden neuvosto ja Suomen ekumeeninen neuvosto.

Nykyisen rukouspäiväjulistuskäytännön muuttamista on esitetty eri yhteyksissä. Vuonna 1977 mietintönsä jättänyt kirkko ja valtio -komitea perusteli kantaansa käytännöstä luopumiselle erityisesti kirkon ja valtion tehtäväjakoon liittyvillä perusteilla (komiteamietintö 1977:21). Uskonnonvapauskomitea katsoi, että rukouspäiväjulistukseen sisältyneet kaikille kansalaisille kohdistettu kehoitus osallistua rukouspäivän jumalanpalvelukseen ja syventyä "kristinuskon iankaikkisiin totuuksiin" voidaan kokea ei-kristittyjen piirissä loukkaavaksi, vaikka kehoituksen noudattaminen jääkin kunkin henkilökohtaisen harkinnan varaan.

Uskonnonvapauskomitean näkemyksen mukaan, kun rukouspäiväjulistuksen antamisesta ei nykyisin ole säännöksiä, käytännön muuttaminen ei edellyttäisi säädosmuutoksia. Valtioneuvoston oikeuskansleri katsoi komitean mietinnöstä antamassaan lausunnossa kuitenkin, että julistuksen antamisen perusteena oleva vuosisatainen tapaoikeus muodostaa perustuslain 57 §:ssä tarkoitettuun lakiin rinnastuvan oikeusperusteen. Näin pitkän käytännön muuttaminen olisi oikeuskanslerin lausunnon mukaan asianmukaista tuoda julki nimenomaisella uskonnonvapauslakiin, esimerkiksi voimaantulosäännökseen otettavalla säännöksellä, tai jos tätä ei pidettäisi mahdollisena, asiasta tulisi ainakin mainita lain perusteluissa.

Uskonnonvapauslainsäädännön jatkovalmistelussa on tullut esille perusteita säilyttää vanha vuosisatainen perinne, jonka voidaan katsoa tukevan kansan enemmistön vakaumusta. Erityisesti rukouspäiväjulistuksen valmisteluun osallistuvien kirkkojen taholta on esitetty valtion suuntaan toivomuksia vanhan käytännön jatkamiseksi. Perusteluna on ollut muun muassa se, että julistuksessa korostetaan lähimmäisenrakkauden ja oikeudenmukaisuuden merkitystä, joiden toteutu-

minen on valtion ja kirkkojen yhteinen huoli.

Rukouspäiväjulistuksen antaminen säilyisi tasavallan presidentin virkatehtävänä. Jatkettaessa rukouspäiväjulistuskäytäntöä nykyisellään on kuitenkin perusteltua harkita julistuksen nykyisten velvoittavien sanamuotojen keventämistä sekä tarvetta julkaista julistus

Suomen Säädoskokoelmassa. Julistus valmisteltaisiin edelleen opetusministeriön asettamassa työryhmässä. Presidentti päättäisi julistuksen antamisesta perustuslain 58 §:n 3 momentin 3 kohdan nojalla ilman valtioneuvoston yleisistunnon käsittelyä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Uskonnonvapauslaki

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. *Lain tarkoitus.* Pykälän mukaan uskonnonvapauslain tarkoituksena on turvata perustuslain 11 §:ssä säädetyn uskonnonvapauden käyttämistä. Laissa säädetään lisäksi rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien perustamisesta ja toiminnan perusteista, kuten yhdyskuntien hallinnosta. Evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan hallinnosta ja toiminnasta säädetäisiin kirkkolaisissa ja ortodoksisesta kirkkokunnasta annetussa laissa sekä niiden nojalla annetuissa alemmanasteisissa säädöksissä.

Ehdotetussa uskonnonvapauslaissa ei säädetä kattavasti kaikista uskonnonvapauden käyttämiseen vaikuttavista lainsäädäntöä edellyttävistä asioista. Lakiin on otettu sellaiset uskonnonvapauden käyttämiseen liittyvät tarpeelliset säännökset, jotka eivät asiayhteytensä perusteella luontevasti kuulu muuhun lainsäädäntöön. Lähtökohtana on, että perustuslaissa säädetty uskonnonvapauden periaatte otetaan huomioon valmisteltaessa kaikkea sellaista lainsäädäntöä, jolla voi olla vaikutusta uskonnonvapauden käyttämiseen. Esimerkkinä tällaisesta lainsäädännöstä voidaan mainita koulutuslainsäädäntö, työlainsäädäntö, terveydenhuoltolainsäädäntö sekä asevelvollisuutta ja siviilipalvelusta koskeva lainsäädäntö.

Nykyiseen uskonnonvapauslakiin sisältyviä yksittäisiä erityiskysymyksiä koskevia säännöksiä siirrettäisiin mahdollisuuksien mukaan asiayhteytensä mukaiseen lainsäädäntöön. Uskonnonopetukseen osallistumisesta säädetäisiin kaikilta osin perusopetuslain ja lukiolain uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetusta koskevilla säännöksillä. Uskonnonvapauslakiin jäisi tältä osin ainoastaan viittaussäännös. Nykyisen uskonnonvapauslain hautaustointia koskevat säännökset korvaisi hautaustoimilaki, josta annetaan erillinen hallituksen esitys. Uskonnonvapauslain

verotusta ja avioliittoon vihkimistä koskevat säännökset puolestaan ovat menettäneet käytännön merkityksensä, koska näistä kysymyksistä säädetään jo riittävän kattavasti muualla lainsäädännössä. Sen sijaan valaa ja vakuutusta koskevia säännöksiä ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi siirtää muualle lainsäädäntöön, sillä valasta ja vakuutuksesta on eri laeissa ja asetuksissa useita kymmeniä säännöksiä, joiden kaikkien muuttaminen ei ole tarkoituksenmukaista.

Lain mukaan rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta olisi jatkossakin erityinen yksityisoikeudellinen oikeussubjektin muoto. Suomen yhteisöoikeudessa on lähtökohtana, että yhteisö saavuttaa oikeuskelpoisuuden viranomaisen merkittävällä sen lain nojalla asianomaista yhteisötyyppiä koskevaan rekisteriin. Rekisteröidyistä uskonnollisista yhdyskunnista säädetäisiin, kuten nykyisinkin, uskonnonvapauslaissa. Uskonnonvapauslaissa luotaisiin lainsäädännölliset puitteet rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan perustamiselle ja toiminnalle. Rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien erillisääntelyllä valtio myös ilmaisee tahtonsa kohdella erilaisia uskonnollisia yhteisöjä tasa-arvoisesti. Evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan toiminnasta säädetään asianomaisia kirkkoja koskevia erityislaeissa.

Uskonnollisilla yhteisöillä on erityisiä sääntelytarpeita, jotka poikkeavat esimerkiksi yhdistyslaissa tarkoitettujen aatteellisten yhdistysten sääntelytarpeista. Uskonnollisen yhdyskunnan opinkäsityksistä voi aiheutua vaatimuksia sen järjestysmuodolle. Käytännössä jäsenyys tiettyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa uskonnollisen katsomuksen muista vakaumuksista poikkeavan luonteen vuoksi yleensä sulkee pois mahdollisuuden kuulua samanaikaisesti muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin, vaikka uuteen uskonnonvapauslakiin ei enää ehdotetakaan sisällytettäväksi kieltoa kuulua samanaikaisesti useampaan uskonnolliseen yhdyskuntaan. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumisen luo perusteen saada oman uskontonsa opetusta perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Rekiste-

röidylle uskonnolliselle yhdyskunnalle voidaan avioliittolain perusteella nojalla myös myöntää oikeus vihkiä avioliittoon.

Uutta uskonnonvapauslakia sovelletaan kaikilta osin rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin. Evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan lakia sen sijaan sovelletaan vain osittain. Pykälän 2 momentiksi on otettu selkeyttävä säännös siitä, mitä lain säännöksiä sovelletaan viimeksi mainittuihin kirkkoihin.

2 §. *Uskonnollinen yhdyskunta.* Pykälässä määritellään uskonnollinen yhdyskunta. Uskonnollisella yhdyskunnalla tarkoitetaan evankelis-luterilaista kirkkoa, ortodoksista kirkkokuntaa ja lain 2 luvussa säädetyllä tavalla rekisteröityä uskonnollista yhdyskuntaa. Tältä osin määrittely vastaa voimassa olevaan uskonnonvapauslakiin sisältyvää uskonnollisen yhdyskunnan määritelmää.

Uudessa uskonnonvapauslaissa ei käytetäisi uskonnollisen yhdyskunnan rinnalla voimassa olevaan uskonnonvapauslakiin sekä perusopetuslakiin, lukiolakiin ja eräisiin muihin lakeihin sisältyvää uskontokunnan käsitettä. Uskontokunnan käsite on ollut tulkinanvarainen. Se on käsitteenä laajempi kuin uskonnollinen yhdyskunta, mutta lain säädännössä ei nykyään mitenkään määritellä, mitkä muut yhteisöt kuin evankelis-luterilainen kirkko, ortodoksinen kirkkokunta ja rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat voisivat olla uskontokuntia. Uskonnonvapauslain ja koulutuslainsäädännön tulkintakäytännössä uskonnollisen yhdyskunnan ja uskontokunnan käsitteitä onkin pidetty rinnasteisina. Uskontokunnan käsitteestä luopuminen selkeyttää lainsäädäntöä muuttamatta kuitenkin lainsäädännön vakiintunutta tulkintakäytäntöä.

3 §. *Jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa.* Pykälässä säädetään siitä, millä perusteilla ja miten jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa määräytyy. Pykälää sovellettaisiin kaikkiin lain määrittelemiin uskonnollisiin yhdyskuntiin eli evankelis-luterilaiseen kirkkoon, ortodoksiseen kirkkokuntaan ja rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin.

Pykälän 1 momentissa todetaan uskonnonvapautteen kuuluva periaate, että jokaisella on oikeus päättää uskonnollisesta asemastaan liittymällä uskonnolliseen yhdyskuntaan tai

eroamalla siitä. Säännös ilmaisee yksilön oikeuden päättää uskonnollisesta järjestäytymisestäään. Jokainen voi halutessaan liittyä uskonnollisen katsomuksensa mukaisesti sellaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, joka hyväksyy hänet jäsenekseen. Toisaalta ketään ei voi vastoin tahtoaan velvoittaa liittymään uskonnolliseen yhdyskuntaan eikä estää eroamasta uskonnollisesta yhdyskunnasta.

Lisäksi pykälän 1 momentista ilmenee se periaate, että uskonnollisella yhdyskunnalla on oikeus päättää henkilön hyväksymisestä jäsenekseen. Evankelis-luterilaisen kirkon osalta jäsenyyden edellytyksistä säädetään kirkkolain 1 luvun 3 §:ssä ja kirkkojärjestyksen 1 luvun 3 §:ssä. Ortodoksiseen kirkkokuntaan liittymisestä säädetään ortodoksisesta kirkkokunnasta annetun lain 2 §:n 1 momentissa sekä ortodoksisesta kirkkokunnasta annetun asetuksen 1 ja 2 §:ssä. Rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien osalta jäsenyyden edellytyksistä voidaan määrätä yhdyskuntajärjestyksessä. Tämä ei kuitenkaan ole välttämätöntä, vaan rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta voi päättää jäseneksi hyväksymisestä myös tapauskohtaisesti. Lain 10 §:n 1 momentin 3 kohdassa edellytetään ainoastaan, että yhdyskuntajärjestyksessä määrätään, missä järjestyksessä jäseneksi ottaminen tapahtuu. Jäsenyys rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa ei ole kannellinen oikeus niillekään, jotka täyttävät yhdyskuntajärjestyksessä määrättyt jäsenyyden edellytykset, vaan jäseneksi hyväksymisen kuuluu yhdyskunnan autonomian piiriin.

Pykälän 2 momentissa säädetään alaikäisen lapsen uskonnollisen aseman määräytymisestä. Säännöksen lähtökohtana on, että lapsen uskonnollisesta asemasta päättäminen olisi lapsen huollon piiriin kuuluva asia samalla tavoin kuin lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta ja muista henkilökohtaisista asioista päättäminen yleensäkin. Siltä osin kuin tässä laissa ei toisin säädetä, noudatettaisiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettua lakia (361/1983).

Ehdotettu säännös poikkeaisi lähtökohdiltaan voimassa olevasta uskonnonvapauslaista siten, että lapsen uskonnollinen asema ei enää automaattisesti määräytyisi hänen vanhempiansa uskonnollisen aseman mukaisesti, vaan lapsen uskonnollisen aseman muutta-

minen perustuisi aina huoltajien nimenomaiseen tahdonilmaisuuun. Jos huoltajat eivät lapsen syntymän jälkeen nimenomaisesti liitä lasta jonkin uskonnollisen yhdyskunnan jäseneksi, lapsi merkittäisiin väestötietojärjestelmään ilman tietoa uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyydestä.

Käytännössä evankelis-luterilaista kirkkoa ja ortodoksista kirkkokuntaa koskeva lainsäädäntö ja monien rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien yhdyskuntajärjestykset edellyttävät kuitenkin jo nykyisin, että yhdyskuntaan liitytään uskonnollisen toimituksen kautta tai muuten määrättyjä menettelytapoja noudattaen. Esimerkiksi evankelis-luterilaiseen kirkkoon lapsi otetaan jäseneksi kasteessa.

Voimassa olevassa uskonnonvapauslaissa ei myöskään oteta huomioon sitä, että joidenkin uskonnollisten yhdyskuntien opinkäsityksistä voi aiheutua rajoituksia lasten jäsenyydelle yhdyskunnassa, esimerkiksi niin, että henkilö voidaan ottaa yhdyskunnan jäseneksi vasta siinä iässä, kun tämän katsotaan olevan riittävän kypsä tekemään henkilökohtaisen uskonratkaisun. Voimassa olevan uskonnonvapauslain sanamuodon mukainen soveltaminen rajoittaisikin yhdyskuntien oikeutta päättää jäsenyytensä edellytyksistä alaikäisten lasten osalta.

Käytännössä maistraatit merkitsevätkin lapsen nykyisin uskonnollisen yhdyskunnan jäseneksi vasta saatuaan asiaa koskevan ilmoituksen. Kyseinen ilmoitus tehdään maistraatille lapsen tietojen ilmoittamista varten tarkoitettulla lomakkeella, jolla ilmoitetaan tiedot lapsen nimistä, äidinkielestä ja mahdollisesta uskonnolliseen yhdyskuntaan liittymisestä. Niissä tapauksissa, joissa johonkin uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat vanhemmat palauttavat lomakkeen ilman merkintöjä lapsen ottamisesta yhdyskunnan jäseneksi, käytäntö vaihtelee eri maistraateissa. Osa maistraateista merkitsee tällöin heti lapsen väestötietojärjestelmään ilman tietoa uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyydestä, osa puolestaan menettelee näin vasta vanhemmille tai uskonnolliselle yhdyskunnalle tehdyn erillisen tiedustelun jälkeen. Käytännössä lasta ei siis nykyisinkään automaattisesti liitetä siihen uskonnolliseen yhdyskuntaan, johon hänen vanhempansa kuuluvat.

Pääsääntönä olisi, että lapsen huoltajat tekevät lapsen uskonnollista asemaa koskevat päätökset yhdessä. Tämä vastaisi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain lähtökohtia huoltajien yhteistoiminnasta. Jotta huoltajien erimielisyys lapsen uskonnollisesta asemasta ei automaattisesti johtaisi lapsen uskonnollisen aseman jäämiseen avoimeksi, on säännökseen kuitenkin otettu myös toissijainen vaihtoehto niitä tilanteita varten, joissa huoltajat eivät lapsen syntymän jälkeen pääse sopimukseen lapsen uskonnollisesta asemasta. Tällöin lapsen huoltajana toimiva äiti voisi halutessaan yksin päättää lapsen liittymisestä uskonnolliseen yhdyskuntaan. Samansuuntaiset, lapsen äitiä suosivat oletamat sisältyvät myös voimassa olevaan uskonnonvapauslakiin sekä nimilakiin (694/1985), jonka mukaan lapsen sukunimeksi tulee äidin sukunimi, jolleivät vanhemmat ole määrääjässä ilmoittaneet, kumman vanhemman sukunimen lapsi saa.

Lapsen äidin tulisi tällöin tehdä lapsen liittymistä koskeva ilmoitus asianomaiselle yhdyskunnalle vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Poikkeussääntö koskisi vain lapsen syntymän jälkeistä tilannetta, jolloin lapsen uskonnollisesta asemasta ei vielä ole tehty ratkaisua. Kaikista myöhemmistä muutoksista lapsen uskonnolliseen asemaan sen sijaan päättäisivät huoltajat yhdessä.

Pykälän 2 momentin viimeisenä virkkeenä on selventävä maininta, joka koskee lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 9 §:n 3 momentin mukaista niin sanottua työnjakoyhteishuoltoa. Mainitun säännöksen nojalla tuomioistuimien voi päättää tehtävien jaosta huoltajien kesken esimerkiksi niin, että oikeus päättää lapsen uskonnollisesta asemasta uskotaan jollekin tai joillekin huoltajista. Silloin, kun tuomioistuimien on päättänyt tehtävien jaosta huoltajien kesken tällä tavoin, määräytyisi oikeus päättää lapsen uskonnollisesta asemasta tuomioistuimen päätöksen mukaan.

Uskonnonvapauskomitean ehdotuksen mukaan lapsen uskonnollisesta asemasta olisi silloin, kun huoltajat eivät sovi asiasta, voinut päättää yksin se huoltajista, jonka luona lapsi asuu, jos huoltajat asuvat erillään. Päätösvallan sitominen lapsen asuinpaikkaan olisi kuitenkin ongelmallista sen vuoksi, että

lapsen asuminen tietyn huoltajansa luona voi perustua myös puhtaasti tosiasialliseen tilanteeseen, esimerkiksi kyseisen huoltajan omavaltaiseen toimintaan. Lapsen asuinpaikka voi myös vaihdella esimerkiksi niin, että hän asuu vuorotellen molempien huoltajiensa luona. Joissakin tapauksissa voidaan myös katsoa lapsen edun mukaiseksi uskoa lapsen uskonnollista asemaa koskeva päätösvalta huoltajalle, jonka luona lapsi ei asu, mikä ei olisi komitean ehdotuksen mukaan ollut mahdollista.

Ehdotuksessa ei uskonnonvapauskomitean mietinnöstä poiketen ehdoteta rajoitettavaksi sitä, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan huoltajat voivat lapsen liittää. Komitean ehdotuksen mukaan lapsi olisi voitu liittää lähtökohtaisesti vain sellaisen yhdyskunnan jäseneksi, johon huoltajat tai joku huoltajista kuuluu. Tästä lähtökohdasta olisi komitean ehdotuksen mukaan voinut poiketa, jos tällä olisi turvattu lapsen mahdollisuus saada hänen aikaisemmin saamaansa uskonnollista kasvatusta vastaavaa kasvatusta tai jos lapsi asuu pysyvästi muualla kuin huoltajansa luona. Sen arvioiminen, täytyvätkö näiden poikkeussäännösten edellytykset, olisi jäänyt viime kädessä maistraatille. Käytännössä maistraattien mahdollisuudet selvittää esimerkiksi lapsen aikaisemmin saaman uskonnollisen kasvatuksen sisältöä olisivat kuitenkin olleet varsin rajoitetut. Voidaankin arvioida, että lapsen huoltajilla on tällaisissa tilanteissa maistraatteja paremmat edellytykset arvioida, vastaako lapsen liittäminen yhdyskuntaan huoltajien asemasta poiketen kyseisessä yksittäistapauksessa lapsen etua.

Päättyessään lapsen uskonnollisesta asemasta tai harkitessaan suostumuksen antamista 15 vuotta täyttäneen lapsen uskonnollisen aseman muuttamiseen huoltajien harkintaa ohjaisivat myös lapsen huollosta ja tapausoikeudesta annetun lain 1 §:ssä säädetty lapsen huollon tavoitteet. Lähtökohtana tulisi siten olla lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Lapsen liittämistä sellaisen yhdyskunnan jäseneksi, johon hänellä ei ole luontevia yhteyksiä, ei yleensä voida pitää näiden tavoitteiden mukaisena.

Itsenäisesti henkilö voisi päättää uskonnol-

lisesta asemastaan huoltonsa päätyttyä eli täytettyään 18 vuotta tai mentyään sitä ennen avioliittoon. Pääsääntöisesti uskonnollisen itsemääräämisoikeuden ikäraja olisi siten sama kuin voimassa olevassa uskonnonvapauslaissa eli 18 vuotta. Kyseinen ikäraja on katsottu perustelluksi siksi, että valitessaan uskonnollisen yhdyskuntansa tai jäämisen uskonnollisten yhdyskuntien ulkopuolelle yksilö päättää kokonaisvaltaisesti maailmankatsomuksestaan, mikä edellyttää yksilöltä tavanomaista suurempaa harkintaa ja kypsyyttä. Myös perheen katsomuksellisen yhtenäisyyden turvaaminen puoltaa ehdotettua ikärajaa.

Perustuslaissa säädetty uskonnonvapaus koskee, kuten muutkin perusoikeudet, myös alaikäisiä. Vuoden 1995 perusoikeusuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että perusoikeussuoja ei lähtökohtaisesti ole riippuvainen henkilön iästä. Perusoikeusuudistuksella ei kuitenkaan tarkoitettu muuttaa oikeusjärjestykseen sisältyviä sääntöjä oikeustoimikelpoisuudesta. Vajaavaltaisen osalta kysymys liittyy siihen, kuka käyttää perusoikeutta koskevaa puhevaltaa. Tämän mukaisesti eduskunnan perustuslakivaliokunta on esimerkiksi hallitusmuodon aikaisempaa uskonnonvapauslainsäädännöstä tulkitsaan todennut, että uskonnonvapaus on kansalaisen iästä riippumaton, mutta käytännössä nuorten alaikäisten kohdalla tätä vapautta ei käytä yksilö itse vaan hänen vanhempansa tai holhoojansa (PeVL 12/1982 vp). Edelleen on todettu, että perusoikeuksien käyttämistä voidaan antaa tarkempia säännöksiä lailla. Tällaisiin lakeihin voi sisältyä myös järjestyksellisiä säännöksiä, joilla on merkitystä alaikäisen kannalta. Ikärajoihin liittyvät rajoitukset on kuitenkin voitava perustella perusoikeuksien kannalta hyväksyttävällä tavalla, eikä alaikäisten sulkeminen kokonaan perusoikeussäännösten soveltamisalan ulkopuolelle ole sallittua. Myös Suomea sitovissa lapsen asemaa koskevilla kansainvälisillä sopimuksissa, kuten lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa, taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen ensimmäisessä lisäpöytäkirjassa tunnustetaan vanhempien ja laillisten huoltajien oikeus turvata lapsillensa vanhempien vakaumuksen

mukainen uskonnollinen kasvatusta.

Pykälän 3 momentin mukaan alle 18-vuotiaallakin olisi kuitenkin rajoitettu oikeus osallistua uskonnollista asemaansa koskevaan päätöksentekoon siten kuin pykälän 2 momentissa säädetään. Viisitoista vuotta täyttänyt lapsi voisi huoltajien suostumuksella itse liittyä uskonnolliseen yhdyskuntaan tai erota siitä. Ikäraja vastaisi tältä osin voimassa olevaa uskonnonvapauslakia. Suostumus tarvittaisiin kaikilta huoltajilta, jollei huoltajien yhteistoimintaa koskevasta lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 5 §:stä muuta johdu, ja se tulisi antaa kirjallisena.

Kaksitoista vuotta täyttäneen lapsen uskonnollista asemaa voitaisiin muuttaa vain lapsen omalla kirjallisella suostumuksella. Säännöksellä halutaan turvata lapsen oikeutta osallistua ikäänsä ja kehitystasoansa vastaavalla tavalla uskonnollista asemaansa koskevaan päätöksentekoon ja lapsen uskonnollisen tai muun katsomuksellisen kasvatuksen jatkuvuutta. Kaksitoista vuotta täyttäneen lapsen voidaan yleensä katsoa saavuttaneen sellaisen kypsyyden ja kehitystason, ettei hänen uskonnollista asemaansa ole perusteltua voida muuttaa ilman lapsen omaa suostumusta. Ehdotettu ikäraja on sama kuin esimerkiksi päätettäessä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta. Tällaista päätöstä ei saa panna täytäntöön vastoin 12 vuotta täyttäneen lapsen tahtoa.

Pykälän 4 momentissa todettaisiin selvyyden vuoksi, että uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyyden edellytyksistä voidaan säätää evankelis-luterilaista kirkkoa ja ortodoksista kirkkokuntaa koskevassa lainsäädännössä tai määrätä rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksessä. Säännöksessä mainittaisiin erikseen mahdollisuus säätää tai määrätä, ettei henkilö ole samanaikaisesti muun uskonnollisen yhdyskunnan jäsen. Tämä on katsottu tarpeelliseksi sen vuoksi, ettei uuteen uskonnonvapauslakiin ehdoteta otettavaksi voimassa olevan uskonnonvapauslain 5 §:n 5 momentin mukaista kieltoa kuulua samanaikaisesti useampaan uskonnolliseen yhdyskuntaan. Jos rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestys kieltää jäsenensä kuuluminen samanaikaisesti muuhun uskonnolliseen yh-

dyskuntaan, muodostaa jäsenen liittyminen muuhun yhdyskuntaan 28 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla perusteen erottaa jäsen yhdyskunnasta, koska hän ei enää täytä yhdyskuntajärjestyksessä määrättyjä jäsenyyden ehtoja.

Voimassa olevaan uskonnonvapauslakiin sisältyvää kieltoa kuulua samanaikaisesti useampaan uskonnolliseen yhdyskuntaan ei ole otettu uuteen uskonnonvapauslakiin, koska tällainen kielto perustuu kategoriseen käsitykseen uskonnollisen vakaumuksen luonteesta. Kielto voi joissakin tapauksissa rajoittaa uskonnonvapauden käyttämistä. Uskonnonvapauden ja uskonnollisten yhdyskuntien autonomian periaatteen mukaista on, että uskonnolliset yhdyskunnat itse määrittelevät suhtautumisensa jäsentensä mahdollisuuteen kuulua muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin.

Kun uskonnollinen yhdyskunta päättää edellytyksistä, joiden täytyessä jäsenten kuuluminen muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin on mahdollista, yhdyskunta voi rajoittaa jäsentensä mahdollisuuden kuulua samanaikaisesti vain tiettyihin tai tietynlaisiin muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin.

Käytännössä useimmat uskonnolliset yhdyskunnat tulevat todennäköisesti jatkossakin kieltämään jäsentensä mahdollisuuden kuulua samanaikaisesti muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin. Koska kielto perustuu nykyään suoraan uskonnonvapauslakiin, ei evankelis-luterilaista kirkkoa ja ortodoksista kirkkokuntaa koskevassa lainsäädännössä ja rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien yhdyskuntajärjestyksissä nykyään ole mainittua kieltoa koskevia säännöksiä ja määräyksiä. Tämän vuoksi 29 §:n 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että voimassa olevan uskonnonvapauslain 5 §:n 5 momentin säännöstä kiellosta kuulua samanaikaisesti useampaan uskonnolliseen yhdyskuntaan sovelletaan viiden vuoden ajan uuden uskonnonvapauslain voimaantulosta. Uskonnolliset yhdyskunnat voisivat mainitussa ajassa ottaa kantaa jäsentensä mahdollisuuteen kuulua samanaikaisesti muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin. Tämän ajan kuluessa lainsäädäntöön ja rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien yhdyskuntajärjestykseen voitaisiin tehdä tarpeelliset muutokset.

Mahdollisuus yhtäaikaiseen jäsenyyteen

useammassa uskonnollisessa yhdyskunnassa edellyttää muutoksia joihinkin väestötietojärjestelmän sovelluksiin ja uskonnollista järjestäytymistä koskevaan tilastointiin.

4 §. *Liittymis- ja eroamismenettely.* Pykälässä säädetään menettelystä liittyessä uskonnolliseen yhdyskuntaan ja erottaessa yhdyskunnasta. Pykälää sovelletaan kaikkiin 2 §:ssä tarkoitettuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin. Pykälän 1 momentin mukaan uskonnolliseen yhdyskuntaan liitytään ilmoittamalla siitä uskonnolliselle yhdyskunnalle. Säännös vastaa tältä osin voimassa olevaa lainsäädäntöä. Henkilön ottamisesta uskonnollisen yhdyskunnan jäseneksi päättää yhdyskunta sitä koskevan lainsäädännön tai rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksen mukaisesti. Asianomaista yhdyskuntaa koskevan lainsäädännön tai rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksen mukaan määräytyisi muun muassa se, mikä yhdyskunnan tai paikallisyhteisön toimitelimen päättää jäseneksi ottamisesta, miten jäseneksi ottaminen tapahtuu sekä se, mille yhdyskunnan tai paikallisyhteisön toimitelimelle pykälän 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus tehdään.

Pykälän 2 momentissa säädetään menettelystä erottaessa uskonnollisesta yhdyskunnasta. Oikeudesta erota uskonnollisesta yhdyskunnasta säädetään uskonnon ja oman tunnon vapautta koskevassa perustuslain 11 §:ssä, jonka mukaan uskonnon ja oman tunnon vapautteen kuuluu muun ohella oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Oikeus erota uskonnollisesta yhdyskunnasta on siten olennainen osa perustuslaissa säädettyä uskonnonvapautta. Tavallisella lailla ei voida säätää eivätkä uskonnolliset yhdyskunnat voi omilla sisäisillä säännöillään asettaa ehtoja eroamiselle.

Pykälän 2 momentin mukaan uskonnollisesta yhdyskunnasta erotaan ilmoittamalla eroamisesta kirjallisesti mainitulle yhdyskunnalle tai maistraatille. Koska oikeus erota uskonnollisesta yhdyskunnasta kuuluu olennaisesti perustuslaissa turvattuun uskonnonvapauteen, ei laissa säädettävä eroamismenettely saa perusteettomasti vaikeuttaa uskonnollisesta yhdyskunnasta eroamista. Tämän vuoksi pykälään ei ehdoteta otettavaksi voimassa olevaan uskonnonvapauslakiin si-

sältyvää säännöstä velvollisuudesta ilmoittaa eroamisesta henkilökohtaisesti eikä säännöstä eroamisen voimaantuloa edeltävästä kuukauden mittaisesta harkinta-ajasta, jonka kuussa eroamisilmoitus voidaan peruuttaa. Eroamisilmoituksen henkilökohtaisuuden vaatimusta ei enää voi perustella tarpeella varmistaa, että eroamisilmoitus perustuu henkilön vakaaseen omakohtaiseen harkintaan, henkilöllisyyden sekaantumisvaaran välttämiseksi eikä muilla eroamisilmoituksen luotettavuuteen liittyvillä vaatimuksilla. Lähes kaikki hallintotoimet voidaan nykyisin hoitaa kirjallisesti tai asiamiehen välityksellä. Ehdotettu säännös ei luonnollisesti vastaisuudessa estäisi jättämästä eroamisilmoitusta henkilökohtaisesti. Pykälä mahdollistaa eroamisen uskonnollisesta yhdyskunnasta myös sähköisesti tietoliikenneyhteyksien välityksellä.

Henkilö katsottaisiin eronneeksi siitä päivästä lukien, kun yhdyskunta tai maistraatti on saanut eroamisilmoituksen. Postitse tai lähetin välityksellä lähetetyn eroamisilmoituksen osalta noudatettaisiin asiakirjain lähettämisestä annetun lain (74/1954) mukaista pääsääntöä, jonka mukaan lähettäminen tapahtuu lähettäjän omalla vastuulla. Uskonnonvapauskomitean ehdottamasta menettelystä, jonka mukaan eroaminen olisi tullut voimaan kuitenkin viimeistään seitsemäntenä päivänä eroamisilmoituksen postituspäivästä, on jatkovalmistelussa luovuttu siihen liittyvien todisteluongelmien vuoksi. Eroamismenettely on myös haluttu tehdä mahdollisimman yksinkertaiseksi ja selkeäksi. Koska eroamisen voimaantulon tarkka ajankohta voi kuitenkin esimerkiksi kirkollisverotukseen ja jäsenmaksuvelvollisuuteen liittyvien syiden vuoksi olla yksilölle erityisen tärkeä, säädettäisiin pykälän 4 momentissa, että maistraatin olisi toimitettava uskonnollisesta yhdyskunnasta eronneelle vahvistus eroamisesta.

Eroamisilmoitus voitaisiin nykyistä vastaavasti tehdä mihin tahansa maistraattiin. Eroamisilmoituksen vastaanottanut maistraatti toimittaisi eroamisilmoituksen pykälän 5 momentin nojalla tallettamista varten sille maistraatille, jonka toimialueella henkilöllä on kotikunta tai väestökirjanpitokunta.

Pykälän 3 momentissa säädetään menettelystä, jolla turvataan, että uskonnolliseen yh-

dyskuntaan liittymistä ja eroamista koskevat tiedot tulevat kattavasti väestötietojärjestelmään. Uskonnollinen yhdyskunta velvoitetaisiin välittömästi ilmoittamaan yhdyskuntaan liittyneet ja siitä eronneet henkilöt väestötietojärjestelmään. Säännöksessä on määritelty tietosisältö, joka yhdyskunnan olisi ilmoitettava. Ilmoituksen tulee sisältää henkilön sukunimi ja etunimet, syntymäaika tai henkilötunnus, sekä yhdyskuntaan liittymispäivä tai yhdyskunnasta eroamispäivä. Mainitut henkilötiedot ovat henkilön yksilöimiseksi välttämättömiä perustietoja. Pääsääntöisesti väestötietojärjestelmään ilmoitettaisiin henkilötunnus. Syntymäaika voitaisiin ilmoittaa, jos henkilöllä ei ole suomalaista henkilötunnusta tai jos se ei ole uskonnollisen yhdyskunnan tiedossa. Ilmoitukseen sisältyvä liittymis- tai eroamispäivä tarvitaan väestötietojärjestelmän ylläpitämiseksi.

Uskonnollisen yhdyskunnan jäsenrekisterin rekisterinpitäjänä voi uskontokuntien jäsenrekisteristä annetun lain (614/1998) 2 §:n nojalla olla uskontokunta, sen seurakunta tai toimielin, jonka tehtäväksi rekisterinpito on säädetty tai määrätty. Jos uskonnollisen yhdyskunnan jäsenrekisterinpito on viimeksi mainitun lain nojalla uskottu esimerkiksi uskonnollisen yhdyskunnan paikallisyhteisölle, hoitaisi paikallisyhteisö myös tässä pykälässä tarkoitettua ilmoitusliikennettä maistraatin kanssa. Rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa viimekätinen vastuu ilmoitusliikenteen järjestäminen kuuluu kuitenkin hallitukselle, jolle kuuluu yleinen vastuu yhdyskunnan asioiden hoitamisesta. Ilmoitusvelvollisuuden tehosteena olisi lain 30 §:n mukaan sakkorangaistus.

Säännöksen mukaan ilmoitus väestötietojärjestelmään voitaisiin nykyistä vastaavasti tehdä kirjallisesti taikka tietoliikenneyhteyksin tai muutoin konekielisesti. Väestötietolain (507/1993) 8 §:n 2 momentin nojalla tietoliikenneyhteyksin tai muutoin konekielisesti annettavaa ilmoitusta koskevan luvan myöntää maistraatti, jos ilmoitukset käsittävät vain sen virka-alueen tietoja, ja muutoin Väestörekisterikeskus kuultuaan asianomaisia maistraatteja.

Pykälän 4 momentissa säädetään menettelystä, jolla turvataan toisaalta se, että eroamisilmoituksen tehnyt henkilö saa vah-

vistuksen eroamisilmoituksestaan ja toisaalta se, että uskonnollinen yhdyskunta saa tiedon henkilöistä, jotka ovat ilmoittaneet maistraatille eroavansa yhdyskunnasta. Tässä momentissa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseen toimivaltainen olisi se maistraatti, jonka toimialueella henkilöllä on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta tai väestökirjanpitokunta. Toimivaltaisen maistraatin olisi viipymättä talletettava liittymis- tai eroamisilmoitus väestötietojärjestelmään. Väestötietolain 4 §:n 3 momentin mukaan tiedot uskontokuntaan kuulumisesta talletetaan väestötietojärjestelmään asianomaisten uskontokuntien ja väestötietolain 25 §:n 6 momentissa tarkoitettujen viranomaisten käyttöön.

Toimivaltaisen maistraatin olisi toimitettava uskonnollisesta yhdyskunnasta eronneelle vahvistus eroamisesta. Tällä halutaan varmistaa se, että henkilö saa luotettavasti tiedon eroamisilmoituksensa voimaantulosta. Vastaava ilmoitus lähetetään nykyisin esimerkiksi muuttoilmoituksen yhteydessä. Säännös edellyttää tältä osin väestötietojärjestelmän ilmoitusjärjestelmän kehittämistä. Toimivaltaisen maistraatin olisi lisäksi ilmoitettava uskonnolliselle yhdyskunnalle henkilöt, jotka ovat tehneet eroamisilmoituksen maistraattiin.

Pykälän 5 momentissa säädetään maistraattien välisestä ilmoitusmenettelystä tilanteissa, joissa eroamisilmoitus on jätetty muulle kuin 4 momentissa tarkoitettulle toimivaltaiselle maistraatille. Pykälän 6 momentissa säädetään pykälässä maistraatin hoidettavaksi säädettyjen tehtävien kuulumisesta Ahvenanmaan maakunnassa lääninhallitukselle.

5 §. *Vala ja vakuutus.* Pykälä vastaa sisällöltään pääosin voimassa olevia valaa ja vakuutusta koskevia uskonnonvapauslain sekä valaa koskevien säännösten soveltamisesta annetun lain säännöksiä. Samalla viimeksi mainittu laki ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi. Pykälään ei sisälly voimassa olevan uskonnonvapauslain 9 §:n 3 momenttia vastaavaa säännöstä, jonka mukaan evankelis-luterilaisen kirkon, ortodoksisen kirkkokunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa olevalta vaadittavasta valasta tai vakuutuksesta on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai määrätään. Tällainen säännös ei ole tarpeen, koska lainsäädännös-

sä ei enää ole erityisiä uskonnollisten yhdyskuntien palveluksessa olevia koskevia säännöksiä valasta tai vakuutuksesta.

Pykälässä valalla tarkoitetaan uskonnollista valaa, joka vannotaan vetoamalla Jumalaan. Vakuutus tehdään vetoamalla kunniaan ja omaantuntoon. Vakuutus on neutraali suhteessa henkilön uskonnolliseen vakaumukseen. Valalla sekä vakuutuksella kunnian ja omantunnon kautta pyritään voimistamaan yksilön velvollisuutta pysyä totuudessa sekä korostamaan hänen vastuutaan hänelle uskotujen tehtävien hoitamisessa. Oikeudenkäynnissä valan ja vakuutuksen merkitystä on korostettu liittämällä niihin rikosoikeudellinen vastuu, joka kohtaa valan tai vakuutuksen rikkojaa.

Valaa ja vakuutusta kunnian ja omantunnon kautta käytetään erilaisiin julkisen vallan tarpeisiin. Valoja ja vakuutuksia on erilaisia, joista tunnetuimpia ovat virkavala ja -vakuutus, tuomarinvala ja -vakuutus, sotilasvala ja -vakuutus sekä todistajanvala ja -vakuutus. Useat erikseen säädetyt valat ja vakuutukset liittyvät todistajanvalan ja -vakuutuksen tavoin oikeudenkäynti- tai hallintomenettelyyn. Siitä, milloin vala tai vakuutus kunnian ja omantunnon kautta tulee tehdä sekä valan ja vakuutuksen kaavasta, säädetään asiayhteytensä mukaisesti eri laeissa ja asetuksissa, ei uskonnonvapauslaissa. Esimerkiksi virkavalasta ja -vakuutuksesta ja tuomarinvalasta ja -vakuutuksesta säädetään virkavalasta ja virkavakuutuksesta sekä tuomarinvalasta ja tuomarinvakuutuksesta annetussa asetuksessa (1183/1987). Todistajanvalasta säädetään puolestaan oikeudenkäymiskaarissa.

Pykälän mukaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva, joka lain tai asetuksen mukaan on velvollinen vannomaan valan tai antamaan vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta, voi valintansa mukaan joko vannota valan tai antaa vakuutuksen. Jos vakuutus on erikseen säädetty ainoaksi velvoittautumisen muodoksi, myös uskonnollisen yhdyskuntaan kuuluva voi kuitenkin antaa vain vakuutuksen. Koska vala on uskonnollinen, antaa mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton aina vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta. Ehdotettu voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaava säännös ottaa tasa-

puolisesti huomioon olemassa olevan valainstituution perinteen sekä perustuslaissa säädetyt uskonnon ja omantunnon vapauden vaatimukset.

Asevelvollisuuslain (452/1950) 28 §:ssä säädetään sotilasvalan ja -vakuutuksen antamisesta. Puolustusvoimien erityispiirteiden vuoksi on tarkoituksenmukaista, että sotilasvalan ja -vakuutuksen antamisesta voidaan säätää edellä mainitusta periaatteesta poiketen. Tämän vuoksi pykälän 1 momenttiin on otettu viittaussäännös, jonka mukaan sotilasvalaan ja -vakuutukseen sovelletaan, mitä siitä asevelvollisuuslaissa säädetään. Asevelvollisuuslakiin mahdollisesti ehdotettavat muutokset tullaan valmistelemaan erikseen.

6 §. *Uskonnon opetus.* Pykälän mukaan oikeudesta saada uskonnon opetusta säädetään erikseen. Pykälässä todetaan periaate, että oikeus uskonnon opetukseen kuuluu olennaisena osana uskonnonvapauteen. Samalla pykälä on tekninen viittaussäännös muuhun lainsäädäntöön. Oikeudesta saada uskonnonopetusta säädetään nykyisin perusopetuslaissa ja lukiolaissa. Perusopetuksessa oppilaalla ja lukiossa opiskelijalla on oikeus saada uskonnonopetusta ja velvollisuus osallistua uskonnonopetukseen mainituissa laeissa säädettyillä edellytyksillä.

Tähän esitykseen sisältyvät ehdotukset perusopetuslain 13 §:n ja lukiolain 9 §:n uskonnonopetussäännösten muuttamiseksi. Nämä muutokset aiheutuvat muun ohella siitä, että uuteen uskonnonvapauslakiin ei ehdoteta otettavaksi voimassa olevan uskonnonvapauslain 8 §:ää vastaavaa säännöstä uskonnonopetuksesta vapauttamisesta. Uskonnonopetuksesta vapauttamista koskevat säännökset soveltuvat huonosti perustuslaissa säädettyyn uskonnonvapauteen. Ne luovat mielikuvan oppilaiden omasta uskonnollisesta katsomuksesta riippumattomasta velvollisuudesta osallistua oppilaitoksessa järjestettävään uskonnonopetukseen, jollei oppilasta erikseen vapauteta tästä velvollisuudesta. Uskonnonvapauden periaatteen mukaista on, että kenenkään ei edes lähtökohtaisesti oleteta osallistuvan sellaiseen uskonnonopetukseen, joka ei vastaa henkilön omaa uskonnollista katsomusta. Voimassa olevan uskonnonvapauslain mukaan oppilas, joka kuuluu toiseen uskonkuntaan kuin oppilaiden enemmistö tai jo-

ka ei kuulu mihinkään uskontokuntaan, on vapautettava oppilaiden enemmistön mukaisesta uskonnonopetuksesta. Opetuksesta vastaavalla koulutuksen järjestäjällä ei siten ole asiassa harkintavaltaa. Näin ollen ehdotus ei käytännössä muuta oppilaiden ja opiskelijoiden oikeusasemaa nykyisestä. Ehdotuksen tarkoituksena on ajanmukaistaa lainsäädännön kirjoittamistapa vastaamaan nykyistä paremmin perustuslain säännöksiä uskonnon ja omantunnon vapaudesta.

Perusopetuslakiin ja lukiolakiin ehdotetaan myös lisättäväksi uudet pykälät, jotka koskevat oppilaan tai opiskelijan oikeutta olla osallistumatta koulun toiminnan yhteydessä järjestettävään uskonnon harjoittamiseen

2 luku. **Rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat**

7 §. *Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot.* Rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta on itsenäinen erityinen oikeussubjektin muoto, kuten rekisteröity yhdistys, osakeyhtiö, osuuskunta tai säätiö. Rekisteröidyistä uskonnollisista yhdyskunnista ehdotetaan säädettäväksi uudessa uskonnonvapauslaissa. Uskonnonvapauslaissa luodaan lainsäädännölliset puitteet rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien perustamiselle ja toiminnalle.

Oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa tai oikeus ilmaista vakaumus eivät sinänsä ole riippuvaisia siitä, onko kyseistä katsomusta edustava yhteisö rekisteröity uskonnollisena yhdyskuntana. Rekisteröinti uskonnolliseksi yhdyskunnaksi vaikuttaa kuitenkin muun muassa oikeuteen saada uskonnonopetusta. Lisäksi rekisteröinnillä on vaikutusta verotukseen, rikosoikeudelliseen suojaan ja mahdollisuuteen hakea vihkimisoikeutta. Tästä näkökulmasta yhteisön tarkoituksen ja toimintamuotojen arviointi ovat tärkeällä sijalla.

Pykälässä määriteltäisiin rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot. Yhteisö voitaisiin rekisteröidä uskonnolliseksi yhdyskunnaksi vain, jos sen tarkoitus ja toimintamuodot ovat pykälän mukaisia. Pykälän perusteella voitaisiin erottaa rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta muista yhteisömuodoista.

Pykälän 1 momentin mukaan rekisteröidyn

uskonnollisen yhdyskunnan tarkoituksena on järjestää ja tukea uskonnon tunnustamiseen ja harjoittamiseen kuuluvaa yksilöllistä, yhteisöllistä ja julkista toimintaa, joka pohjautuu uskontunnustukseen, pyhinä pidettyihin kirjoituksiin tai muihin yksilöityihin pyhinä pidettyihin vakiintuneisiin toiminnan perusteisiin. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan toiminnan perusteiden tulee olla yksilöityjä, vakiintuneita ja yhteisössään pyhinä pidettyjä.

Voimassa olevan uskonnonvapauslain 13 §:n 2 momentin mukaan ilmoitukseen uskonnollisen yhdyskunnan perustamisesta on liitettävä selvitys yhdyskunnan uskontunnustuksesta ja julkisen uskonnonharjoituksen muodosta. Joillekin uskonnollisille yhteisöille vaatimus uskontunnustuksesta on muodostunut esteeksi rekisteröityä uskonnonvapauslain mukaiseksi uskonnolliseksi yhdyskunnaksi, koska uskontunnustuksen on katsottu olevan vastoin yhteisön uskonnollisen toiminnan periaatteita. Kaikissa uskonnollisissa yhteisöissä toiminta ei perustu uskontunnustukseen tai pyhien kirjoitusten ulkopuolista uskontunnustusta ei haluta kirjata. Ehdotettu rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ei edellytä, että toiminta pohjautuisi uskontunnustukseen. Riittää, kun pyhinä pidetyt vakiintuneet toiminnan perusteet voidaan muuten riittävästi yksilöidä. Uskontunnustus kuitenkin mainittaisiin 1 momentissa yhtenä muotona vakiintuneista toiminnan perusteista. Toisena tällaisena esimerkkinä laissa mainittaisiin pyhät kirjoitukset.

Pykälän 1 momentin mukaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ilmenee uskonnon tunnustamiseen ja harjoittamiseen kuuluvassa yksilöllisessä, yhteisöllisessä ja julkisessa toiminnassa. Uskonnon tunnustamiseen ja harjoittamiseen kuuluvalla toiminnalla tarkoitetaan tässä rituaalisessa muodossa, esimerkiksi jumalanpalveluksissa ja muissa uskonnollisissa menoissa tapahtuvaa toimintaa.

Säännöksen määritelmä ei kata kaikkea perustuslain 11 §:ssä säädetyn uskonnon ja omantunnon vapauden suojaamaa toimintaa. Muiden kuin 1 momentin määritelmän mukaisten maailmankatsomuksellisten suuntausten osalta yhdistymisvapaus toteutuu mahdollisuutena järjestäytyä esimerkiksi yh-

distyslaissa tarkoitetuksi aatteelliseksi yhdistykseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tulee toteuttaa tarkoitustaan perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen. Uuteen uskonnonvapauslakiin ei sen sijaan ehdoteta otettavaksi voimassa olevan uskonnonvapauslain 1 §:n mukaista säännöstä, jonka mukaan uskontoa saa Suomessa julkisesti ja yksityisesti harjoittaa, mikäli lakia tai hyviä tapoja ei loukata. Lain noudattamisvelvollisuudesta ei tarvitse erikseen sääntää. Hyvien tapojen noudattamisvaatimus puolestaan on oikeudellisena käsitteenä liian arvosidonnainen ja tulkinnanvarainen.

Säännös vaatimuksesta lakien ja hyvien tapojen noudattamisesta sisältyi ennen vuotta 1995 voimassa olleeseen hallitusmuodon 8 §:n uskonnonvapauslainsäätöön. Perusoikeussäätöä uudistettaessa omaksutun säännösten kirjoittamistavan mukaisesti pykälään sisällytynyt viittaus lakeihin ja hyviin tapoihin jätettiin siitä perusoikeussäätöä uudistettaessa pois. Perusoikeusuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, ettei tämä kuitenkaan merkitse, että uskonnon ja omantunnon vapautteen vedoten voitaisiin harjoittaa toimia, jotka loukkaavat ihmisarvoa tai muita perusoikeuksia tai ovat oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisia. Perusoikeussäätö ei siten voi esimerkiksi oikeuttaa missään olosuhteissa ihmisyksilöiden silpomista, huolimatta tällaisen toimenpiteen mahdollisesta yhteydestä johonkin uskonnolliseen suuntaukseen. Sama koskee myös moniavioisuutta, joka ei sovellu suomalaiseen oikeusjärjestykseen. (HE 309/1993 vp.)

Ehdotettu pykälän 2 momentti täsmentää tältä pohjalta vaatimusta käyttää uskonnonvapautta muita perus- ja ihmisoikeuksia, kuten kokoontumis- ja yhdistymisvapautta, oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä sananvapautta, kunnioittaen.

Pykälän 3 momentin mukaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoituksena ei ole taloudellisen voiton tavoittelu tai muuten pääasiassa taloudellisen toiminnan järjestäminen. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus on järjestää ja tukea uskonnon tunnustamiseen ja harjoittamiseen liittyvää toimintaa, ei tuottaa taloudellista voittoa

jäsenilleen tai perustajilleen. Pykälän 3 momentti ei kuitenkaan kiellä rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan piirissä tapahtuvaa taloudellista toimintaa. Lain 28 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan sovelletaan yhdistyslain 5 §:n säännöksiä rekisteröityjen yhdistysten taloudellisesta toiminnasta. Näin ollen rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta saa harjoittaa sellaista elinkeinoa tai ansiotoimintaa, josta on määrätty 10 §:n mukaisesti yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksessä tai joka muutoin välittömästi liittyy yhdyskunnan tarkoituksen toteuttamiseen taikka jota on pidettävä taloudellisesti vähäarvoisena. Ei olisi perusteltua, että rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien taloudellista toimintaa rajoitettaisiin enemmän kuin yhdistyslain mukaisissa yhdistyksissä.

Pykälän 3 momentin mukaan yhdyskunta ei voi järjestää toimintaa, jota varten ei voitaisi perustaa yhdistyslain mukaista yhdistystä tai jota varten yhdistys voitaisiin perustaa vain luvanvaraisesti. Yhdistyslain 3 §:ssä säädetään kielletyistä yhdistyksistä ja 4 §:ssä luvanvaraisista yhdistyksistä. Tämän mukaisesti uskonnollinen yhdyskunta ei voi organisoida sotilaalliseen tapaan eikä järjestää toimintaa, johon kuuluu harjoittaminen ampuma-aseiden käyttöön.

Käytännössä saattaa ilmetä tilanteita, joissa uskonnolliseksi yhdyskunnaksi rekisteröitymistä hakevan yhteisön toimintaa ja tarkoitusta on pykälässä rekisteröidylle uskonnolliselle yhdyskunnalle säädetyin tarkoituksen pohjalta vaikea erottaa muista vakaumuksellisista tai maailmankatsomuksellisista yhteisöistä. Yhteisön luonteen määrittelyyn liittyy tällaisissa kysymyksissä aina tulkinnanvaraisuutta. Tämän vuoksi lain 23 §:ksi ehdotetaan otettavaksi säännös neljäksi vuodeksi kerrallaan asetettavasta asiantuntijalautakunnasta, jonka tehtävänä on antaa Patentti- ja rekisterihallitukselle lausunto siitä, ovatko yhteisön tarkoitus ja toimintamuodot tämän pykälän mukaisia.

Uskonnollisen yhdyskunnan toiminnan uskonnolliset perusteet ja toimintamuodot yksilöitäisiin yhdyskuntajärjestyksen tarkoitusta ja toimintamuotoa koskevissa määräyksissä. Näiden määräysten ohella yhdyskunnan tarkoituksesta ja toimintamuodoista voitaisiin

saada tarkempaa informaatiota yhdyskunnan pyhinä pidetyistä kirjoituksista tai muista yksilöidyistä toiminnan perusteista. Silloin, kun yhdyskunta on osa kansainvälistä uskonnollista liikettä, joka ohjaa yhdyskunnan toimintaa, voitaisiin tarkoituksen ja toimintamuotojen arvioinnissa ottaa huomioon myös liikkeen piirissä yleisesti noudatettavat sitovat määräykset, ohjeet ja vakiintuneet käytännöt.

8 §. *Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan perustaminen.* Pykälässä säädetään siitä, ketkä voivat perustaa rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan. Pykälän mukaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan voi perustaa vähintään 20 henkilöä, jotka ovat täyttäneet 18 vuotta. Pykälän 1 momentti vastaa voimassa olevaa uskonnonvapauslakia ja sen tulkintakäytäntöä. Nykyisin uskonnonvapauslaissa ei säädetä suoraan perustajilta edellytettävästä vähimmäisiästä. Ikävaatimuksen katsotaan kuitenkin nykyisinkin seuraavan siitä, että vasta 18 vuotta täyttänyt voi itsenäisesti päättää uskonnollisesta asemastaan. Vaatimus vähintään 20 perustajajäsenestä on perusteltu, koska uskonnolliselta yhdyskunnalta tulee sen toiminnan luonteen ja rekisteröintiin liittyvien erityisten oikeusvaikutusten vuoksi voida edellyttää suurempaa pysyvyyttä kuin esimerkiksi rekisteröidyltä yhdistykseltä. Toisaalta perustajajäsenten vähimmäismäärän nostamista nykyisestä ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi, koska sen voitaisiin katsoa rajoittavan uskonnonvapauden käyttämistä.

9 §. *Perustamiskirja.* Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan perustamisesta tulee laatia perustamiskirja. Perustamiskirjan allekirjoittavat 8 §:ssä tarkoitettujen yhdyskunnan perustajat. Perustamiskirjaan liitetään yhdyskunnalle laadittu yhdyskuntajärjestys. Yhdyskuntajärjestyksen sisällöstä säädetään 10 §:ssä. Ehdotettu perustamiskirjaa koskeva säännös vastaa sisällöltään yhdistyslain säännöksiä rekisteröityä yhdistystä perustettaessa edellytetystä perustamiskirjasta.

10 §. *Yhdyskuntajärjestys.* Pykälässä säädetään rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksen vähimmäissisällöstä. Yhdyskuntajärjestys tulee liittää perustamiskirjaan ja se tulee toimittaa perustamiskirjan ohella Patentti- ja rekisterihallitukselle yhdyskunnan perustamisilmoituksen yhtey-

dessä. Yhdyskuntajärjestys olisi uskonnollisten yhdyskuntien rekisterissä kaikkien halukkaiden tutustuttavissa. Pykälä vastaa monilta osin voimassa olevia säännöksiä uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksestä ja yhdistyslain säännöksiä rekisteröityjen yhdistysten säännöistä.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan yhdyskunnalla tulee olla kotipaikka Suomessa. Säännös vastaa voimassa olevaa uskonnonvapauslakia ja yhdistyslakia. Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan yhdyskuntajärjestyksessä on mainittava yhdyskunnan 7 §:n mukainen toiminnan tarkoitus ja toimintamuodot. Tällä turvataan, että jokaisella on mahdollisuus saada tieto yhdyskunnan tarkoituksesta ja toiminnan luonteesta. Uskonollisen yhdyskunnan toiminnan perusteiden tulee olla avoimet. Jäsenet voivat edellyttää yhdyskunnalta, että sen hallinto toimii yhdyskuntajärjestykseen kirjatun tarkoituksen ja toimintamuotojen mukaisesti. Käsitellessään yhdyskunnan rekisteröintihakemusta Patentti- ja rekisterihallitus arvioisi 23 §:ssä tarkoitettua asiantuntijalautakunnan lausunnon saatuaan, täyttävätkö uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot 7 §:ssä säädetty edellytykset ja voidaanko yhdyskunta siten rekisteröidä uskonnolliseksi yhdyskunnaksi uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan yhdyskuntajärjestyksessä olisi määrättävä siitä, missä järjestyksessä henkilön ottaminen yhdyskunnan jäseneksi tapahtuu. Vähimmäisvaatimuksena olisi sen määrittäminen, mikä toimitellaan tekee päätöksen jäseneksi hyväksymisestä. Yhdyskuntajärjestyksessä voitaisiin määrätä myös jäsenyyden edellytyksistä, mutta tämä ei olisi säännöksen mukaan välttämätöntä.

Pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan yhdyskuntajärjestyksessä tulee määrätä, mitkä toimielimet ja ketkä henkilöt käyttävät yhdyskunnassa päätösvaltaa kussakin asiassa. Lain 12 §:n mukaan jokaisessa rekisteröidysessä uskonnollisessa yhdyskunnassa tulee olla hallitus ja hallituksella puheenjohtaja. Mainituksessa 12 §:ssä säädetään myös hallituksen tehtävistä. Sen sijaan uskonnollisen yhdyskunnan mahdollisista muista toimielimistä ja päätösvalan käyttäjistä sekä päätösvalan

laajuudesta määrätään yhdyskuntajärjestyksessä.

Pykälän 2 momentin mukaan päätösvallan kuullessa yhdyskunnan kokoukselle yhdyskuntajärjestykseen tulisi ottaa määräykset siitä, miten ja missä ajassa yhdyskunnan kokous kutsutaan koolle. Toisin kuin rekisteröidyssä yhdistyksessä, kaikissa rekisteröidyissä uskonnollisissa yhdyskunnissa ei ole yhdyskunnan jäsenistä muodostuvaa yhdyskunnan päätösvaltaa käyttävää yhdyskunnan kokousta. Laissa ei ehdotuksen mukaan jatkossakaan edellytetä, että uskonnollisella yhdyskunnalla on jäsenistä muodostuva kokous. Silloin, kun päätösvaltaa yhdyskunnassa käyttää yhdyskunnan kokous, sovellettaisiin kokouksen päätösvaltaan ja päätöksentekoon lain 28 §:n 2 momentin nojalla kuitenkin laajasti yhdistyslain kokousta koskevia säännöksiä, jollei yhdyskuntajärjestyksessä toisin määrätä. Yhdistyslaissa ei kuitenkaan ole säännöstä siitä, miten ja missä ajassa kokous tulee kutsua koolle, vaan asiasta on yhdistyslain 8 §:n 8 kohdan mukaan määrättävä säännöissä. Silloin, kun päätösvaltaa yhdyskunnassa käytetään yhdyskunnan kokouksessa, vastaavat määräykset olisi tarpeen ottaa myös rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestykseen.

Pykälän 1 momentin 5 kohdassa säädetään yhdistyslain säännöksiä vastaavasti velvollisuudesta ottaa yhdyskuntajärjestykseen määräykset, jotka koskevat hallituksen jäsenten ja tilintarkastajien lukumäärää tai vähimmäis- ja enimmäismäärää sekä toimikautta. Momentin 6 kohdassa säädetään velvollisuudesta ottaa yhdyskuntajärjestykseen määräykset yhdyskunnan tilikaudesta, tilinpäätöksen vahvistamisesta ja vastuuvapauden myöntämisestä.

Pykälän 1 momentin 7—9 kohdassa säädetään velvollisuudesta ottaa yhdyskuntajärjestykseen määräykset, jotka koskevat velvollisuutta maksaa yhdyskunnalle jäsenmaksuja ja muita maksuja, menettelyä muutettaessa yhdyskuntajärjestystä tai purettaessa yhdyskunta sekä varojen käyttöä yhdyskunnan laskatessa. Yhdyskunnalle maksettavia maksuja koskeva säännös ei luonnollisestikaan edellytä, että yhdyskunnan tulisi periä jäseniltään maksuja, vaan yhdyskuntajärjestyksessä voitaisiin myös todeta, ettei jäsenellä ole velvol-

lisuutta maksaa yhdyskunnalle maksuja.

11 §. *Jäsenet ja jäsenrekisteri.* Pykälän 1 momentin mukaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan jäsenenä voi olla yksityinen henkilö. Uskonnollisen yhdyskunnan jäsenenä ei siten yhdistyksistä poiketen voisi olla jäsenenä yhteisöjä tai säätiöitä. Tämä vastaisi voimassa olevaa uskonnonvapauslakia. Yhdyskuntien yhteisörakenteeseen liittyvät tarpeet on pyritty ottamaan huomioon paikallisyhteisöjä koskevalla sääntelyllä.

Pykälän 2 momentissa säädetään yhdyskunnan velvollisuudesta pitää rekisteriä jäsenistään. Uskonnollisten yhdyskuntien jäsenrekisteristä, rekisteriin sisällytettävistä tiedoista, rekisterin pitämisestä ja tietojen luovuttamisesta rekisteristä säädetään erikseen uskontokuntien jäsenrekistereistä annetussa laissa. Mainitun lain mukaan uskonnollisen yhdyskunnan jäsenrekisterin pitäjänä on yhdyskunta, sen seurakunta tai toimielin, jonka tehtäväksi rekisterinpito on säädetty tai yhdyskuntajärjestyksessä määrätty. Näin ollen rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa rekisterinpidosta voisi vastata, toisin kuin nykyään, myös muu toimielin kuin yhdyskunnan hallitus. Evankelis-luterilaisen kirkon osalta velvollisuus ylläpitää jäsenrekisteriä perustuu kirkkolain 16 luvun 2 §:ään ja ortodoksisen kirkkokunnan osalta ortodoksisesta kirkkokunnasta annetun lain 12 a §:ään.

12 §. *Hallitus.* Pykälässä säädetään rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan hallituksesta, sen kokoonpanosta, kelpoisuudesta hallituksen jäseneksi ja hallituksen tehtävistä. Pykälän 1 momentin mukaan hallituksessa tulee olla, kuten nykyäänkin, vähintään yksi jäsen. Tältä osin hallitusta koskeva säännös poikkeaa esimerkiksi rekisteröidyn yhdistyksen hallituksen kokoonpanoa koskevista säännöksistä, joiden mukaan rekisteröidyn yhdistyksen hallituksessa tulee olla vähintään kolme jäsentä. Uskonto ja sen myötä sitä edustava rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta voi olla perusolemukseltaan johtajakeskeinen. Johtajan päätösvallan rajoittaminen hallituksen jäsenmäärää koskevilla säännöksillä rajoittaisi tällaisen uskonnollisen yhdyskunnan mahdollisuutta järjestäytyä yhdyskunnan omien uskonnollisten perusteiden mukaisesti.

Hallituksella on puheenjohtaja, joka on hallituksen jäsen. Hallituksen jäsenten tulee, kuten nykyäänkin, olla täysivaltaisia. Vajaavaltainen, eli alle 18-vuotias tai vajaavaltaiseksi julistettu 18 vuotta täyttänyt henkilö, ei siten voi olla hallituksen jäsenenä. Täysi-ikäisyysvaatimus seuraa jo siitä, että 3 §:n mukaan vasta täysi-ikäisellä on oikeus itsenäisesti päättää uskonnollisesta asemastaan. Voimassa olevasta lainsäädännöstä poiketen konkurssissa oleva ei voisi olla rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan hallituksessa. Ehdotus vastaa tältä osin yhdistyslaissa rekisteröidyn yhdistyksen hallituksen jäsenelle säädettyjä vaatimuksia. Niinikään yhdistyslain säännöksiä vastaa 1 momentin säännös, jonka mukaan puheenjohtajalla ja vähintään puolella hallituksen muista jäsenistä tulee olla kotipaikka Suomessa, jollei opetusministeriö myönnä lupaa poiketa tästä. Kotipaikka-vaatimuksen tarkoituksena on varmistaa se, että yhdyskunnan edustajat voidaan tavoittaa Suomesta esimerkiksi haasteen tai muun tiedoksiannon toimittamista varten. Kotipaikkavaatimusta koskeva poikkeuslupa voisi olla joko tiettyä henkilöä varten annettu tai yleinen, ja lupaan voitaisiin liittää ehtoja. Sen sijaan nykyisestä poiketen ei enää edellytetäisi, että yhdyskunnan hallituksen jäsenten enemmistön tulisi olla Suomen kansalaisia. Tällainen vaatimus rajoittaisi tarpeettomasti esimerkiksi maahanmuuttajien mahdollisuuksia osallistua uskonnolliseen toimintaan monikulttuurisessa yhteiskunnassa.

Pykälän 2 momentin mukaan yhdyskunnan hallituksen on lain, yhdyskuntajärjestyksen ja yhdyskunnan päätösten mukaisesti huolellisesti hoidettava yhdyskunnan asioita. Hallitus edustaa yhdyskuntaa. Momentti vastaa tältä osin voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Pykälän 3 momentin mukaan yhdyskunnan hallitukselle kuuluvaa toimivaltaa voi käyttää myös muun niminen toimielin. Säännöksellä turvataan rekisteröidyille uskonnollisille yhdyskunnille mahdollisuus nimetä hallitus asianomaisen uskonnon edellyttämien käsitteiden mukaisesti. Yhdyskuntajärjestyksessä on tällöin mainittava, mikä toimielin toimii uskonnonvapauslaissa tarkoitettuna hallituksena.

13 §. *Paikallisyhteisöt.* Pykälässä säädetään rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan

seurakunnista ja muista paikallisyhteisöistä. Ehdotuksen tavoitteena on laajentaa uskonnollisten yhdyskuntien mahdollisuuksia paikallisyhteisöjensä aseman järjestämiseen nykyiseen uskonnonvapauslakiin verrattuna. Voimassa oleva uskonnonvapauslaki rakentuu paikallisyhteisöjen sääntelyn osalta yhdyskuntakeskeiselle ajattelutavalle niin, että kaikkien paikallisyhteisöjen järjestysmuodosta ja hallinnosta määrätään yhdenmukaisesti yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksessä. Ehdotus mahdollistaisi sen, että kukin uskonnollinen yhdyskunta voisi nykyistä huomattavasti väljemmin määritellä itse yhdyskunnan ja paikallisyhteisöjen suhteet oman katsomuksensa ja omien tarpeidensa mukaisesti.

Pykälän 1 momentin yhdyskunnan mahdollisesta jakautumisesta seurakuntiin tai muihin paikallisyhteisöihin määrättäisiin yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksessä. Voimassa olevassa uskonnonvapauslaissa uskonnollisen yhdyskunnan paikallisyhteisöistä käytetään nimitystä seurakunta. Tämä on ehdotuksessa korvattu neutraalimmalla yleiskäsitteellä paikallisyhteisö, joskin seurakunta mainittaisiin yhä erikseen esimerkkinä paikallisyhteisöistä. Tyypillisesti yhdyskunnat jakautuvat paikallisyhteisöihin alueellisin perustein, mutta säännöksellä ei ole tarkoitettu rajoittaa muunkaanlaisia rakenteita. Esimerkiksi luostariyhteisöt voisivat järjestäytyä paikallisyhteisöinä.

Pykälän 2 momentin mukaan paikallisyhteisö voitaisiin merkitä uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin asianomaisen uskonnollisen yhdyskunnan kohdalle. Tällainen rekisteröity paikallisyhteisö olisi oikeuskelpoinen, eli se voisi hankkia oikeuksia ja tehdä sitoumuksia sekä olla asianosaisena tuomioistuimen ja muun viranomaisen luona. Rekisteröityyn paikallisyhteisöön ja sen hallintoon sovellettaisiin momenttiin sisältyvien viittausten nojalla muutenkin varsin laajasti rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia koskevia säännöksiä soveltuvin osin. Tällaisia säännöksiä olisivat jäseniä ja jäsenrekisteriä koskeva 11 §, hallitusta koskeva 12 §, jäsenen maksuvelvollisuutta koskeva 14 §, rekisteristä poistamista koskeva 24 §, yhdyskunnan lakkauttamista ja varoitus koskeva 25 § sekä väliaikaista toimintakieltoa koskeva 26 §. Lisäksi paikallisyhteisöihin sovellettaisiin niitä

yhdistyslain määräyksiä, joihin viitataan tämän lain 28 §:ssä.

Paikallisyhteisö voisi olla myös sellainen epäitsenäinen uskonnollisen yhdiskunnan osa, jolla ei olisi oikeushenkilön asemaa. Tällaista paikallisyhteisöä ei merkittäisi uskonnollisten yhdiskuntien rekisteriin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin vähimmäisvaatimukset sille, millaisia määräyksiä yhdiskuntajärjestyksessä tulee olla rekisteröityjen paikallisyhteisöjen järjestysmuodosta ja hallinnosta. Säännös koskisi luonnollisesti vain sellaisia yhdiskuntia, joilla yhdiskuntajärjestyksensä mukaan voi olla rekisteröityjä paikallisyhteisöjä. Määräykset tulisi paikallisyhteisöjen osalta olla 10 §:n 1 momentin 1 ja 4—9 kohdassa sekä tarvittaessa mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitettuista asioista.

Pykälän 4 momentin mukaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdiskunnan yhdiskuntajärjestyksessä olisi kuitenkin mahdollista delegoida 3 momentissa tarkoitettujen määräysten antaminen joko osittain tai kokonaan paikallisyhteisöille itselleen. Paikallisyhteisöt voisivat tällöin suurelta osin itse päättää oman päätöksentekonsa ja hallintonsa järjestämisestä. Säännöksen tavoitteena on väljentää rekisteröidyn uskonnollisen yhdiskunnan ja paikallisyhteisöjen suhteen järjestämistä koskevaa sääntelyä niin, että se mahdollistaisi myös nykyistä paikallisyhteisökeskeisemmät järjestelyt.

Edellä mainitut määräykset paikallisyhteisö antaisi paikallissäännöiksi kutsutussa asiakirjassa. Paikallissäännöissä voitaisiin antaa myös muita paikallisyhteisöä koskevia määräyksiä, jotka eivät kuitenkaan saisi olla ristiriidassa yhdiskunnan yhdiskuntajärjestyksen kanssa. Lain 10 §:n 1 momentin 2 kohdassa mainittu määräys yhdiskunnan 7 §:n mukaisesta tarkoituksesta ja toimintamuodoista annettaisiin aina yhdiskunnan yhdiskuntajärjestyksessä. Tarkoitus ja toimintamuodot eivät voisi vaihdella paikallisyhteisökohtaisesta, koska mainituissa määräyksissä yksilöidään se uskonto, jonka harjoittamista varten yhdiskunta on perustettu. Myös jäseneksi ottamista koskevat 10 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettut määräykset annettaisiin yhdiskunnan yhdiskuntajärjestyksessä, koska paikallisyhteisön jäsenet olisivat samalla yh-

dyskunnan jäseniä.

Yhdiskunnan yhdiskuntajärjestyksessä tulisi määrätä, missä järjestyksessä paikallissäännöt vahvistetaan. Paikallissäännöt ja niihin tehtävät muutokset tulisi myös alistaa yhdiskunnan hyväksyttäväksi, jotta yhdiskunta voi varmistua siitä, etteivät säännöt ole ristiriidassa yhdiskuntajärjestyksen kanssa. Hyväksymismenettelystä tulisi määrätä yhdiskuntajärjestyksessä. Rekisteröidyn paikallisyhteisön paikallissäännöt ja niiden muutokset tarkastettaisiin Patentti- ja rekisterihallituksessa ennen niiden merkitsemistä uskonnollisten yhdiskuntien rekisteriin.

14 §. *Jäsenen maksuvelvollisuus.* Pykälän mukaan yhdiskunnasta eronnut olisi velvollinen suorittamaan sellaisen yhdiskuntajärjestykseen perustuvan maksun, joka on erääntynyt maksettavaksi ennen eroamista. Näin olisi ilman nimenomaista säännöstäkin.

Kirkollisverotuksessa henkilön velvollisuus maksaa kirkollisveroa määräytyy verovuoden alun tilanteen mukaan. Siten henkilö, joka on eronnut verovuoden aikana evankelisluterilaisesta kirkosta tai ortodoksisesta kirkokunnasta, on velvollinen maksamaan kirkollisveroa koko verovuoden ajalta. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdiskunnan yhdiskuntajärjestyksessä voitaisiin vastaavasti määrätä, että jäsen on velvollinen suorittamaan yhdiskunnalle yhdiskuntajärjestykseen perustuvat maksut koko siltä kalenterivuodelta, jonka aikana jäsen on eronnut. Jäsentä ei voitaisi velvoittaa suorittamaan maksuja pidemmältä ajalta eroamisen jälkeen. Maksuvelvollisuus voisi kuitenkin koskea vain sellaisia maksuja, joista on myös päätetty ennen eroamista. Jäsenmaksusaatavat vanhenisivat yleisen kymmenen vuoden vanhenemisajan mukaisesti.

Ehdotuksen mukaan uskonnollisen yhdiskunnan yhdiskuntajärjestyksensä nojalla jäseniltään kantamia maksuja ei enää voitaisi ulosottaa ilman tuomiota tai päätöstä verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetun lain mukaisesti. Tätä mahdollisuutta ovat käyttäneet hyväkseen vain hyvin harvat uskonnolliset yhdiskunnat. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdiskunnan yhdiskuntajärjestykseen perustuvat maksut ovat yksityisoikeudellisia maksuja, joiden määräämiseen ei liity vastaavia oikeusturvajärjestelyjä kuin

verojen ja muiden julkisten maksujen määräämiseen. Jäsenen oikeusturvan kannalta onkin pidetty parempana normaalia tuomioistuimen tuomioon tai päätökseen perustuvaa ulosottomenettelyä.

15 §. *Rekisteriviranomainen.* Uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröimisestä päättäisi ja uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriä pitäisi aiemmasta poiketen Patentti- ja rekisterihallitus. Nykyisin yhdyskunnan ja sen yhdyskuntajärjestyksen muutoksien merkitsemisestä rekisteriin päättää opetusministeriö. Muutoin rekisteriä ylläpitää Väestörekisterikeskus.

Patentti- ja rekisterihallitus ylläpitää jo ennestään muita yhteisömuotoja ja säätiöitä koskevia rekistereitä. Ehdotetun lain rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia koskevat säännökset on pyritty laatimaan mahdollisimman yhdenmukaisiksi yhdistyslain kanssa siltä osin kuin uskonnollisiin yhdyskuntiin ei liity yhdistyksistä poikkeavia sääntelytarpeita, ja monia yhdistyslain säännöksiä sovellettaisiin 28 §:n viittaussäännöksen perusteella suoraan rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin. Näin ollen Patentti- ja rekisterihallitus voisi hyödyntää uskonnollisten yhdyskuntien rekisterin pidossa yhdistyslain säädäntöä koskevaa asiantuntemustaan, mikä tehostaisi rekisteröinti-ilmoitusten käsittelyä. Kaikkia yhteisömuotoja koskevien rekisterien sijoittuminen samaan viranomaiseen helpottaisi myös asiointia rekisteriasioissa. Tehävä siirto opetusministeriöltä Patentti- ja rekisterihallitukselle vastaisi myös keskushallinnon kehittämisen tavoitteita muiden kuin strategisesti merkittävien yksittäisten hallintoasioiden siirtämisestä ministeriöltä alemmille viranomaisille. Patentti- ja rekisterihallituksen tukena uskonnollisten yhdyskuntien rekisteröintiasioissa toimisi opetusministeriön asettama asiantuntijalautakunta, jolta Patentti- ja rekisterihallituksen tulisi pyytää lausunto siitä, ovatko yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot lain 7 §:n mukaisia.

16 §. *Uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröiminen.* Pykälän 1 momentissa säädetään edellytyksistä, joiden täytyessä uskonnollinen yhdyskunta tulee rekisteröidä. Yhdyskunnan tulee ensinnäkin olla perustettu uskonnonvapauslain mukaisesti ja sen yhdys-

kuntajärjestyksen ja hallinnon tulee olla uskonnonvapauslain mukaisia. Yhdyskunnan tarkoituksen ja toimintamuotojen tulee näin ollen olla 7 §:n mukaisia, sen perustajien, perustamiskirjan ja yhdyskuntajärjestyksen tulee olla uskonnonvapauslain mukaisia ja yhdyskunnalla tulee olla 12 §:n mukainen hallitus. Tältä osin säännös vastaa pääpiirteissään voimassa olevaa lainsäädäntöä. Lisäksi pykälän 1 momentissa säädetään, että rekisteröitävän uskonnollisen yhdyskunnan nimen tulee selvästi erottua rekisteriin aikaisemmin merkittyjen yhdyskuntien nimistä, eikä nimi saa olla harhaanjohtava. Säännös vastaa tältä osin yhdistyslaissa yhdistyksen nimelle säädettyä vaatimusta. Säännös on tarpeen myös rekisteröitäessä uskonnollisia yhdyskuntia, koska monikulttuurisuuden lisääntyttä yhteiskunnassa tietyn uskonnon pohjalta esiintyy ajoin tarvetta rekisteröidä useampia uskonnollisia yhdyskuntia, jotka tulee nimen perusteella voida erottaa toisistaan.

Jos pykälän 1 momentissa säädetty edellytykset täyttyvät, Patentti- ja rekisterihallituksen tulee rekisteröidä yhdyskunta. Kysymys on siten laillisuusharkinnasta, eikä Patentti- ja rekisterihallitus voisi tarkoituksenmukaisuusperustein evätä yhdyskunnan rekisteröinti-ilmoitusta.

Päätöstä yhdyskunnan merkitsemisestä uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin ei enää julkaistaisi Suomen säädöskokoelmassa. Tätä ei ole katsottu tarpeelliseksi, koska tiedot rekisteröidyistä uskonnollisista yhdyskunnista ovat uskonnollisten yhdyskuntien rekisterissä kaikkien saatavissa.

Pykälän 2 momentin mukaan Patentti- ja rekisterihallitus ilmoittaisi uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröimisestä Väestörekisterikeskukselle, joka tallettaisi väestötietojärjestelmään tiedon yhdyskunnan perustajien jäsenyydestä perustetussa yhdyskunnassa. Tätä varten tulisi ilmoitukseen liittää perustajista lain 4 §:n 3 momentissa tarkoitettut tiedot eli täydellinen nimi, syntymäaika tai henkilötunnus sekä liittymispäivä. Yhdyskunnan ei siten perustajajäsenten osalta tarvitsisi erikseen tehdä lain 4 §:n 3 momentissa tarkoitettua ilmoitusta väestötietojärjestelmään. Jäsenyystietojen tallettaminen väestötietojärjestelmään perustuu väestötietolain 4 §:n 3 momenttiin.

17 §. *Rekisteröinnin oikeusvaikutukset.* Pykälän mukaan rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta on itsenäinen oikeussubjekti, kuten rekisteröity yhdistys, osakeyhtiö tai säätiö. Rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta voi siten omilla nimissään hankkia oikeuksia, tehdä sitoumuksia ja olla asianosaisena tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa. Yhdyskunnan jäsenillä ei ole henkilökohtaista vastuuta yhdyskunnan nimissä tehdyistä taloudellisista ja muista velvoitteista. Pykälä vastaa sisällöltään voimassa olevaa lainsäädäntöä. Pykälää sovelletaan myös uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröityihin paikallisyhteisöihin, joilla on siis myös tässä pykälässä tarkoitettu oikeuskelpoisuus.

18 §. *Perustamisilmoitus.* Pykälässä säädetään uskonnollisen yhdyskunnan perustamisilmoituksesta, jolla yhdyskunta ilmoitetaan rekisteröitäväksi uskonnollisten yhdistysten rekisteriin. Pykälä vastaisi pääosin yhdistyslain 48 §:n säännöstä perusilmoituksesta. Ilmoitus tehtäisiin Patentti- ja rekisterihallitukselle.

Hallituksen puheenjohtajan ja nimenkirjoittajan ja mahdollisten nimenkirjoitusoikeuden rajoitusten merkitseminen rekisteriin on tarpeen, jotta ulkopuolinen voi varmistua siitä, kenellä on oikeus edustaa yhdyskuntaa. Muiden hallitusten jäsenten osalta tällaista tarvetta ei ole, joten heitä ei enää merkittäisi perustamisilmoitukseen. Hallituksen puheenjohtajasta ja nimenkirjoittajista ilmoitukseen merkittäisiin täydellisen nimen lisäksi osoite, kotikunta ja henkilötunnus. Muutos vastaisi yhdistyslain ja kaupparekisterilain vaatimuksia rekisteriin merkittävien henkilöiden yksilöimiseksi. Lain 16 §:n 2 momentin mukaan tieto yhdyskunnan perustajajäsenten jäsenyydestä perustetussa yhdyskunnassa merkittäisiin väestötietojärjestelmään suoraan perustamisilmoituksen perusteella. Jotta tämä olisi mahdollista, perustamisilmoituksen tulisi sisältää perustajajäsenistä lain 4 §:n 3 momentissa tarkoitettut tiedot, toisin sanoen täydellinen nimi ja syntymäaika tai henkilötunnus sekä liittymispäivä.

Perustamisilmoituksen allekirjoittaisi yhdyskunnan hallituksen puheenjohtaja, joka myös vakuuttaisi, että ilmoituksessa mainitut tiedot ovat oikeat, että hallitus täyttää 12 §:n 1 momentissa säädettyt vaatimukset ja että

nimenkirjoittajat ovat täysivaltaisia. Säännös vastaa tältä osin pääpiirteissään yhdistyslain 48 §:n 3 momenttia. Ilmoitukseen ei enää liitettäisi oikeaksi todistettuja kokouspöytäkirjoja tai todistuksia hallituksen jäsenten täysivaltaisuudesta ja kansalaisuudesta, vaan hallituksen puheenjohtaja vastaisi siitä, että ilmoitukseen merkityt tiedot ovat oikeita. Jos puheenjohtaja antaisi rekisteriin väärän tiedon, hän syyllistyisi rikoslain 16 luvun 7 §:ssä säädettyyn rekisterimerkintärikokseen.

19 §. *Paikallisyhteisön perustamisilmoitus.* Pykälässä säädetään rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan paikallisyhteisön rekisteröimiseksi tehtävästä ilmoituksesta. Pykälä vastaa monelta osin 18 §:n säännöstä yhdyskunnan perustamisilmoituksesta. Paikallisyhteisön perustamisilmoituksen tekisi yhdyskunnan hallituksen puheenjohtaja sen jälkeen, kun yhdyskunta on hyväksynyt paikallisyhteisön perustamisen ja mahdolliset paikallissäännöt. Jos paikallisyhteisöllä on paikallissäännöt, ne tulisi liittää paikallisyhteisön perustamisilmoitukseen. Patentti- ja rekisterihallitus tarkistaisi ilmoituksen käsittelyn yhteydessä, että paikallissäännöt ovat lain mukaiset. Paikallissääntöjä tulisi tarkastuksessa tarkastella yhdessä yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksen kanssa, sillä yhdyskuntajärjestyksen perusteella määräytyy se, mistä asioista paikallissäännöissä tulee olla määräykset. Paikallissäännöt eivät myöskään voisi olla ristiriidassa yhdyskuntajärjestyksen kanssa.

20 §. *Muutos- ja purkautumisilmoitus.* Jotta uskonnollisten yhdyskuntien rekisterissä olevat tiedot olisivat aina ajan tasalla, olisi tiedoissa tapahtuneet muutokset ilmoitettava uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin. Ne muutokset, joista muutosilmoitus on tehtävä luetellaan pykälän 1 momentissa. Lisäksi pykälän 4 momentissa säädetään purkautumisilmoituksesta, joka tulee tehdä rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tai rekisteröidyn paikallisyhteisön purkautumisesta.

Pykälän 2 momentissa säädetään rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksen ja rekisteröidyn paikallisyhteisön paikallissääntöjen muuttamista koskevista ilmoituksista. Jotta ulkopuolisilla olisi aina mahdollisuus olla selvillä yhdys-

kunnan voimassa olevasta yhdyskuntajärjestyksestä tai paikallissäännöistä, yhdyskuntajärjestyksen tai paikallissääntöjen muutos tulisi voimaan, kun se on merkitty rekisteriin.

Sivullisella olisi pääsääntöisesti toisaalta oikeus luottaa rekisteriin merkittyihin tietoihin yhdyskunnan nimenkirjoittajista ja toisaalta myös velvollisuus tarvittaessa selvittää rekisteristä, kenellä on oikeus edustaa yhdyskuntaa. Siten nimenkirjoittajan vaihtumisen katsottaisiin pykälän 3 momentin mukaan tulleen sivullisen tietoon, kun Patentti- ja rekisterihallitus on merkinnyt muutoksen rekisteriin, ja ennen rekisteriin merkitsemistä muutokseen voitaisiin vedota sivullista vastaan vain, jos yhdyskunta näyttää hänen tienneen muutoksesta. Sivullisen vilpittömän mielen suojaamiseksi on säännökseen kuitenkin otettu poikkeussääntö. Jos käy selville, ettei sivullinen ole muutoksesta tiennyt eikä ole ollut velvollinen tietämään, muutoksen ei katsota tulleen tämän tietoon, vaikka se olisikin merkitty uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, jos yhdyskunta poistaa tietyn oikeustoimen tekemistä koskevat neuvottelut aloittaneelta nimenkirjoittajalta nimenkirjoitusoikeuden kesken neuvottelujen ilmoittamatta tästä neuvottelujen toiselle osapuolelle.

Muutos- ja purkautusilmoituksen merkitsemisestä rekisteriin on pykälän 5 momentin mukaan voimassa, mitä 16 §:n 1 momentissa säädetään uskonnollisen yhdyskunnan merkitsemisestä rekisteriin. Yhdyskuntajärjestyksen tai paikallissääntöjen muutoksien yhteydessä Patentti- ja rekisterihallitus tarkastaisi, että ne muutettuna vastaavat lain vaatimuksia. Muuttamattomien kohtien korjaamista rekisteriviranomainen ei kuitenkaan voisi vaatia, jollei muutos suoraan vaikuta siihen. Jos muutos koskisi yhdyskunnan tarkoitusta ja toimintamuotoja koskevaa määräystä, Patentti- ja rekisterihallituksen tulisi pyytää lausunto 23 §:ssä tarkoitettulta asian tuntijalautakunnalta. Hallituksen puheenjohtajan tai nimenkirjoittajan vaihtumista koskevasta ilmoituksesta tarkastettaisiin lähinnä vain se, että ilmoitus on oikein tehty.

Muutosilmoituksen tekisi sekä yhdyskunta että sen paikallisyhteisöä koskevien ilmoitusten osalta aina yhdyskunnan hallituk-

sen puheenjohtaja. Purkautusilmoituksen tekisi joko yhdyskunnan hallituksen puheenjohtaja tai selvitysmies.

21 §. *Ennakkotarkastus.* Pykälässä säädetään yhdyskuntajärjestyksen tai siihen tehtävän muutoksen ennakkotarkastuksesta. Ennakkotarkastusmenettely vastaisi pääpiirteissään yhdistyslain 55 §:n mukaista ennakkotarkastusmenettelyä. Ennakkotarkastus on sitova, eikä Patentti- ja rekisterihallitus voisi muuttaa siinä ottamaansa kantaa lopullisessa tarkastuksessa.

Patentti- ja rekisterihallituksella ei olisi ehdotonta velvollisuutta toimittaa ennakkotarkastusta. Se, missä tapauksessa ennakkotarkastus toimitetaan, jäisi viime kädessä Patentti- ja rekisterihallituksen harkintaan. Ratkaisu ennakkotarkastuksen suorittamisesta olisi siis tarkoituksenmukaisuusharkintaa. Tästä syystä pykälän 3 momenttiin on otettu valituskielto, joka koskee päätöstä olla suorittamatta ennakkotarkastusta. Valituskielto ei koske varsinaista ennakkotarkastuksesta annettua päätöstä, joka on lopullisena ja sitovana asiaratkaisuna valituskelpoinen.

Ennakkotarkastusta ei voitaisi toimittaa rekisteröidyn paikallisyhteisön paikallissäännöistä. Paikallissääntöjen tarkastamiseen ei yleensä liene pykälän 1 momentissa mainittujen syiden vuoksi aihetta.

22 § *Uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin merkittävät tiedot.* Pykälässä säädetään uskonnollisten yhdyskuntien rekisterin tietosisällöstä. Rekisteri koostuisi pykälän mukaan kahdesta osasta, rekisteröidyistä uskonnollisista yhdyskunnista ja paikallisyhteisöistä pidettävästä luettelosta sekä perustamis-, muutos- ja purkautusilmoituksista liitteenä. Rekisteriin merkittävät tiedot vastaavat soveltuvien osin yhdistysrekisteriin merkittäviä tietoja. Rekisterinpitäjänä toimisi ehdotetun 15 §:n mukaan Patentti- ja rekisterihallitus.

Rekisteröidyistä uskonnollisista yhdyskunnista ja rekisteröidyistä paikallisyhteisöistä pidettävään luetteloon merkittäisiin yhdyskunnan nimi ja kotikunta, ilmoituksen saapumispäivä ja laji, rekisteröintipäivä ja rekisterinumero. Lisäksi luettelo sisältäisi tiedon siitä, kenellä on yhdyskuntajärjestyksen mukaan yhdyskunnassa nimenkirjoitusoikeus. Hallituksen puheenjohtajasta ja nimenkirjoit-

tajista rekisteröitäisiin sukunimi ja etunimet, osoite, kotikunta ja henkilötunnus tai syntymäaika. Nämä henkilötiedot ovat henkilön yksilöimiseksi ja tavoittamiseksi välttämättömiä perustietoja. Henkilön kotikunnalla tarkoitetaan pykälässä virallista kotikuntalain mukaan määräytyvää kotikuntaa. Pääsääntöisesti rekisteriin merkittäisiin henkilötunnus. Jos henkilöllä ei ole suomalaista henkilötunnusta, rekisteriin merkittäisiin syntymäaika. Luetteloon merkittäisiin myös tieto mahdollisesta yhdyskuntajärjestyksen tai sen muutoksen ennakkotarkastuksesta. Lisäksi luetteloon merkittäisiin tiedot yhdyskunnan konkurssista, varoituksesta, toimintakiellosta sekä selvitysmiehistä tai uskotuista miehistä. Rekisteröidystä paikallisyhteisöstä merkittäisiin rekisteriin vastaavat tiedot lukuun ottamatta ennakkotarkastustietoja. Luetteloon voitaisiin merkitä myös muut vastaavat rekisterin pitämisessä tarpeelliset tiedot.

Uskonnollisten yhdyskuntien rekisterin toinen osa muodostuisi uskonnonvapauslain nojalla rekisterinpitäjälle toimitettavista, lain 18 ja 19 §:ssä tarkoitetuista perustamisilmoituksista sekä 20 §:ssä tarkoitetuista muutosten purkautumisilmoituksista liitteineen. Perustamisilmoitus sisältää lain 9 §:ssä tarkoitettua perustamiskirjan ja yhdyskuntajärjestyksen. Perustamisilmoitus sisältää muun ohella lain 4 §:n 3 momentissa tarkoitettua perustajajäsenten henkilötiedot. Käytännössä laissa tarkoitettua ilmoitukset liitteineen muodostaisivat asiakirjavihkon, josta tiedot olisivat kaikkien saatavilla.

Uskonnollisten yhdyskuntien rekisteri sisältäisi yhdyskunnan hallituksen puheenjohtajan sekä nimenkirjoittajien henkilötiedot. Rekisteriin merkittävä yhdyskunnan perustamisilmoitus sisältäisi lisäksi yhdyskunnan perustajajäsenten henkilötiedot. Nämä tiedot toisivat esille mainittujen henkilöiden uskonnollisen vakaumuksen.

Viranomaisten pitämään rekisteriin ja tietojen luovuttamiseen sovellettaisiin rinnakkain viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lakia (621/1999) ja henkilötietolain (523/1999). Henkilötietolain 11 §:n mukaan henkilön uskonnollinen vakaumus on arkaluontoinen tieto, jonka käsittely laissa säädettyin poikkeuksin on kielletty. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ei

ole erikseen määritelty sellaisen asiakirjan luonnetta, joka sisältää tiedon henkilön uskonnollisesta vakaumuksesta. Mainitun lain 24 §:n 32 kohdan mukaan salaisia ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön poliittisesta vakaumuksesta tai tietoja henkilön yksityiselämän piirissä esittämistä mielipiteistä taikka tietoja henkilön elintavoista, osallistumisesta yhdistystoimintaan tai vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä tai muista niihin verrattavista henkilökohtaisista oloista. Julkisia ovat kuitenkin asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön toimimisesta poliittisessä tai muussa luottamustehtävässä tai henkilön pyrkimisestä sellaiseen tehtävään samoin kuin henkilön osallistumisesta poliittisen puolueen perustamiseen ja rekisteröintiin tai valitsijayhdistyksen perustamiseen vaaleja varten. Jossakin määrin on tulkinnanvaraista, voidaanko uskonnollinen vakaumus rinnastaa näihin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädettyihin salassapidettäviin tietoihin.

Ehdotetun 16 §:n 2 momentin mukaan Patentti- ja rekisterihallitus ilmoittaa Väestörekisterikeskukselle uskonnollisen yhdyskunnan merkitsemisestä uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin. Ilmoitukseen liitetään perustajajäsenten henkilötiedot. Väestörekisterikeskus tallettaa väestötietojärjestelmään tiedot yhdyskunnan perustajien liittymisestä yhdyskuntaan. Tieto henkilön kuulumisesta uskonnolliseen yhdyskuntaan talletetaan väestötietojärjestelmään väestötietolain 4 §:n 3 momentin perusteella.

23 §. *Asiantuntijalautakunta.* Pykälässä säädetään asiantuntijalautakunnasta, jonka tehtävänä on antaa Patentti- ja rekisterihallitukselle lausunto siitä, ovatko rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot 7 §:n mukaisia. Lautakunta toimii asiantuntijaelimenä arvioitaessa yhdyskunnan toiminnan uskonnollisuutta. Lausunto tulisi hankkia rekisteröitäessä yhdyskuntaa ensimmäisen kerran sekä muutettaessa yhdyskunnan yhdyskuntajärjestykseen merkittyä tarkoitusta ja toimintamuotoa. Lisäksi lausunto tulisi hankkia vastaavista ennakkotarkastushakemuksista.

Pykälän 1 momentin mukaan lautakunnan tehtävänä on ensinnäkin arvioida, onko yhteisön tarkoituksena järjestää ja tukea uskon-

non tunnustamiseen ja harjoittamiseen kuuluvaa yksilöllistä, yhteisöllistä ja julkista toimintaa ja pohjautuuko tämä toiminta uskontunnustukseen, pyhinä pidettyihin kirjoituksiin tai muihin yksilöityihin pyhinä pidettyihin vakiintuneisiin toiminnan perusteisiin. Lautakunnan tehtävänä on tähän liittyen arvioida esimerkiksi sitä, onko rekisteröitymistä hakeva yhteisö uskonnollinen vai edustaa se muita kuin uskonnollisia maailmankatsomuksia ja vakaumuksia. Toiseksi lautakunnan tehtävänä on arvioida yhteisön toiminnan luonne suhteessa perus- ja ihmisoikeuksiin. Kolmanneksi lautakunta arvioi täyttääkö yhteisön taloudellinen toiminta uskonnonvapauslaissa tällaiselle toiminnalle säädetyt rajoitukset ja tarkistaa, ettei yhdyskunta ole sotilaalliseen tapaan organisoitunut eikä sen tarkoituksena ole järjestää ampumaseiden käytön harjoituksia.

Asiantuntijalautakunnan tehtävät rajoittuivat ainoastaan perustamisilmoituksen tehneen tai yhdyskuntajärjestyksestä myöhemmin muuttavan yhdyskunnan tarkoituksen ja toimintamuotojen arvioimiseen 7 §:n pohjalta. Lautakunnan tehtävänä ei sen sijaan olisi muuten selvittää, täyttääkö yhteisö uskonnonvapauslaissa säädetyt rekisteröitymisen edellytykset. Näin ollen lautakunta ei arvioisi yleisesti esimerkiksi perustamiskirjan, yhdyskuntajärjestyksen ja yhdyskunnan hallinnon lainmukaisuutta. Lautakunnan toimivalta rajoittuisi ainoastaan siihen vaiheeseen, kun yhdyskunta hakee rekisteröitymistä tai muuttaa yhdyskuntajärjestyksensä. Lautakunnalla ei sen sijaan olisi toimivaltaa jälkepäin tutkia jo rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien tarkoitusta ja toimintamuotoja.

Pykälän 2 momentissa säädetään lautakunnan kokoonpanosta. Lautakunnassa olisi kolme jäsentä, joista yhden tulee edustaa uskontojen, yhden yhteiskunnallista ja yhden oikeudellista asiantuntemusta. Lautakunnan jäsenet nimittäisi opetusministeriö uskonnollisia yhdyskuntia koskevista asioista vastaavana ministerinä neljäksi vuodeksi kerrallaan. Jäsenten lisäksi lautakunnassa on sihteerinä ja esittelijänä opetusministeriön nimeämä virkamies. Pykälän 3 momentissa säädetään lautakunnan puheenjohtajalle, jäsenelle ja sihteerille maksettavista kokouspalkkioista.

24 §. *Rekisteristä poistaminen.* Uskonnollisten yhdyskuntien rekisterissä voi olla myös sellaisia yhdyskuntia, jotka ovat tosiasiallisesti lopettaneet toimintansa, mutta jotka eivät ole purkautuneet. Tästä voi aiheutua hankaluuksia muun muassa rekisterinpidossa, tilastoinnissa, uusien yhdyskuntien nimiä valittaessa sekä toimintansa lopettaneen yhdyskunnan omaisuuden hoidossa. Uskonnollinen yhdyskunta voisi oma-aloitteisesti purkautua yhdyskuntajärjestyksessä määrättyssä järjestyksessä. Lisäksi tuomioistuimien voisi yhdistyslain 41 §:n mukaisesti julistaa yhdyskunnan purkautuneeksi, jos sen toiminta on loppunut. Julistamista purkautuneeksi voisi hakea yhdyskunnan jäsen tai muu, jota asia koskee.

Kun edellä mainitut menettelyt edellyttävät joko yhdyskunnan, sen jäsenen tai muun asianosaisen aloitteellisuutta, voisi rekisteriin jäädä toimintansa lopettaneita yhdyskuntia, jolleivät nämä toimi yhdyskunnan purkamiseksi. Tämän vuoksi pykälässä säädettäisiin yhdyskunnan poistamisesta rekisteristä viranomaistoimin. Yhdistyslaki ei tunne vastaavaa menettelyä, mutta kaupparekisteristä toimintansa lopettaneet elinkeinonharjoittajat poistetaan kaupparekisterilain (129/1979) 24 §:n mukaisesti rekisteriviranomaisen toimesta. Patentti- ja rekisterihallitus poistaisi rekisteristä yhdyskunnan, josta ei ole viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana tullut ilmoitusta uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin, jollei käy selville, että yhdyskunta harjoittaa edelleen toimintaa. Kymmenen vuoden raja vastaisi yhdistyslain 41 §:n ja kaupparekisterilain 24 §:n säännöksiä. Olettama kumoutuisi kuitenkin, jos muulla tavoin kävisi selville, että yhdyskunta harjoittaa edelleen toimintaa. Selvitykseksi kävisi yleensä yhdyskunnan ilmoitus siitä, että se jatkaa yhä toimintaansa.

Patentti- ja rekisterihallituksen olisi ennen rekisteristä poistamista varattava poistettavalle yhdyskunnalle tilaisuus tulla kuulluksi. Edelleen toimintaansa harjoittavalla yhdyskunnalla olisi tässä yhteydessä aina tilaisuus ilmoittaa toimintansa jatkamisesta ja siten välttää poistaminen rekisteristä.

25 §. *Yhdyskunnan lakkauttaminen ja varoitus.* Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan lakkauttamista koskevilla säännöksil-

lä ei normaalisti ole kovin suurta käytännön merkitystä, sillä niiden soveltaminen voi tulla kysymykseen vain hyvin poikkeuksellisissa tapauksissa. Voimassa olevan uskonnonvapauslain 30 §:n nojalla ei ole lakkautettu yhtään yhdyskuntaa. Lakkauttamista koskevat säännökset ovat kuitenkin periaatteellisesti merkittäviä. Yhdyskunnan lakkauttamisessa on kysymys perusoikeuden rajoittamisesta, joten sitä koskevissa säännöksissä on otettava huomioon perusoikeuksien rajoittamisen yleiset perusteet. Säännöksiä sovellettaessa olisi otettava huomioon perusoikeusmyönteisen tulkinnan periaate.

Opetusministeriöllä uskonnollisiin yhdyskuntiin liittyvistä asioista vastaavana ministerinä ja virallisella syyttäjällä olisi viranomaisten puolesta itsenäinen ja rinnakkainen kanneoikeus yhdyskunnan lakkauttamista koskevan kanteen nostamiseen. Yhdyskunnan jäsenen kanneoikeus liittyisi hänen oikeutensa valvoa yhdyskunnan toimintaa.

Lakkauttamisperusteita olisi kaksi. Näistä ensimmäinen olisi yhdyskunnan toimiminen olennaisesti vastoin lakia. Hyvien tapojen vastaisen toiminnan perusteella yhdyskuntaa ei enää voisi lakkauttaa. Hyviä tapoja koskevaa rajoitusta ei sisälly nykyiseen perustuslain 11 §:ään ja hyviä tapoja on muutenkin pidetty liian arvosidonnaisena ja tulkinnanvaraisena käsitteenä. Muuten peruste vastaisi yhdistyslain 43 §:n 1 momentin 1 kohtaa. Olennaisuuden vaatimus tarkoittaa, ettei mikä tahansa yksittäinen lain vastainen teko voisi johtaa yhdyskunnan lakkauttamiseen, vaan toiminnan tulisi yleensä olla jatkuvaa ja sen olisi osoitettava selvää piittaamattomuutta lain pakottavista säännöksistä. Toinen lakkauttamisperuste olisi toimiminen olennaisesti vastoin yhdyskuntajärjestyksessä määrättyä tarkoitusta. Tämä vastaisi yhdistyslain 43 §:n 1 momentin 2 kohtaa.

Jos lakkauttamisen edellytykset täyttyvät, tuomioistuin voisi lakkauttamisen sijasta antaa yhdyskunnalle varoituksen, jollei yleinen etu vaadi yhdyskunnan lakkauttamista. Säännös vastaisi yhdistyslain 43 §:n 2 momenttia. Koska lakkauttaminen on ankara ja lopullinen seuraamus, tuomioistuimelle annettaisiin mahdollisuus myös vaihtoehtoiseen, lievempään seuraamukseen. Tuomioistuin ilmoittaisi lakkauttamisesta ja varoituksesta yhdistys-

lain 60 §:n perusteella Patentti- ja rekisterihallitukselle.

26 §. *Väliaikainen toimintakielto.* Pykälässä säädettäisiin väliaikaisesta toimintakiellosta yhdyskunnan lakkauttamista koskevan asian tultua vireille. Kielto voi olla tarpeen esimerkiksi yhdyskunnan omaisuuden hävittämisen estämiseksi yhdyskunnan tarkoituksen vastaisen toiminnan seurauksena tai yhdyskunnan lainvastaisen toiminnan välittömäksi lopettamiseksi. Pykälän 1 momentti vastaisi yhdistyslain 44 §:n 1 momenttia. Asianosaisilla tarkoitettaisiin niitä tahoja, joilla on oikeus nostaa kanne yhdyskunnan julistamiseksi lakkautetuksi, toisin sanoen opetusministeriötä, virallista syyttäjää tai yhdyskunnan jäsentä. Tuomioistuin ei voisi antaa väliaikaista toimintakieltoa omasta aloitteestaan. Kiellon antamiseen riittäisi todennäköisyysnäyttö siitä, että yhdyskunnan lakkauttamisen edellytykset täyttyvät. Väliaikaisen toimintakiellon edellytysten täytyessäkin tuomioistuimella olisi harkintavalta sen suhteen, onko kielto tarpeellinen vai ei.

Pykälän 2 momentti vastaisi sisällöltään yhdistyslain 44 §:n 3 momenttia. Väliaikaiseen toimintakieltoon määrätyn yhdyskunnan oikeuksien turvaamiseksi tuomioistuimen tulisi joka kerta lakkauttamisasiaa käsitellessään ottaa väliaikaista toimintakieltoa koskeva asia omasta aloitteestaan esille ja tehdä päätös kiellon jatkumisesta, muussa tapauksessa kielto raukeaisi. Väliaikaiseen toimintakieltoon ei saisi erikseen hakea muutosta valittamalla, kuten ei yleensäkään väliaikaisiin ratkaisuihin.

27 §. *Laiton uskonnollisen yhdyskunnan toiminnan jatkaminen.* Pykälässä säädettäisiin rangaistavaksi laitton uskonnollisen yhdyskunnan toiminnan harjoittaminen, jolla tarkoitettaisiin lakkautetuksi julistetun tai väliaikaiseen toimintakieltoon määrätyn yhdyskunnan tai rekisteröidyn paikallisyhteisön toiminnan jatkamista uskonnonvapauslain vastaisesti. Säännös vastaisi yhdistyslain 62 §:n 1 momentin säännöstä laittoman yhdistystoiminnan harjoittamisesta. Säännökseen sisältyisi esimerkkiluettelo siitä, mitä katsottaisiin yhdyskunnan toiminnan jatkamiseksi. Yhdyskunnan toiminnan jatkamisena ei pidettäisi pelkästään yhdyskunnan uskontunnustuksen mukaista uskonnonharjoi-

tusta. Rangaistukseen voitaisiin tuomita vain, jos asianomainen tiesi yhdyskunnan julistamisesta lakkautetuksi tai määräämisestä toimintakieltoon.

28 §. *Yhdistyslain soveltaminen.* Rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin liittyvät yhteisöoikeudelliset sääntelytarpeet vastaavat monilta osin aatteellisiin yhdistyksiin liittyviä sääntelytarpeita. Rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien yhteisöoikeudellisen sääntelyn lähtökohtana ehdotuksessa on, että yhdyskuntien järjestysmuodosta säädettäisiin uskonnonvapauslaissa vain siltä osin, kuin yhdyskuntiin liittyy aatteellisista yhdistyksistä poikkeavia sääntelytarpeita. Muilta osin viitattaisiin yhdistyslain yhdistyksiä koskeviin säännöksiin. Nämä viittaussäännökset on ehdotuksessa koottu tähän pykälään.

Kun rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin sovellettavissa yhdistyslain säännöksissä puhutaan yhdistyksen säännöistä tai yhdistysrekisteristä, koskisi sama rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin sovellettuna vastaavasti yhdyskunnan yhdyskuntajärjestystä ja uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriä. Tästä olisi selventävä säännös pykälän 4 momentissa. Pykälässä lueteltuja yhdistyslain säännöksiä sovellettaisiin 13 §:n 2 momentissa olevan viittauksen nojalla soveltuvin osin myös rekisteröityihin paikallisyhteisöihin.

Uskonnollisiin yhdyskuntiin sovellettaisiin ensinnäkin yhdistyslain 5 §:n pykälän säännöksiä taloudellisesta toiminnasta. Yhdyskunta voisi siten harjoittaa vain sellaista taloudellista toimintaa, josta on määrätty sen yhdyskuntajärjestyksessä tai joka muutoin välittömästi liittyy sen tarkoituksen toteuttamiseen taikka jota on pidettävä taloudellisesti vähäarvoisena.

Yhdistyslain 9 §:ssä säädetään kaksikielisydestä ja yhdistyksen nimestä. Yhdyskunta voitaisiin merkitä uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin kaksikielisenä, jos yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksessä määrätään, että yhdyskunta on sekä suomen- että ruotsinkielinen. Yhdyskunnan kieli on se kieli, jolla yhdyskuntajärjestys laaditaan ja jota yhdyskunta käyttää asioidessaan viranomaisten kanssa. Sisäisessä toiminnassaan yhdyskunta voi käyttää myös muita kieliä. Yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksessä voitaisiin myös

määrätä, että yhdyskunnalla on suomenkielinen, ruotsinkielinen ja saamenkielinen nimi tai nimi kahdella näistä kielistä, jolloin yhdyskunnan nimenä voitaisiin käyttää mitä tahansa näistä nimistä.

Rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin sovellettaisiin myös yhdistyslain 14 ja 15 §:n säännöksiä yhdistyksestä erottamisesta ja erottamismenettelystä. Yhdyskunnalla olisi aina oikeus jäsenen erottamiseen jäsenvelvoitteiden laiminlyönnin, yhdyskuntaa huomattavasti vahingoittavan toiminnan taikka laissa tai yhdyskuntajärjestyksessä määrättyjen jäsenyyshedellytysten menettämisen perusteella. Lisäksi yhdyskuntajärjestyksessä voitaisiin määrätä myös muista erottamisperusteista. Jäsenen erottamisesta yhdistyksestä päättää yhdistyslain 15 §:n mukaan yhdistys kokouksessaan. Rekisteröidyllä uskonnollisella yhdyskunnalla ei ehdotuksen mukaan tarvitsisi välttämättä olla kokousta, joten tältä osin säännös ei aina soveltuisi rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin. Silloin kun yhdyskunnalla ei ole kokousta, yhdyskuntajärjestyksessä olisi siten tarpeen määrätä, mikä toimitielin päättää jäsenen erottamisesta. Muuten erottamismenettely määräytyisi yhdistyslain 15 §:n mukaisesti.

Yhdyskunnan päätöksen moitteenvaroisuuteen, mitättömyyteen ja täytäntöönpanokieltoon sovellettaisiin yhdistyslain 32—34 §:n säännöksiä. Pätemättömät päätökset on säännöksissä jaettu moitteenvaraisiin ja mitättömiin. Moitteenvaroisuus on korjauskelpoista siten, että päätös on pätevä, jos sen pätemättömyyteen ei ole ajoissa vedottu laissa säädettyllä tavalla. Moitteenvaraisia olisivat päätökset, jotka eivät ole syntyneet asianmukaisessa järjestyksessä tai jotka ovat muutoin lain tai yhdyskuntajärjestyksen vastaisia. Moitekanteen voisi nostaa yhdyskunnan jäsen, hallitus tai hallituksen jäsen, ei kuitenkaan se, joka on kokouksessa myötävaikuttanut päätöksen tekemiseen. Määräaika kanteen nostamiselle olisi kolme kuukautta, joka laskettaisiin pääsääntöisesti päätöksen tekemisestä.

Yhdistyslain 32 §:n 2 momentti koskee niitä tilanteita, joissa yhdistyksen hallitus on nostanut moitekanteen. Säännöksen mukaan yhdistyksen kokous on tällöin viipymättä kutsuttava koolle valitsemaan edustaja vas-

taamaan yhdistyksen puolesta. Jos päätösvaltaa rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa käyttää kokouksen sijasta jokin muu toimielin, tämä toimielin valitsisi edustajan. Niissä yhdyskunnissa, joissa hallitus on ainoa päätösvaltaa käyttävä toimielin, ei säännöksessä tarkoitettua tilannetta voisi esiintyä.

Mitättömyys on itsestään vaikuttavaa, korjautumatonta pätemättömyyttä, johon voi vedota kuka tahansa. Mitätön olisi ensinnäkin päätös, joka loukkaa sivullisen oikeutta. Päätös, joka vähentää yhdyskunnan jäsenellä yhdyskuntajärjestyksen mukaan olevaa erityistä etua yhdyskunnassa taikka sisällöltään tai päätöksentekotavaltaan olennaisesti loukkaa jäsenen yhdenvertaisuutta, olisi mitätön, jollei yhdistyslain 27 §:n 3 momentista muuta johdu. Yhdistyslain 27 §:n 3 momentin mukaan vaalin toimittamistapaa, jäsenen äänimäärää, toimielimen kokoonpanoa tai jäsenen maksuvelvollisuutta koskeva sääntöjen muutos on pätevä, vaikka muutos johtaisi jäsenelle yhdyskuntajärjestyksessä taatun erityisen edun tai jäsenten yhdenvertaisuuden loukkaamiseen, jos päätös on tehty siten kuin pykälän 1 momentin 3 kohdassa tai pykälän 2 momentissa säädetään. Näissä säännöksissä säädetyt enemmistövaatimukset korvaavat yhdistyslain esitöiden mukaan yhdistyksen säännöissä mahdollisesti olevat poikkeavat vaadittavaa enemmistöä koskevat määräykset (HE 64/1998 vp).

Tuomioistuimien voisi yhdistyslain 34 §:n perusteella kieltää yhdyskunnan päätöksen täytäntöönpanon tai määrätä sen keskeytettäväksi, kun kanne yhdyskuntaa vastaan on pantu vireille.

Yhdistyslain 36 §:ssä säädetään yhdistyksen nimenkirjoittajista. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan nimen voisi pääsääntöisesti kirjoittaa hallituksen puheenjohtaja. Lisäksi nimenkirjoitusoikeus voitaisiin yhdyskuntajärjestyksessä antaa yhdistyslain 36 §:n 2 momentissa säädetyille henkilöille. Vajaavaltainen tai konkurssissa oleva ei voisi edustaa yhdyskuntaa. Nimenkirjoitusoikeutta voitaisiin yhdyskuntajärjestyksessä rajoittaa niin, että kahdella tai useammalla henkilöllä on vain yhdessä oikeus kirjoittaa yhdyskunnan nimi. Muuta rajoitusta ei voisi merkitä uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin. Yh-

dyskunnan allekirjoituksessa olisi oltava yhdyskunnan nimi ja nimenkirjoittajan tai nimenkirjoittajien omakätinen allekirjoitus. Yhdyskunnalle tarkoitetut haasteet ja muut tiedoksiannot voitaisiin toimittaa henkilölle, jolla on yksin tai yhdessä toisen kanssa oikeus kirjoittaa yhdyskunnan nimi.

Yhdistyslain 37 §:ssä säädetään esteellisyydestä. Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan hallituksen jäsen tai yhdyskunnan toimihenkilö ei saisi osallistua hänen ja yhdyskunnan välistä sopimusta koskevan eikä muunkaan sellaisen asian käsittelyyn eikä ratkaisemiseen, jossa hänen yksityinen etunsa saattaa olla ristiriidassa yhdyskunnan edun kanssa. Säännös ei koskisi esteellisyyttä yhdyskunnan kokouksessa, vaan tähän sovellettaisiin pykälän 2 momentin nojalla yhdistyslain 26 §:ää.

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tilintarkastukseen sovellettaisiin yhdistyslain 38 §:ää koskevan viittauksen perusteella tilintarkastuslakia (936/1994). Yhdyskunnalla tulisi olla vähintään yksi tilintarkastaja ja varatilintarkastaja.

Yhdyskunnan hallituksen jäsenen ja toimihenkilön vahingonkorvausvelvollisuus määräytyisi yhdistyslain 39 §:n mukaisesti. Nämä olisivat siten velvollisia korvaamaan vahingon, jonka he ovat toimessaan tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaneet yhdyskunnalle. Sama koskisi uskonnonvapauslakia, rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin sovellettavia yhdistyslain säännöksiä tai yhdyskuntajärjestyksestä rikkomalla yhdyskunnan jäsenelle tai muulle aiheutettua vahinkoa. Työntekijän asemassa olevan vahingonkorvausvelvollisuuteen sovellettaisiin vahingonkorvauslain ja työsopimuslain asiaa koskevia säännöksiä. Vahingonkorvauslain säännöksiä sovellettaisiin myös vahingonkorvauksen sovitteluun ja korvausvastuun jakautumiseen korvausvelvollisten kesken.

Yhdyskunnan purkautumiseen sovellettaisiin yhdistyslain 40—42 §:n säännöksiä. Yhdyskunnan päätettyä purkautua huolehtisi selvitystoimista hallitus, jollei tehtävään ole valittu yhtä tai useampaa selvitysmiestä. Selvitystoimiin ei kuitenkaan tarvitsisi ryhtyä, jos yhdyskunta on purkautumisesta päättäessään samalla hyväksynyt hallituksen laatiman loppuselvityksen, jonka mukaan yhdyskun-

nalla ei ole velkoja. Selvitysmiehillä olisi oikeus ja velvollisuus ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimiin yhdyskunnan purkamiseksi. Tärkeimmät tehtävät ja valtuudet kävisivät ilmi yhdistyslain 40 §:n 2 momentista. Jos yhdyskunnan varoja ei voisi käyttää yhdyskuntajärjestyksessä määrättyllä tavalla, ne tulisi luovuttaa valtiolle käytettäväksi mahdollisuuksien mukaan yhdyskunnan toimintaan läheisesti liittyvän tarkoituksen edistämiseen. Yhdyskunta katsottaisiin lakanneeksi, kun purkautumisesta on tehty merkintä uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin. Selvitystoimia voitaisiin moittia selvitysmiehiä vastaan nostettavalla kanteella.

Jos yhdyskunnan toiminta on loppunut, mutta yhdyskunta ei ole oma-aloitteisesti purkautunut, yhdyskunnan jäsen tai muu, jota asia koskee, voisi hakea tuomioistuimelta yhdyskunnan julistamista purkautuneeksi. Jollei muuta näytetä, toiminnan katsottaisiin loppuneen, jos yhdyskunnasta viimeksi uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin tehdystä ilmoituksesta on kulunut kymmenen vuotta. Tarvittaessa tuomioistuin määräisi selvitysmiehen huolehtimaan selvitystoimista.

Toimintansa lopettanut rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta voitaisiin poistaa rekisteristä myös viranomaistoimin. Tästä säädettäisiin uskonnonvapauslain 24 §:ssä.

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan lakkauttamisesta, varoituksesta ja väliaikaisesta toimintakiellosta säädettäisiin pääosin uskonnonvapauslain 25 ja 26 §:ssä. Säännökset vastaisivat sisällöllisesti pitkälti yhdistyslain 43 ja 44 §:ää. Yhdistyslain 45 §, joka koskee toiminnan lopettamista ja selvitysmiehiä, kun yhdistys on julistettu lakkautetuksi tai määrätty väliaikaiseen toimintakieltoon, soveltuisi sen sijaan suoraan rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin. Yhdyskunnan toiminta olisi tällöin heti lopetettava lukuun ottamatta yhdyskunnan harjoittamaa elinkeinoa tai ansiotoimintaa ja yhdyskunnan omaisuuden hoitamista, joita hallitus saisi jatkaa, kunnes päätös lakkauttamisesta tulee lainvoimaiseksi. Jos tuomioistuin määräisi, että hallitus ei saa jatkaa yhdyskunnan omaisuuden hoitamista, se määräisi tätä varten yhden tai useamman uskotun miehen. Kun yhdyskunta julistetaan lakkautetuksi, tuomioistuin määräisi tarvittaessa yhden tai useam-

man selvitysmiehen. Myös yhdistyslain 46 §:ää sovellettaisiin rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin, joten tuomioistuin, jossa lakkauttamiskanne tutkitaan, määräytyisi yhdyskunnan kotipaikan mukaan.

Yhdistyslain 58 §:ssä säädetään vastuusta velvoitteista rekisteröimättömien yhdistysten osalta. Rekisteröimättömät uskonnolliset yhdyskunnat eivät ole oikeuskelpoisia eli ne eivät voi saada nimiinsä oikeuksia tai tehdä sitoumuksia eivätkä kantaa tai vastata. Rekisteröimättömän uskonnollisen yhdyskunnan puolesta tehdystä toimesta aiheutuneesta velvoitteesta vastaisivat yhdistyslain 58 §:n nojalla toimeen osallistuneet tai siitä päättäneet henkilökohtaisesti ja yhteisvastuullisesti. Yhdyskunnan muut jäsenet eivät olisi vastuussa tällaisista velvoitteista.

Yhdistyslain 60 §:ää, jossa säädetään tuomioistuimen ilmoitusvelvollisuudesta Patentti- ja rekisterihallitukselle, sovellettaisiin myös rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin. Ilmoitusvelvollisuus koskisi yhdyskunnan omaisuuden luovuttamista konkurssiin ja konkurssimenettelyn päättymistä tuomioistuimessa, yhdyskunnan purkautuneeksi julistamista, lakkauttamista, varoitusta ja väliaikaista toimintakieltoa koskevia tuomioistuimen päätöksiä sekä lainvoiman saneita ratkaisuja, jotka koskevat rekisterimerkinnän kumoamista taikka rekisteriin merkittävän päätöksen pätemättömyyttä tai täytäntöönpanokieltoa.

Yhdyskunnan omaisuuden konkurssiin luovuttamiseen sovellettaisiin yhdistyslain 61 §:ää. Asiasta päättäisi siten yhdyskunnan hallitus.

Päätösvallan käyttämisestä rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa voitaisiin lähtökohtaisesti määrätä vapaasti yhdyskuntajärjestyksessä. Päätösvaltaa eivät siten välttämättä käyttäisi jäsenet kokouksessa, kuten aatteellisissa yhdistyksissä, vaan päätösvallan käyttö voitaisiin järjestää muullakin tavalla. Valtaosassa yhdyskuntia päätösvalta kuuluu kuitenkin jäsenten kokoukselle. Näissä yhdyskunnissa olisi perusteltua soveltaa yhdistyslain säännöksiä yhdistyksen kokouksesta silloin, kun jokin asia on jäänyt yhdyskuntajärjestyksessä sääntelemättä. Näin ollen pykälän 2 momentissa viitattaisiin eräisiin kokousta koskeviin yhdistyslain säännöksiin.

Näitä säännöksiä sovellettaisiin vain silloin, kun päätösvaltaa yhdyskunnassa yhdyskuntajärjestyksen mukaan käyttävät jäsenet kokouksessa. Vastaavasti silloin, kun yhdyskunnan jäsenet käyttäisivät päätösvaltaa erillisissä äänestystilaisuuksissa tai postitse taikka päätösvaltaa käyttäisivät yhdyskunnan valtuutetut, päätösvaltaan ja päätöksentekoon olisi perusteltua soveltaa yhdistyslain kyseisiä päätöksentekomuotoja koskevia säännöksiä siltä osin, kuin yhdyskuntajärjestyksessä ei ole määräyksiä asiasta. Pykälän 2 momentissa mainitut säännökset eivät olisi miltei osin pakottavia rekisteröidyille uskonnollisille yhdyskunnille, vaan yhdyskuntajärjestyksessä voitaisiin määrätä kyseisistä asioista toisinkin.

Yhdistyslain 20 §:n nojalla jokaisella yhdyskunnan jäsenellä olisi oikeus vaatia yhdyskunnan sääntömääräisen kokouksen pitämistä, jollei sitä ole kutsuttu koolle. Ylimääräinen kokous olisi pidettävä, jos yhdyskunnan kokous niin päättää tai hallitus katsoo siihen olevan aihetta taikka vähintään yksi kymmenesosa yhdyskunnan äänioikeutetuista jäsenistä sitä ilmoittamansa asian käsittelyä varten vaatii.

Yhdistyslain 21 §:n nojalla yhdyskunnan valtuutettujen kokoukseen noudatettaisiin soveltuvin osin yhdistyslain kokousta koskevia säännöksiä. Valtuutettujen ylimääräinen kokous olisi kuitenkin pidettävä vain, kun valtuutetut niin päättävät tai hallitus katsoo siihen olevan aihetta taikka kun vähintään yksi kymmenesosa valtuutetuista sitä ilmoittamansa asian käsittelyä varten vaatii.

Yhdistyslain 23 §:n nojalla yhdyskunnan kokouksessa päätettäisiin, jollei yhdyskuntajärjestyksessä toisin määrätä, yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksen muuttamisesta, kiinteistön luovuttamisesta tai kiinnittämisestä, yhdyskunnan toiminnan kannalta huomattavan muun omaisuuden luovuttamisesta, mahdollisesta äänestys- ja vaalijärjestyksestä, hallituksen tai sen jäsenen valitsemisesta tai erottamisesta, mahdollisen tilintarkastajan valitsemisesta tai erottamisesta, tilinpäätöksen vahvistamisesta ja vastuuvapauden myöntämisestä sekä yhdyskunnan purkamisesta. Yhdistyslain 24 §:n nojalla kokouksessa olisi mainittava kokouksen aika ja paikka, eikä päätöstä yhdistyslain 23 §:ssä

mainitussa ja muussa siihen verrattavassa asiassa saisi tehdä, ellei asiaa ole mainittu kokouksutsussa.

Yhdistyslain 25 §:n nojalla äänioikeus olisi, jollei yhdyskuntajärjestyksessä ole toisin määrätty, jokaisella 15 vuotta täyttäneellä jäsenellä, ja jokaisella äänioikeutetulla olisi yksi ääni. Yksityinen henkilö ei voisi käyttää äänioikeuttaan asiamiehen välityksellä, ellei yhdyskuntajärjestyksessä ole niin määrätty. Äänioikeudelle voitaisiin yhdyskuntajärjestyksessä asettaa muun muassa yhdistyslain 25 §:n 2 momentin mukaisia rajoituksia.

Yhdyskunnan jäsen olisi yhdistyslain 26 §:n nojalla esteellinen päätettäessä hänen ja yhdyskunnan välisestä sopimuksesta tai muusta asiasta, jossa hänen yksityinen etunsa on ristiriidassa yhdyskunnan edun kanssa. Jäsen ei tällöin saisi äänestää eikä tehdä päätösehdotuksia kokouksessa. Hallituksen jäsen tai muu, jolle on uskottu yhdyskunnan hallintoon kuuluva tehtävä, ei saisi äänestää päätettäessä tilintarkastajan valitsemisesta tai erottamisesta, tilinpäätöksen vahvistamisesta taikka vastuuvapauden myöntämisestä, kun asia koskee hallintoa, josta hän on vastuussa.

Yhdistyslain 27 §:ssä säädetään päätöksentekojärjestyksestä. Pääsääntöisesti yhdyskunnan päätökseksi tulisi se mielipide, jota on kannattanut yli puolet äänestyksessä annetuista äänistä. Äänen mennessä tasan ratkaisisi puheenjohtajan kanta, erillisissä äänestystilaisuuksissa tai postitse äänestettäessä kuitenkin arpa. Yhdyskuntajärjestyksen muuttamiseen, yhdyskunnan purkamiseen tai yhdyskunnan omaisuuden pääosan luovuttamiseen vaadittaisiin vähintään kolme neljäsosaa annetuista äänistä. Yhdistyslain 27 §:n 2 momentissa tarkoitettujen yhdyskuntajärjestyksen muutokset voitaisiin kuitenkin tehdä ehdottomalla enemmistöllä. Tällaisia muutoksia ovat siirtyminen jäsenäänestykseen tai liittoäänestykseen taikka enemmistövaalitavan korvaaminen suhteellisella vaalitavalla. Vaikka säännös on yhdistysten osalta pakottava, voitaisiin siitä rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksessä poiketa. Yhdistyslain 27 §:n 3 momenttia on käsitelty edellä päätöksen mitättömyyttä koskevan yhdistyslain 33 §:n yhteydessä.

Yhdistyslain 28 ja 29 §:ssä säädetään yhdistyksessä toimitettavista vaaleista. Yhdys-

kunnan kokouksessa toimitettavassa vaalissa noudatettaisiin enemmistövaalitapaa, jollei henkilövalinta tapahdu yksimielisesti tai jollei yhdyskuntajärjestyksessä ole toisin määrätty. Erillisiä äänestystilaisuuksia ja postitse toimitettavia äänestyksiä koskevia yhdistyslain 28 §:n säännöksiä sovellettaisiin myös rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan, jos yhdyskuntajärjestyksen mukaan yhdyskunnassa käytetään kyseisiä päätöksentekomuotoja. Enemmistövaalitapaa käytettäessä valituksi tulisivat eniten ääniä saaneet. Jos vaali on toimitettava suhteellisenä vaalina, olisi yhdyskuntajärjestyksessä määrättävä, miten vaali tällöin toimitetaan. Suhteellinen vaali toimitettaisiin suljetuin lipuin ja tulos ratkaistaisiin arvalla.

Jos yhdyskunnan päätösvaltaa käytetään erillisissä äänestystilaisuuksissa tai postitse, yhdyskunnan olisi hyväksyttävä tätä varten yhdistyslain 30 §:ssä tarkoitettu äänestys- ja vaalijärjestys, johon olisi otettava tarvittavat äänestystä ja vaalia koskevat yhdistyslain säännöksiä ja yhdyskuntajärjestyksestä täydentävät määräykset.

Yhdistyslain 31 §:n nojalla yhdyskunnan kokouksen puheenjohtajan tulisi huolehtia siitä, että kokouksessa tehdyistä päätöksistä laaditaan pöytäkirja. Pöytäkirjan allekirjoittaisi puheenjohtaja. Kokous valitsisi vähintään kaksi henkilöä pöytäkirjan tarkastajiksi tai vaihtoehtoisesti yhdyskunta itse, käytännössä samassa tai seuraavassa kokouksessa, päättäisi pöytäkirjan hyväksymisestä. Käytettäessä päätösvaltaa erillisissä äänestystilaisuuksissa tai postitse, yhdyskunnan hallituksen olisi huolehdittava siitä, että menettelystä päätöksenteossa, äänen laskennasta ja sen tuloksesta sekä tehdystä päätöksestä laaditaan päivätty ja hallituksen puheenjohtajan allekirjoittama pöytäkirja. Jäsenillä olisi oikeus saada pöytäkirjat nähtäväkseen.

Pykälän 3 momentti koskee tilanteita, joissa yhdyskunnan hallitus on laiminlyönyt yhdyskuntajärjestyksen mukaisen päätöksenteon järjestämisen yhdyskuntajärjestyksessä määrättyä aikana. Yhdistyslaisissa jäsenen reagoitioikeudesta tällaisissa tilanteissa on säädetty kokouksen osalta 20 §:n 3 momentissa sekä erillisen äänestystilaisuuden ja postiaäänestyksen osalta 22 §:ssä. Valtuutettujen kokouksen osalta noudatetaan yhdistyslain

21 §:n mukaan soveltuvin osin kokousta koskevia säännöksiä.

Pykälän 3 momentin mukaan yhdyskunnan jäsenen oikeuteen vaatia päätöksenteon järjestämistä tällaisissa tilanteissa noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä yhdistyslain 20 §:n 3 momentissa ja 22 §:ssä säädetään. Säännös koskisi kaikkia yhdyskuntajärjestyksessä määrättyjä päätöksentekomuotoja. Yhdistyslain edellä mainittuja säännöksiä sovellettaisiin siten soveltuvin osin myös muihin kuin niissä mainittuihin päätöksentekomuotoihin.

Jäsenellä olisi oikeus vaatia päätöksenteon järjestämistä kirjallisesti yhdyskunnan hallitukselta. Jollei hallitus ole vaatimuksesta huolimatta järjestänyt päätöksentekoa tai jollei vaatimusta ole voitu esittää hallitukselle, lääninhallituksen tulisi päätöksenteon järjestämistä vaatineen jäsenen hakemuksesta oikeuttaa hakija järjestämään päätöksenteko yhdyskunnan kustannuksella tai velvoittaa hallitus siihen sakon uhalla.

3 luku. Erinäiset säännökset

29 §. *Kokoontumislain soveltaminen harjoitettaessa uskontoa julkisesti.* Pykälässä säädetään voimassa olevan uskonnonvapauslain mukaisesti kokoontumislain yleisestä kokouksesta annettujen säännösten soveltamisesta tilaisuuksiin, joissa harjoitetaan uskontoa julkisesti. Pykälän mukaan jatkossa-kaan kokoontumislain mainittuja säännöksiä ei kuitenkaan sovelleta tilaisuuksiin, jotka kuuluvat uskonnollisen yhdyskunnan tunnusomaiseen toimintaan ja jotka järjestetään yhdyskunnan omissa tai niitä vastaavissa tiloissa.

30 §. *Uskonnollisen yhdyskunnan jäsentietojen koskevan ilmoitusvelvollisuuden rikkominen.* Pykälässä säädetäisiin rangaistavaksi 4 §:n 3 momentissa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden rikkominen. Uskonnollisen yhdyskunnan tulee 4 §:n 3 momentin mukaan välittömästi ilmoittaa yhdyskunnan jäseneksi otetut ja yhdyskunnalle eroamisilmoituksen tehneet henkilöt merkittäväksi väestötietojärjestelmään. Väestötietolaisissa säädettyjen ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti on vastaavasti väestötietolain 36 §:ssä säädetty rangaistavaksi väestökirjanpitorikkomuksena.

Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti saattaa

kuitenkin olla myös niin vähäinen, että rangaistuksen tuomitseminen olisi kohtuutonta. Rikkomusta voidaan pitää vähäisenä muun muassa silloin, kun ilmoitusvelvollinen on kehotuksen saatuaan täyttänyt velvollisuutensa. Ilmoitusvelvollisuuden rikkomisesta voitaisiin tällaisissa tapauksissa pykälän 2 momentin mukaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta. Vastaava säännös on myös väestökirjanpitorikkomusta koskevassa väestötietolain 36 §:ssä.

Evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan seurakunnissa 4 §:n 3 momentissa säädettyjen ilmoituksen tekemisestä vastaavat henkilöt ovat rikoslain 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja virkamiehiä. Heidän osaltaan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiin voivat tulla sovellettaviksi myös rikoslain 40 luvun virkarikoksia koskevat säännökset.

4 luku. **Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset**

31 §. *Voimaantulo.* Pykälän 1 momenttiin on otettu tavanomainen voimaantulosäännös. Pykälän 2 momentin mukaan lailla kumotaan voimassa oleva uskonnonvapauslaki ja 5 §:n perusteluihin viitaten valaa koskevien säännösten soveltamisesta annettu laki.

Lisäksi ehdotetaan kumottavaksi laki Suomen kansalaisen oikeudesta olla maan palveluksessa uskontunnustukseensa katsomatta. Mainitun lain mukaan henkilö, joka ei kuulu evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai erillään olevaan evankelis-luterilaiseen yhdyskuntaan, ei nykyään saa antaa evankelis-luterilaista uskonnonopetusta. Vastaavasti henkilö, joka ei kuulu ortodoksiseen kirkkokuntaan, ei saa antaa ortodoksista uskonnonopetusta. Opetusministeriö voi kuitenkin myöntää erivapauden antaa uskonnonopetusta myös mainituissa tapauksissa kuultuaan evankelis-luterilaisen uskonnon opetuksen osalta tuomiokapitulia ja ortodoksisen uskonnon opetuksen osalta ortodoksista piispainkokousta. Muiden uskontojen opetusta antavilla opettajilla vastaavaa jäsenyysvaatimusta ei ole.

Perusopetuksen ja lukion uskonnonopetus perustuu lainsäädäntöön ja opetushallituksen

lain nojalla vahvistamiin opetussuunnitelman perusteisiin. Kunnat ja muut opetuksen järjestäjät laativat paikalliset opetussuunnitelmat opetussuunnitelmien perusteiden pohjalta. Opetuksen sisällön ohjauksesta vastaavat ja opetusta valvovat siten valtio ja koulutuksen järjestäjät lainsäädännön nojalla. Uskonnonopettajat ovat opetusta antaessaan velvollisia noudattamaan lainsäädäntöä ja opetussuunnitelmia.

Opetuksen perustuessa lakiin ja viranomaisten lain nojalla hyväksymiin opetussuunnitelmiin vaatimus uskonnonopettajan kuulumisesta kirkkoon soveltuu huonosti perustuslaissa säädettyyn uskonnonvapauteen. Myös yhdenvertaisuuden kannalta tällainen ainoastaan kahta uskonnollista yhdyskuntaa koskeva rajoitus on vaikeasti perusteltavissa. Tämän vuoksi laki Suomen kansalaisen oikeudesta olla maan palveluksessa uskontunnustukseensa katsomatta ehdotetaan kumottavaksi. Vastaavia säännöksiä ei myöskään ehdoteta otettavaksi perusopetuslakiin eikä lukiolakiin. Näin ollen ehdotuksen mukaan kaikki perusopetus- ja lukiolainsäädännön nojalla säädetty uskonnon opetusta antavan opettajan erityiset kelpoisuusvaatimukset täyttävät henkilöt olisivat jatkossa kelpoisia antamaan perusopetuksen ja lukion uskonnonopetusta riippumatta siitä, ovatko he evankelis-luterilaisen kirkon tai ortodoksisen kirkkokunnan jäseniä. Ehdotus korostaa periaatetta, että uskonnonopetuksen sisällön ohjaus tapahtuu lainsäädännön ja opetussuunnitelman kautta, ei opettajan henkilökohtaisen katsomuksen kautta. Ehdotus liittyy tältä osin myös tähän esitykseen sisältyvään ehdotukseen perusopetuslain 13 §:n ja lukiolain 9 §:n muuttamisesta siten, että perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa luovutaan tunnustuksellisen uskonnonopetuksen käsitteestä ja korvataan se uskonnonopetuksen nykyistä sisältöä paremmin kuvaavalla käsitteellä "oppilaan oman uskonnon opetus".

Uskonnon opetusta antavan opettajan tulee aina täyttää opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa asetuksessa (986/1998) säädetty aineenhallintaan ja pedagogiseen osaamiseen liittyvät sekä muut kelpoisuusvaatimukset. Opettajan tulee opetustyössään noudattaa hyväksytyä opetussuunnitelmaa. Opetustoimen henkilöstön

kelpoisuusvaatimuksista annettuun asetukseen on tarkoitus lisätä erityissäännös uskontoa opettavan henkilön (luokanopettajat ja aineenopettajat) aineenhallintavaatimuksista siten, että opettajalta edellytettäisiin riittävää aineenhallintaa nimenomaan opetettavassa uskonnossa.

Hallitus pitää tärkeänä, että uskontoa opettavalla henkilöllä on aineenhallintaan liittyvät edellytykset opettaa kyseistä uskontoa. Jos kulttuurisesti tärkeiden vähemmistöuskontojen opetuksen järjestämisestä lain edellyttämällä tavalla aiheutuu merkittäviä lisäkustannuksia ja kysymys on heikossa taloudellisessa asemassa olevasta kunnasta tai muusta opetuksen järjestäjästä, mainituilla tahoilla on mahdollisuus hakea opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (635/1998) mukaista harkinnanvaraista yksikköhinnan korotusta. Lisäksi valtion panostusta ortodoksiseen uskonnon opetukseen lisäämällä tarvittaessa kiertävien uskonnonopettajien määrää.

Perusoikeusuudistuksen esitöissä on katsottu, ettei uskonnon ja omantunnon vapautta koskevasta perusoikeussäännöksestä voida johtaa yleistä oikeutta kieltäytyä virkavelvollisuuksiin kuuluvasta tehtävästä vakaumuksen perusteella. Säännöksen on kuitenkin katsottu puoltavan yleisesti työnjaollisia ja hallinnollisia järjestelyjä, joilla vältetään henkilön velvoittaminen vakaumustaan loukkaaviin työtehtäviin (HE 309/1993 vp). Jäsenyysvaatimuksen kumoamisesta huolimatta tulisi opettajien työtehtävät pyrkiä järjestämään niin, ettei opettajan oman vakaumuksen ja virkavelvollisuuksien välille synny ristiriitaa.

Kumottavaksi ehdotetun uskonnonvapauslain 5 §:n 5 momentissa säädettyä kieltoa kuuluu useampaan kuin yhteen uskontokuntaan sovellettaisiin pykälän 4 momentin mukaan viiden vuoden ajan lain voimaantulosta. Pykälän 4 momentissa uskontokunnalla tarkoitetaan voimassa olevan tulkintakäytännön mukaisesti evankelis-luterilaista kirkkoa, ortodoksista kirkkokuntaa ja rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia. Momentissa säädetyn siirtymäajan kuluessa evankelis-luterilaista kirkkoa ja ortodoksista kirkkokuntaa koskevaan lainsäädäntöön sekä rekis-

teröityjen uskonnollisten yhdyskuntien yhdyskuntajärjestyksiin voitaisiin ottaa yhdyskuntien tarpeelliseksi katsomat säännökset ja määräykset kiellosta tai rajoituksista, jotka koskevat jäsenten mahdollisuutta kuulua samanaikaisesti muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin.

Uudessa uskonnonvapauslaissa ei käytettäisi uskonnollisen yhdyskunnan rinnalla voimassa olevaan uskonnonvapauslakiin sisältyvää uskontokunnan käsitettä. Koska tässä yhteydessä ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi muuttaa muulla lainsäädännössä käytettävää käsitteistöä tältä osin uuden lain mukaiseksi, ehdotetaan pykälän 5 momenttiin otettavaksi säännös, jonka mukaan mitä muussa laissa säädetään uskontokunnasta, koskee tämän lain voimaan tultua uskonnollista yhdyskuntaa.

32 §. *Lain vastaiset määräykset.* Pykälän mukaan tätä lakia noudatetaan ennen tämän lain voimaantuloa rekisteröidyn yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksen sijasta, jos yhdyskuntajärjestys sisältää lain pakottavien säännösten vastaisia määräyksiä.

33 §. *Yhdyskuntajärjestyksen muuttaminen.* Lain 10 §:ssä säädetty rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksen vähimmäissisältö poikkeaa joiltakin osin nykyisen uskonnonvapauslain 14 §:n mukaisesta vähimmäissisällöstä. Asiallista laajennusta vähimmäissisältöön merkitsivät lähinnä 10 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettujen tilintarkastajien koskevat määräykset sekä 6 kohdassa tarkoitettujen tilikautta, tilinpäätöksen vahvistamista ja vastuuvapauden myöntämistä koskevat määräykset.

Jollei rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestykseen ennestään sisälly edellä tarkoitettuja määräyksiä, yhdyskunnan tulisi ottaa määräykset yhdyskuntajärjestykseen ja tehdä muutoksista muutoshilmoitus Patentti- ja rekisterihallitukselle kolmen vuoden kuluessa lain voimaantulosta. Määräykset olisivat tarpeen muun muassa rekisteröidyille uskonnollisille yhdyskunnille ja niiden rekisteröidyille paikallisyhteisöille ehdotetun kirjanpitovelvollisuuden täyttämisen kannalta.

34 §. *Lain voimaan tullessa vireillä olevan asian käsittely.* Pykälän 1 momentin mukaan lain voimaan tullessa vireillä olevat ilmoituk-

set, jotka koskevat uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröimistä ja yhdyskuntajärjestyksen, uskontunnustuksen tai uskonnonharjoitusmuodon muuttamista, käsittelee opetusministeriö aikaisemman lain mukaisesti. Tätä on pidetty asianmukaisena, jotta yhdyskunta voisi ilmoitusta jättäessään tietää, kumman lain mukaan asia tullaan ratkaisemaan. Koska Väestörekisterikeskus ei kuitenkaan enää ylläpitäisi uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriä, opetusministeriö ilmoittaisi päätöksistään voimassa olevasta lainsäädännöstä poiketen Patentti- ja rekisterihallitukselle.

Pykälän 2 momentin mukaan yhdyskunta voisi kuitenkin lain vahvistamisen jälkeen ennen lain voimaantuloakin muuttaa yhdyskuntajärjestyksensä uuden lain mukaisesti ja tehdä siitä muutositilmoituksen Patentti- ja rekisterihallitukselle. Säännöksellä on haluttu mahdollistaa yhdyskunnille lain voimaantulon ennakoiminen. Säännöksessä tarkoitettujen yhdyskuntajärjestyksen muutokset voitaisiin kuitenkin merkitä uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin vasta lain voimaantulon jälkeen, jolloin muutokset 20 §:n 2 momentin mukaan myös tulisivat voimaan.

1.2. Perusopetuslaki

13 §. *Uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetus.* Pykälään on tehty uuden uskonnonvapauslain edellyttämät muutokset. Pykälässä on uskonnonvapauslain 2 §:n perusteluihin viitaten luovuttu uskontokunnan käsitteestä ja korvattu se käsitteellä "uskonnollinen yhdyskunta". Muutos vastaa lain nykyistä soveltamiskäytäntöä. Pykälässä on myös luovuttu ilmauksesta "oppilaan oman tunnustuksen mukainen uskonnonopetus". Se on korvattu uskonnonopetuksen nykyistä sisältöä paremmin kuvaavalla ilmauksella "oppilaan oman uskonnon opetus". Tämä muutos ei edellytä uskonnonopetuksen nykyisten sisältöjen muuttamista. Se ei myöskään vaikuta voimassa olevan lainsäädännön mukaiseen oppilaan oikeuteen saada oman uskontonsa tai elämäntutkimustiedon opetusta eikä oppilaan velvollisuuteen osallistua mainittuun opetukseen.

Pykälästä on uskonnonvapauslain 8 §:n perusteluissa selostetuista syistä poistettu viittaukset uskonnonvapauslain säännöksiin, jot-

ka koskevat oppilaan vapauttamista uskonnon opetuksesta. Uuteen uskonnonvapauslakiin ei ehdoteta sisällytettäväksi uskonnonopetuksesta vapauttamista koskevia säännöksiä. Pykälän mukaan lähtökohtana on, että oppilaan ei tarvitse osallistua oppilaiden enemmistön uskonnon mukaiseen uskonnonopetukseen, jos hän ei kuulu mainittuun uskontoon harjoittavaan uskonnolliseen yhdyskuntaan. Pykäläehdotuksen mukaan oppilas voi huoltajan ilmoittettua asiasta koulutuksen järjestäjälle osallistua oppilaiden enemmistön mukaiseen uskonnonopetukseen.

Ehdotus toteuttaa perustuslaissa turvatun uskonnonvapauden periaatteen paremmin kuin voimassa oleva laki. Ehdotus korostaa, että uskonnonopetuksessa on kysymys ensisijaisesti oppilaiden oikeuksien eikä uskonnollisten yhdyskuntien etujen turvaamisesta.

Ehdotus luopumisesta uskonnonopetuksesta vapauttamisesta muuttaa hallintokäytäntöä kouluissa. Nykyään lainsäädäntö lähtee oletuksesta, että oppilas osallistuu oppilaiden enemmistön mukaiseen uskonnonopetukseen, jollei häntä huoltajan ilmoituksen perusteella ole vapautettu mainitusta uskonnonopetuksesta. Vastuu uskonnonopetuksesta vapauttamista koskevan aloitteen tekemisestä on siten nykyään huoltajalla. Ehdotuksen mukainen sääntelytapa sen sijaan edellyttää, että koulutuksen järjestäjä selvittää viran puolesta, osallistuvatko oppilaiden enemmistön mukaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomat mainitun uskonnon opetukseen. Käytännössä muutos nykytilaan ei kuitenkaan ole suuri.

Pykälän 4 momentiksi on otettu säännös oppilaan huoltajan oikeudesta valita, minkä uskonnon opetukseen oppilas osallistuu, jos oppilas kuuluu samanaikaisesti useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan. Säännös on tarpeen, koska uudessa uskonnonvapauslaissa ei, toisin kuin nykyään, säädettäisi kieltoa kuulua samanaikaisesti useampaan uskonnolliseen yhdyskuntaan, vaan asia jäisi uskonnollisten yhdyskuntien itsensä ratkaistavaksi. Uskonnonvapauslain 31 §:n 3 momentin mukaan vanhan uskonnonvapauslain 5 §:n 5 momentissa säädettyä kieltoa kuulua samanaikaisesti useampaan uskonnolliseen yhdyskuntaan sovellettaisiin kuitenkin kolmen vuoden ajan lain voimaantulosta.

Näin ollen pykälän 3 momentissa säädetty huoltajan valintaoikeuskin tulisi käytännössä sovellettavaksi vasta mainitun ajan kuluttua.

Pykälän 5 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla oppilaalle, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan huoltajan pyynnöstä elämäntietoa. Voimassa olevan lain mukaan johonkin uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva oppilas ei lainkaan voi osallistua elämäntietomustiedon opetukseen. Tätä on pidetty epäkohtana, koska oppilas ei ole näissä tilanteissa voinut saada koulussa mitään katsomusopetusta. Oppilaalle ei järjestetä oman uskontonsa opetusta esimerkiksi silloin, kun opetuksen järjestämisvelvoitteen edellytykseksi säädetty kolmen oppilaan raja ei täyty. Pykälän 5 momentissa tarkoitettua elämäntietomustiedon opetusta pyytävät uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat oppilaat otetaan huomioon arvioitaessa koulutuksen järjestäjän velvollisuutta järjestää elämäntietomustiedon opetusta.

Pykälän 6 momentissa säädetään poikkeuksesta periaatteeseen, jonka mukaan oppilaan osallistuminen uskonnon opetukseen määräytyy uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyyden perusteella. Momentin mukaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton oppilas voi osallistua myös sellaiseen koulutuksen järjestäjän järjestämään uskonnon opetukseen, joka opiskelijan saaman kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan. Ehdotus vastaa tältä osin eräissä kunnissa jo nykyään noudatettavaa käytäntöä. Säännös tulee käytännössä sovellettavaksi esimerkiksi maahanmuuttajiin, jotka ovat ortodokseja tai muslimeja. Maahanmuuttajat eivät usein liity mihinkään Suomessa rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan, vaikka heidän uskonnollinen katsomuksensa olisikin tiedossa. Koska koulutuksen järjestäjän velvollisuus järjestää muuta kuin oppilaiden enemmistön mukaista uskonnon opetusta ei saa jäädä tulkinnanvaraiseksi, ei 6 momentissa mainittuja oppilaita otettaisi huomioon arvioitaessa koulutuksen järjestäjän velvollisuutta järjestää mainittua opetusta.

13 a §. *Uskonnon harjoittamiseen osallistuminen.* Pykälä on uusi. Suomalaisen koulun

perinteeseen kuuluvat erilaiset, myös uskonnollista ohjelmaa sisältävät juhlat, jumalanpalvelukset ja muut uskonnolliset tilaisuudet. Pykälään sisältyvän säännöksen tarkoituksena ei ole muuttaa koulujen käytäntöjä tällaisten tilaisuuksien osalta tai eri oppiaineiden opetuksen järjestämisessä ja sisällössä. Säännösten tarkoituksena on varmistaa, ettei oppilas joudu vastoin perustuslain 11 §:n 2 momenttia osallistumaan uskonnon harjoittamiseen.

Säännöksen soveltamisala kattaa koulun toiminnan kaikki uskonnolliset tilaisuudet, kuten uskonnolliset päivänavaukset, jumalanpalvelukset sekä muut tilaisuudet ja toimitukset, jotka voidaan katsoa uskonnon harjoittamiseksi. Tällaisia tilaisuuksia voidaan järjestää niin koulun yhteisessä toiminnassa kuin eri oppiaineiden yhteydessä.

Perusopetuksen järjestäjän tulee tiedottaa oppilaiden huoltajille riittävän selkeästi ja ajoissa, missä yhteyksissä koulun toimintaan voi sisältyä uskonnon harjoittamiseksi katsottavia tilaisuuksia ja toimituksia. Lisäksi huoltajille tulee tiedottaa, miten huoltajat voivat ilmoittaa, jos heidän lapsensa eivät osallistu uskonnon harjoittamiseen. Ilmoitus uskonnon harjoittamiseen kieltäytymisestä voidaan antaa yksittäistä kertaa varten tai pitemmäksi ajaksi kerrallaan.

Perusopetuksen järjestäjä päättää, mitä toimintaa järjestetään niille oppilaille, jotka eivät osallistu uskonnon harjoittamiseen. Oppilaiden yhdenvertaisen kohtelun kannalta toiminnan tulee olla, uskonnollista sisältöä lukuun ottamatta, luonteeltaan ja tavoitteiltaan mahdollisimman samankaltaista kuin siinä tilaisuudessa, jonka tilalla muuta toimintaa järjestetään.

1.3. Lukiolaki

9 §. *Uskonnon ja elämäntietomustiedon opetus.* Pykälään on tehty vastaavat muutokset kuin perusopetuslain 13 §:ään mainitun pykälän perusteluissa selostetuilla perusteilla. Lukiossa puhevaltaa uskonnon ja elämäntietomustiedon opetukseen liittyvissä asioissa käyttäisi huoltajan sijasta opiskelija. Tämä vastaa koulutuslainsäädännön yleistä lähtökohtaa, jonka mukaan lukiossa opiskelija itse käyttää puhevaltaa opintojaan koskevilla

asioissa.

9 a §. *Uskonnon harjoittamiseen osallistuminen.* Pykälä vastaa perusopetuslakiin lisättäväksi ehdotettua 13 a §:ää. Päätöksen uskonnon harjoittamisesta pidättymisestä tekisi kuitenkin pykälän mukaan opiskelija itse. Koulutuksen järjestäjän tulee tiedottaa uskonnon harjoittamiseksi katsottavasta toiminnasta opiskelijoille. Lukiolain 2 §:n 2 momentissa säädetty velvoite olla nuorten lukiokoulutuksessa yhteistyössä kotien kanssa edellyttää, että oikeudesta kieltäytyä uskonnon harjoittamisesta kerrotaan myös alakäisten opiskelijoiden huoltajille.

1.4. Kirjanpitolaki

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. *Kirjanpitovelvollisuus.* Pykälän 1 momentin luettelossa sellaisista oikeushenkilöistä, jotka ovat aina kirjanpitovelvollisia, ei mainita rekisteröityä uskonnollista yhdyskuntaa. Sen sijaan esimerkiksi yhdistys on aina kirjanpitovelvollinen. Sille, että yhdistys ja rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta ovat kirjanpitovelvollisuuden suhteen eri asemassa, ei ole perusteita. Näin ollen pykälän 1 momenttiin lisättäisiin uusi 5 a -kohta, jonka nojalla myös rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta ja sen rekisteröity paikallisyhteisö olisivat aina kirjanpitovelvollisia. Rekisteröity uskonnollisen yhdyskunta ja sen rekisteröity paikallisyhteisö noudattaisivat kirjanpitoasetuksen (1339/1997) 1 luvun 3 §:n mukaista aatteellisen yhteisön ja säätiön tuloslaskelmakaavaa.

2. Voimaantulo

Perusopetuslakiin ja lukiolakiin ehdotettujen muutosten voimaantulo on tarkoituksemukaisinta ajoittaa koulujen lukuvuoden vaihteeseen. Tämän vuoksi ehdotetaan, että uskonnonvapauslaki sekä lait perusopetuslain 13 §:n ja lukiolain 9 §:n muuttamisesta tulisivat voimaan 1 päivänä elokuuta 2003.

Kirjanpitovelvollisuuden ulottaminen kaikkiin rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin edellyttää yhdyskuntien yhdyskuntajärjestyksiin määräyksiä muun muassa tilikaudesta ja tilintarkastajista. Ehdotetun us-

konnonvapauslain 33 §:n mukaan yhdyskuntien tulisi ottaa yhdyskuntajärjestykseen tilintarkastajia, tilikautta, tilinpäätöksen vahvistamista ja vastuuvapauden myöntämistä koskevat määräykset kolmen vuoden kuluessa uskonnonvapauslain voimaan tulosta eli 1 päivänä elokuuta 2006. Tämän vuoksi ehdotetaan, että laki kirjanpitolain 1 luvun 1 §:n muuttamisesta tulisi voimaan kolmen vuoden kuluttua uskonnonvapauslain voimaantulosta. Ehdotetun lain mukainen kirjanpitovelvollisuus koskisi ensimmäisen kerran lain voimaantulon jälkeen ensiksi alkavaa tilikautta.

3. Säättämjärjestys

Ehdotetun uskonnonvapauslain tarkoituksena olisi turvata perustuslaissa säädetyn uskonnonvapauden käyttämistä. Lailla säädettäisiin myös rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien perustamisesta ja toiminnan perusteista. Lailla olisi näin ollen useita liittymäkohtia perustuslain 2 luvussa säädettyihin perusoikeuksiin, erityisesti perustuslain 11 §:ssä säädettyyn uskonnon ja omantunnon vapauteen.

Uskonnonvapauslain 3 §:n 3 momentissa säädettäisiin lapsen myötämäärämis-oikeudesta päätettäessä hänen uskonnollisesta asemastaan. Ehdotus liittyy tältä osin myös perustuslain 6 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan lasten tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lapsen myötämäärämis-oikeutta ehdotetaan laajennettavaksi nykyisestä siten, että 12 vuotta täyttäneen lapsen uskonnollista asemaa voitaisiin muuttaa vain hänen omalla suostumuksellaan. Viisitoista vuotta täyttänyt voisi päättää uskonnollisesta asemastaan itse huoltajiensa suostumuksella. Täysin itsenäisesti henkilö voisi päättää uskonnollisesta asemastaan pääsääntöisesti täytettyään 18 vuotta. Ikärajojen säilyminen näiltä osin nykyisellään on katsottu perustelluksi siksi, että päättäessään uskonnollisesta asemastaan yksilö päättää kokonaisvaltaisesti maailmankatsomuksestaan, mikä edellyttää tavanomaista suurempaa harkintaa ja kypsyyttä.

Esityksessä ehdotetaan myös helpotettavaksi menettelyä erottaessa uskonnollisesta yhdyskunnasta. Sääntely liittyy tältä osin us-

konnon ja omantunnon vapauteen sisältyvän negatiivisen uskonnonvapauden turvaamiseen.

Uskonnonvapauslain 2 luvussa luotaisiin lainsäädännölliset puitteet rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien perustamiselle ja toiminnalle. Luvun säännöksillä turvattaisiin perustuslain 11 ja 13 §:ään perustuvan uskonnollisen yhdistymisvapauden käyttämistä. Ehdotuksella on tältä osin pyritty laajentamaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan itsenäistä päätösvaltaa ja helpottamaan uskonnollisten yhteisöjen rekisteröitymistä uskonnolliseksi yhdyskunnaksi.

Uskonnollinen yhdyskunta ei voisi järjestää toimintaa, jota varten ei yhdistyslain 3 §:n mukaan voida perustaa yhdistystä tai jota varten yhdistys voidaan 4 §:n mukaan perustaa vain luvanvaraisesti. Edellä mainittuja yhdistyslaissa säädettyjä yhdistymisvapauden rajoituksia on perusoikeusuudistuksen esitöissä pidetty hyväksyttävänä kansanvaltaisessa yhteiskunnassa (HE 309/1993 vp). Uskonnollisen yhdyskunnan perustamiseen vaadittaisiin nykyiseen tapaan vähintään 20 henkilöä. Vaatimus on katsottu perustelluksi, koska uskonnolliselta yhdyskunnalta tulee sen toiminnan luonteen ja rekisteröintiin liittyvien oikeusvaikutusten vuoksi voida edellyttää suurempaa pysyvyyttä kuin esimerkiksi yhdistykseltä. Yhdyskunnan lakkauttamista, varoitusta ja väliaikaista toimintakieltoa koskevat säännökset vastaisivat pääosin yhdistyslain säännöksiä. Perusoikeusuudistuksen esitöissä on katsottu, että tällaisista jälkivalvonnan keinoista voidaan määrätyissä rajoissa säätää lailla (HE 309/1993 vp).

Esityksessä ehdotetaan myös muutettavaksi perusopetuslain ja lukiolain säännöksiä uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetuksesta. Asianomaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomien oppilaiden ja opiskelijoiden ei enää tarvitsisi erikseen vaatia vapautusta oppilaiden tai opiskelijoiden enemmistön mukaisesta uskonnonopetuksesta. Nämä voisivat kuitenkin halutessaan osallistua mainittuun opetukseen oppilaan huoltajien tai lukiossa opiskelijan itsensä ilmoittettua tästä koulutuksen järjestäjälle. Esityksen mukaan myös uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumaton oppilas voisi osallistua oman uskontonsa opetukseen, jos opetus oppilaan saa-

man kasvatukseen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa oppilaan uskonnollista katsomusta. Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvat oppilaat, joille ei koulutuksen järjestäjän toimesta järjestetä oman uskontonsa opetusta, saisivat nykyisestä poiketen osallistua elämäntutkimustiedon opetukseen.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvien oppilaiden tai opiskelijoiden velvollisuuteen osallistua oman uskontonsa opetukseen. Esitystä voidaan tältä osin tarkastella siltä kannalta, onko mainittu velvollisuus sopusoinnussa sen perustuslain 11 §:n 2 momentin jälkimmäisessä virkkeessä ilmaistun periaatteen kanssa, ettei kukaan ole velvollinen vastoin omaatuntoaan osallistumaan uskonnon harjoittamiseen.

Perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen perusteluissa on mainitun säännöksen kohdalla todettu, ettei ketään voitaisi omantuntonsa vastaisesti velvoittaa osallistumaan "jumalanpalvelukseen tai muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen". Toisaalta perustuslain 11 §:n turvaamaan uskonnon tunnistamiseen ja harjoittamiseen on katsottu kuuluvan myös tunnustuksellinen uskonnon opetus. Hallituksen esityksessä mainitaan tältä osin, että uskonnonvapaus edellyttää yksilön mahdollisuutta saada uskonnollista tai elämäntutkimuksellista opetusta ja että opetuksessa ja kasvatuksessa tulisi yleisestikin kunnioittaa yksilön vakaumusta, lapsen oikeuksia ja huoltajan oikeutta vastata lapsen kehityksestä. (HE 309/1993 vp)

Perustuslakivaliokunta on vuonna 1982 katsonut uskonnonvapauden edellyttävän periaatteessa, ettei edes tiettyyn uskontokuntaan kuuluvia pitäisi pakottaa osallistumaan uskontokuntansa uskonnonharjoitukseen eikä myöskään tämän tunnustuksen mukaiseen uskonnon opetukseen. Valiokunta totesi kuitenkin, etteivät silloiset hallitusmuodon 8 ja 9 § nimenomaisesti taanneet vapautta uskonnonharjoittamisesta. Lisäksi valiokunta antoi merkitystä sille, että poikkeuslakina säädetyn uskonnonvapauslain 8 §:ssä rajoitettiin uskonnon opetuksesta vapautuminen vain oppilaisiin, jotka eivät kuulu siihen uskontokuntaan, jonka tunnustuksen mukaista opetusta koulussa annetaan. Näin ollen valiokunta ei nähnyt estettä säätää lailla evankelis-

luterilaiseen ja ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluville oppilaille velvollisuus osallistua asianomaisen uskonnon opetukseen (PeVL 13/1982 vp).

Opetushallituksen perusopetuslain ja lukio-lain nojalla vahvistamien perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden mukaan uskonnon opetuksen tavoitteena on monipuolisen uskonnollisen ja katsomuksellisen yleissivistyksen saavuttaminen. Tähän kuuluu perehtyminen omaan uskontoon ja sen kulttuuriperintöön niin, että oppilas saa virikkeitä henkilökohtaisen elämäntätömyksen muotoutumiseen, perehtyminen muihin uskontoihin ja maailmankatsomuksiin ja niiden traditioihin suvaitsevuteen kasvamiseksi monikulttuurisessa yhteiskunnassa sekä eettisesti vastuullisen elämäntätömyksen kehittäminen. Ortodoksisessa uskonnon opetuksessa tavoitteena mainitaan lisäksi myös valmiudet toimia aktiivisena seurakunnan jäsenenä.

Opetukseen ei opetussuunnitelmien perusteiden mukaan enää kuulu julistuksellisuutta tai hartauden harjoitusta eikä opetus ole enää pitkään aikaan tarkoittanut uskoon tunnustautumista. Varsinainen uskonnon harjoittaminen (kulttiin osallistuminen) ei opetussuunnitelman perusteiden mukaan kuulu uskonnon opetukseen. Lainsäädäntö ja opetussuunnitelman perusteet eivät esimerkiksi edellytä jumalanpalvelusten järjestämistä kouluissa, vaikka koulut voivatkin niitä järjestää oppilailleen ja opiskelijoilleen.

Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi tunnustuksellisen uskonnonopetuksen käsitteestä perusopetuslain ja lukiolain uskonnonopetusta koskevissa säännöksissä. Se ehdotetaan korvattavaksi uskonnonopetuksen nykyistä luonnetta ja sisältöä paremmin kuvaavalla käsitteellä oppilaan tai opiskelijan "oman uskonnon opetus". Koska uskonnon opetus pe-

rustuu lainsäädäntöön ja viranomaisten lain nojalla vahvistamiin opetussuunnitelmien perusteisiin ja opetussuunnitelmiin, joiden noudattaminen on opettajan henkilökohtaisesta katsomuksesta riippumaton lakisääteinen velvollisuus, esityksessä ehdotetaan myös, että nykyisestä poiketen myös muut kuin kirkkoon kuuluvat voisivat opettaa evankelisluterilaista ja ortodoksista uskontoa perusopetuksessa ja lukiossa. Lisäksi perusopetus- ja lukiolakiin on ehdotettu lisättäväksi nimelliset säännökset oppilaan ja opiskelijan oikeudesta olla osallistumatta koulun toimintaan sisältyvään jumalanpalvelukseen sekä muihin uskonnon harjoittamiseksi katsottaviin tilaisuuksiin ja toimituksiin.

Vaikka uskonnonopetus sinänsä onkin uskonnonvapauden suojaamaa toimintaa, esityksessä on uskonnonopetuksen nykyiset tavoitteet ja sisältö sekä uskonnonopetusta koskeviin säännöksiin ehdotetut muutokset huomioon ottaen lähdetty siitä, ettei ehdotetun kaltaista uskonnonopetusta ole pidettävä perustuslain 11 §:n 2 momentin jälkimmäisessä virkkeessä tarkoitettuna uskonnon harjoittamisena. Näin ollen on katsottu, että tavallisella lailla voidaan säätää oppilaan ja opiskelijan velvollisuudeksi perusopetuksessa ja lukiossa osallistua oman uskontonsa opetukseen, kun velvollisuus perustuu oppilaan tai opiskelijan vapaaehtoiseen jäsenyyteen siinä uskonnollisessa yhdyskunnassa, jonka mukaan opetusta annetaan.

Hallituksen käsityksen mukaan esitykseen sisältyvät lait voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä. Hallitus pitää kuitenkin aiheellisena esityksen saattamista perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Uskonnonvapauslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on turvata perustuslaissa säädetyn uskonnonvapauden käyttämistä. Lisäksi laissa säädetään rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan perustamisesta ja toiminnan perusteista.

Evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan sovelletaan tätä lukua ja 3 lukua.

2 §

Uskonnollinen yhdyskunta

Uskonnollisella yhdyskunnalla tarkoitetaan tässä laissa evankelis-luterilaista kirkkoa, ortodoksista kirkkokuntaa ja 2 luvussa säädettyllä tavalla rekisteröityä uskonnollista yhdyskuntaa.

3 §

Jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa

Jokaisella on oikeus päättää uskonnollisesta asemastaan liittymällä sellaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, joka hyväksyy hänet jäsenekseen, tai eroamalla siitä.

Lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät hänen huoltajansa yhdessä. Jos huoltajat ei-

vät kuitenkaan lapsen syntymän jälkeen sovi lapsen uskonnollisesta asemasta, voi lapsen huoltajana toimiva äiti vuoden kuluessa lapsen syntymästä yksin päättää lapsen liittymisestä uskonnolliseen yhdyskuntaan. Jos tuomioistuimella on lapsen huollosta ja tapaamisoi-keudesta annetun lain (361/1983) 9 §:n 3 momentin nojalla päättänyt tehtävien jaosta lapsen huoltajien kesken toisin, noudatetaan kuitenkin tuomioistuimen päätöstä.

Viisitoista vuotta täyttänyt lapsi voi kuitenkin huoltajien kirjallisella suostumuksella itse liittyä uskonnolliseen yhdyskuntaan tai erota siitä. Kaksitoista vuotta täyttänyt voidaan liittää uskonnolliseen yhdyskuntaan tai ilmoittaa eronneeksi siitä vain omalla kirjallisella suostumuksellaan.

Evankelis-luterilaista kirkkoa ja ortodoksista kirkkokuntaa koskevassa lainsäädännössä voidaan säätää ja rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksessä määrätä yhdyskunnan jäsenyyden edellytyksistä. Jäsenyyden edellytykseksi voidaan tällöin säätää tai määrätä, ettei henkilö ole samanaikaisesti muun uskonnollisen yhdyskunnan jäsen.

4 §

Liittymis- ja eroamismenettely

Henkilön, joka tahtoo liittyä uskonnollisen yhdyskunnan jäseneksi, tulee ilmoittaa siitä yhdyskunnalle.

Henkilön, joka tahtoo erota uskonnollisesta yhdyskunnasta, tulee ilmoittaa eroamisesta kirjallisesti yhdyskunnalle tai maistraatille.

Henkilö katsotaan eronneeksi siitä päivästä lukien, kun yhdyskunta tai maistraatti on saanut eroamisilmoituksen.

Uskonnollisen yhdyskunnan tulee välittömästi ilmoittaa yhdyskunnan jäseneksi otetut ja yhdyskunnalle eroamisilmoituksen tehneet henkilöt väestötietolaissa (507/1993) tarkoitettuun väestötietojärjestelmään. Ilmoituksen tulee sisältää henkilön täydellinen nimi, syntymäaika tai henkilötunnus sekä liittymis- tai eroamispäivä. Ilmoitus väestötietojärjestelmään voidaan tehdä kirjallisesti taikka tietoliikenneyhteyksin tai muutoin konekielisesti.

Maistraatin, jonka toimialueella henkilöllä on kotikunta tai väestökirjanpitokunta, on viipymättä talletettava uskonnolliseen yhdyskuntaan liittymistä tai eroamista koskeva tieto väestötietojärjestelmään ja toimitettava uskonnollisesta yhdyskunnasta eronneelle vahvistus eroamisesta. Maistraatin on viipymättä ilmoitettava uskonnolliselle yhdyskunnalle henkilöt, jotka ovat tehneet eroamisilmoituksen maistraatille.

Jos eroamisilmoitus on jätetty muulle kuin 4 momentissa tarkoitettulle maistraatille, on ilmoituksen vastaanottaneen maistraatin viipymättä toimitettava ilmoitus 4 momentissa tarkoitettulle maistraatille.

Tässä pykälässä maistraatille säädetyt tehtävät hoitaa Ahvenanmaan maakunnassa lääninhallitus.

5 §

Vala ja vakuutus

Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva, joka lain tai asetuksen nojalla on velvollinen vannomaan valan tai antamaan vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta, voi valintansa mukaan joko vanna valan tai antaa vakuutuksen. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva antaa kuitenkin vakuutuksen, jos se on säädetty velvoittautumisen ainoaksi muodoksi. Henkilö, joka ei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan, antaa vakuutuksen. Sotilasvalaan ja -vakuutukseen sovelletaan kuitenkin, mitä siitä asevelvollisuuslaissa (452/1950) säädetään.

Edellä 1 momentissa säädetyllä tavalla menetellään myös silloin, kun todistajaa, asiantuntijaa tai muuta henkilöä voidaan lain tai

asetuksen nojalla kuulla tai kuulustella valallisesti.

6 §

Uskonnon opetus

Oikeudesta saada uskonnon opetusta säädetään erikseen.

2 luku

Rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat

7 §

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoituksena on järjestää ja tukea uskonnon tunnustamiseen ja harjoittamiseen kuuluvaa yksilöllistä, yhteisöllistä ja julkista toimintaa, joka pohjautuu uskontunnustukseen, pyhinä pidettyihin kirjoituksiin tai muihin yksilöityihin pyhinä pidettyihin vakiintuneisiin toiminnan perusteisiin.

Yhdyskunnan tulee toteuttaa tarkoitustaan perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen.

Yhdyskunnan tarkoituksena ei ole taloudellisen voiton tavoittelu tai muuten pääasiassa taloudellisen toiminnan järjestäminen. Yhdyskunta ei voi järjestää toimintaa, jota varten ei voida perustaa yhdistyslain (503/1989) mukaista yhdistystä tai jota varten yhdistys voidaan perustaa vain luvanvaraisesti.

8 §

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan perustaminen

Vähintään 20 henkilöä voi perustaa rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan. Yhdyskunnan perustajan tulee olla 18 vuotta täyttänyt.

9 §

Perustamiskirja

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan

perustamisesta tehdään perustamiskirja, johon liitetään yhdiskunnan yhdiskuntajärjestys. Perustamiskirja on päivättävä ja sen allekirjoittavat 8 §:ssä tarkoitetut yhdiskunnan perustajat.

10 §

Yhdiskuntajärjestys

Yhdiskuntajärjestyksessä on mainittava:

- 1) yhdiskunnan nimi ja kotipaikkana oleva Suomen kunta;
- 2) yhdiskunnan 7 §:n mukainen tarkoitus ja toimintamuodot;
- 3) jäsenten ottamisesta yhdiskuntaan;
- 4) päätösvallan käyttämisestä yhdiskunnassa;
- 5) yhdiskunnan hallituksen jäsenten ja yhdiskunnan tilintarkastajien lukumäärä tai vähimmäis- ja enimmäismäärä sekä toimikausi;
- 6) yhdiskunnan tilikaudesta, tilinpäätöksen vahvistamisesta ja vastuuvapauden myöntämisestä;
- 7) velvollisuudesta maksaa yhdiskunnalle jäsenmaksuja ja muita maksuja;
- 8) menettelyistä muutettaessa yhdiskuntajärjestystä ja purettaessa yhdiskunta; sekä
- 9) varojen käytöstä yhdiskunnan purkautuessa tai lakatessa.

Jos yhdiskunnan päätösvaltaa yhdiskuntajärjestyksen mukaan käyttävät jäsenet yhdiskunnan kokouksessa, yhdiskuntajärjestyksessä on mainittava siitä, miten ja missä ajassa yhdiskunnan kokous kutsutaan koolle.

11 §

Jäsenet ja jäsenrekisteri

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdiskunnan jäsenenä voi olla yksityinen henkilö. Yhdiskunnan tulee pitää jäsenistään rekisteriä siten kuin siitä erikseen säädetään.

12 §

Hallitus

Rekisteröidyllä uskonnollisella yhdiskunnalla on hallitus, jossa on yksi jäsen tai useampia jäseniä. Vajaavaltainen ja konkurssis-

sa oleva ei voi olla hallituksen jäsenenä. Hallituksella on puheenjohtaja. Puheenjohtajalla ja vähintään puolella hallituksen muista jäsenistä on oltava kotipaikka Suomessa, jollei opetusministeriö myönnä lupaa poiketa tästä.

Hallituksen on lain, yhdiskuntajärjestyksen ja yhdiskunnan päätösten mukaisesti huolellisesti hoidettava yhdiskunnan asioita. Hallitus edustaa yhdiskuntaa.

Yhdiskuntajärjestyksessä voidaan määrätä, että hallitukselle kuuluvaa toimivaltaa käyttää muun niminen toimielin.

13 §

Paikallisyhteisöt

Yhdiskuntajärjestyksessä voidaan määrätä yhdiskunnan jakautumisesta seurakuntiin tai muihin paikallisyhteisöihin.

Paikallisyhteisö voidaan merkitä uskonnollisten yhdiskuntien rekisteriin asianomaisen yhdiskunnan kohdalle. Rekisteröidystä paikallisyhteisöstä on soveltuvin osin voimassa, mitä 11, 12, 14, 24—26 ja 28 §:ssä säädetään rekisteröidystä uskonnollisesta yhdiskunnasta.

Yhdiskuntajärjestyksessä tulee olla rekisteröidyistä paikallisyhteisöistä 10 §:n 1 momentin 1 ja 4—9 kohdassa sekä tarvittaessa 10 §:n 2 momentissa tarkoitetut määräykset.

Yhdiskuntajärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä, että kukin paikallisyhteisö antaa 3 momentissa mainitut määräykset tai osan niistä omissa paikallissäännöissään. Yhdiskuntajärjestyksessä on tällöin määrättävä, missä järjestyksessä paikallissäännöt vahvistetaan. Paikallissäännöt ja niihin tehtävät muutokset on alistettava yhdiskunnan hyväksyttäväksi yhdiskuntajärjestyksessä määrättyssä menettelyssä.

14 §

Jäsenen maksuvelvollisuus

Rekisteröidystä uskonnollisesta yhdiskunnasta eronnut on velvollinen suorittamaan yhdiskunnalle yhdiskuntajärjestykseen perustuvan maksun, joka on erääntynyt maksettavaksi ennen eroamista. Yhdiskuntajärjestyksessä voidaan määrätä, että jäsen on vel-

vollinen suorittamaan yhdyskunnalle yhdyskuntajärjestykseen perustuvan maksun, joka kohdistuu siihen kalenterivuoteen, jonka aikana jäsen on eronnut, ja josta on päätetty ennen eroamista.

15 §

Rekisteriviranomainen

Uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröimisestä päättää ja uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriä pitää Patentti- ja rekisterihallitus.

16 §

Uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröiminen

Uskonnollinen yhdyskunta tulee rekisteröidä, jos yhdyskunta on perustettu tämän lain mukaisesti, yhdyskunnan yhdyskuntajärjestys ja hallinto ovat tämän lain säännösten mukaiset sekä yhdyskunnan nimi selvästi erottuu rekisteriin aikaisemmin merkittyjen yhdyskuntien nimistä eikä nimi ole harhaanjohtava.

Kun yhdyskunta on merkitty uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin, Patentti- ja rekisterihallitus ilmoittaa tästä Väestörekisterikeskukselle, joka tallettaa väestötietojärjestelmään tiedon yhdyskunnan perustajien liittymisestä yhdyskuntaan. Ilmoitukseen liitetään perustajajäsenistä 4 §:n 3 momentissa tarkoitetut tiedot.

17 §

Rekisteröinnin oikeusvaikutukset

Rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta ja sen rekisteröity paikallisyhteisö voi hankkia oikeuksia ja tehdä sitoumuksia sekä olla asianosaisena tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa.

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan jäsenet eivät vastaa henkilökohtaisesti yhdyskunnan velvoitteista.

18 §

Perustamisilmoitus

Ilmoitus uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröimiseksi tehdään kirjallisesti Patentti- ja rekisterihallitukselle.

Ilmoitukseen tulee liittää 9 §:ssä tarkoitettu perustamiskirja ja yhdyskuntajärjestys. Ilmoituksen tulee sisältää yhdyskunnan hallituksen puheenjohtajan ja nimenkirjoittajien täydelliset nimet, osoitteet, kotikunnat ja henkilötunnukset, mahdolliset yhdistyslain 36 §:n mukaiset nimenkirjoitusoikeuden rajoitukset sekä 4 §:n 3 momentissa tarkoitetut tiedot yhdyskunnan perustajajäsenistä. Jos henkilöllä ei ole suomalaista henkilötunnusta, ilmoitetaan syntymäaika.

Yhdyskunnan hallituksen puheenjohtajan on allekirjoitettava ilmoitus ja vakuutettava, että siinä mainitut tiedot ovat oikeat, että hallitus täyttää 12 §:n 1 momentissa mainitut vaatimukset ja että nimenkirjoittajat ovat täysivaltaisia.

19 §

Paikallisyhteisön perustamisilmoitus

Ilmoitus paikallisyhteisön rekisteröimiseksi tehdään kirjallisesti Patentti- ja rekisterihallitukselle.

Ilmoitukseen tulee liittää mahdolliset paikallissäännöt. Ilmoituksen tulee sisältää paikallisyhteisön hallituksen puheenjohtajan ja nimenkirjoittajien täydelliset nimet, osoitteet, kotikunnat ja henkilötunnukset sekä mahdolliset yhdistyslain 36 §:n mukaiset nimenkirjoitusoikeuden rajoitukset. Jos henkilöllä ei ole suomalaista henkilötunnusta, ilmoitetaan syntymäaika.

Yhdyskunnan hallituksen puheenjohtajan on allekirjoitettava ilmoitus ja annettava 18 §:n 3 momentissa tarkoitettu vakuutus.

Paikallisyhteisön merkitsemisestä rekisteriin on soveltuvin osin voimassa, mitä 16 §:n 1 momentissa säädetään uskonnollisen yhdyskunnan merkitsemisestä rekisteriin.

20 §

Muutos- ja purkautumisilmoitus

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksen tai rekisteröidyn paikallisyhteisön paikallissääntöjen muutoksesta sekä yhdyskunnan tai rekisteröidyn paikallisyhteisön hallituksen puheenjohtajan ja nimenkirjoittajan vaihtumisesta tehdään kirjallinen ilmoitus (*muutosilmoitus*) Patentti- ja rekisterihallitukselle.

Yhdyskuntajärjestyksen tai paikallissääntöjen muuttamista koskevaan ilmoitukseen tulee liittää muutettu yhdyskuntajärjestys tai muutetut paikallissäännöt. Yhdyskuntajärjestyksen tai paikallissääntöjen muutos tulee voimaan, kun se merkitään uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin.

Nimenkirjoittajan vaihtumisen katsotaan tulleen sivullisen tietoon, kun Patentti- ja rekisterihallitus on merkinnyt muutoksen uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin, paitsi jos käy selville, ettei sivullinen ole muutoksesta tiennyt eikä ole ollut velvollinen tietämään. Muutokseen voidaan ennen sen merkitsemistä rekisteriin vedota vain sitä vastaan, jolla näytetään olleen muutoksesta tieto.

Yhdyskunnan hallituksen puheenjohtajan tai selvitysmiehen tulee tehdä yhdyskunnan tai rekisteröidyn paikallisyhteisön purkautumisesta ilmoitus (*purkautumisilmoitus*), josta käy ilmi, ketkä ovat toimineet selvitysmiehinä samoin kuin se, että selvitystoimet on saatettu loppuun.

Muutos- ja purkautumisilmoituksen merkitsemisestä rekisteriin on soveltuvin osin voimassa, mitä 16 §:n 1 momentissa säädetään uskonnollisen yhdyskunnan merkitsemisestä rekisteriin. Muutosilmoituksen tekemisestä, allekirjoittamisesta ja vakuutuksesta on soveltuvin osin voimassa, mitä 18 §:ssä säädetään perustamisilmoituksesta.

21 §

Ennakkotarkastus

Patentti- ja rekisterihallitus voi suorittaa yhdyskunnan tai sen perustajien hakemukselta yhdyskuntajärjestyksen tai sen muutoksen

tarkastuksen ennakolta, jos siihen on yhdyskunnan koon, yhdyskuntajärjestyksen muutoksen merkittävyyden tai muun sellaisen syyn vuoksi aihetta. Ennakkotarkastuksesta annettu päätös on sitova, jollei yhdyskunta ole muuttanut ennakkotarkastuksessa ollutta yhdyskuntajärjestystä. Päätös on voimassa kaksi vuotta sen antamisesta lukien.

Perustamis- ja muutosilmoituksessa on ilmoitettava ennakkotarkastusta koskevasta päätöksestä ja siitä, miltä osin yhdyskuntajärjestystä on muutettu ennakkotarkastuksen jälkeen.

Päätöksestä olla suorittamatta ennakkotarkastusta ei saa hakea muutosta valittamalla.

22 §

Uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin merkittävät tiedot

Uskonnollisten yhdyskuntien rekisteri käsittää tässä laissa tarkoitettut ilmoitukset liitteineen sekä uskonnollisista yhdyskunnista ja rekisteröidyistä paikallisyhteisöistä pidettävän luettelon.

Luetteloon merkitään:

- 1) yhdyskunnan nimi ja kotikunta;
- 2) ilmoituksen saapumispäivä ja laji, rekisteröintipäivä ja rekisterinumero;
- 3) yhdyskuntajärjestyksen määräys yhdyskunnan nimen kirjoittamisesta sekä hallituksen puheenjohtajan ja muun henkilön, jolla on oikeus yhdyskunnan nimen kirjoittamiseen yksin tai yhdessä jonkin toisen kanssa, täydellinen nimi, osoite, kotikunta ja henkilötunnus tai syntymäaika;
- 4) yhdyskuntajärjestyksen ja sen muutoksen ennakkotarkastus;
- 5) yhdyskunnan omaisuuden luovuttaminen konkurssiin ja konkurssimenettelyn päätyminen, yhdyskunnalle annettu varoitus ja väliaikainen toimintakielto, yhdyskunnalle valitut tai määrätyt selvitysmiehet tai uskotut miehet;
- 6) yhdyskunnan rekisteröidyistä paikallisyhteisöistä 1—3 ja 5 kohdassa tarkoitettut tiedot; sekä
- 7) muut rekisterin pitämisessä tarpeelliset tiedot.

23 §

Asiantuntijalautakunta

Opetusministeriö asettaa yhteiteensä neljän vuoden toimikaudeksi asiantuntijalautakunnan, jonka tehtävänä on antaa Patentti- ja rekisterihallitukselle lausunto siitä, ovatko uskonnollisen yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot 7 §:n mukaisia. Patentti- ja rekisterihallituksen tulee ennen rekisteröimistä pyytää edellä tarkoitettu lausunto uskonnollisen yhdyskunnan perustamisilmoituksesta, yhdyskunnan tarkoitusta ja toimintamuotoja koskevan yhdyskuntajärjestyksen määräyksen muuttamisesta tehdystä muutosilmoituksesta sekä vastaavista ennakkotarkastushakemuksista.

Lautakunnassa on kolme jäsentä. Jäsenistä yhden tulee edustaa uskontojen, yhden yhteiskunnallista ja yhden oikeudellista asiantuntemusta. Lautakunnan sihteerinä ja esittelijänä toimii opetusministeriön nimeämä virkamies. Lautakunta voi kuulla ulkopuolisia asiantuntijoita ja pyytää asianomaiselta yhdyskunnalta asian selvittämisen kannalta tarpeellisia selvityksiä.

Lautakunnan puheenjohtajalle, jäsenille ja sihteerille maksettavista palkkioista ja korvauksista on voimassa, mitä niistä valtion komiteoiden osalta säädetään tai määrätään.

24 §

Rekisteristä poistaminen

Patentti- ja rekisterihallitus poistaa uskonnollisten yhdyskuntien rekisteristä yhdyskunnan, josta ei viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana ole tullut ilmoitusta uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin, jollei osoiteta, että yhdyskunta harjoittaa edelleen toimintaansa.

Ennen rekisteristä poistamista yhdyskunnalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

25 §

Yhdyskunnan lakkauttaminen ja varoitus

Rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan kotipaikan alioikeus voi opetusministeriön,

virallisen syyttäjän tai yhdyskunnan jäsenen kanteesta julistaa yhdyskunnan lakkautetuksi, jos yhdyskunta toimii olennaisesti vastoin lakia tai yhdyskuntajärjestyksessä määrättyä tarkoitustaan.

Jos yleinen etu ei vaadi yhdyskunnan lakkauttamista, voidaan yhdyskunnalle lakkauttamisen sijasta antaa varoitus.

26 §

Väliaikainen toimintakielto

Kun rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan lakkauttamista koskeva asia on tullut vireille, tuomioistuimien voi asiaa käsitellessään asianosaisen vaatimuksesta kieltää väliaikaisesti yhdyskunnan toiminnan, jos on todennäköistä, että yhdyskunta toimii 25 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Jos tuomioistuin on antanut väliaikaisen toimintakiellon, sen on joka kerta asiaa käsitellessään päätettävä kiellon voimassaolosta. Toimintakieltoa koskevaan päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla.

27 §

Laiton uskonnollisen yhdyskunnan toiminnan jatkaminen

Joka tämän lain vastaisesti jatkaa lakkautetuksi julistetun tai väliaikaiseen toimintakieltoon määrätyn uskonnollisen yhdyskunnan tai rekisteröidyn paikallisyhteisön toimintaa edustamalla yhdyskuntaa tai toimimalla sen puolesta taikka ottamalla uusia jäseniä yhdyskuntaan tai toimeenpanemalla yhdyskunnan kokouksen taikka muulla vastaavalla tavalla, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *laittomasta uskonnollisen yhdyskunnan toiminnan harjoittamisesta* sakkoon.

28 §

Yhdistyslain soveltaminen

Sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan

sovelletaan soveltuvin osin seuraavia yhdistyslain säännöksiä rekisteröidyistä yhdistyksistä:

- 1) 5 §:n säännöksiä taloudellisesta toiminnasta;
- 2) 9 §:n säännöksiä kaksikielisyydestä;
- 3) 14 ja 15 §:n säännöksiä yhdistyksestä erottamisesta ja erottamismenettelystä;
- 4) 32—34 §:n säännöksiä yhdistyksen päätöksen moitteenvapaisuudesta, päätöksen mitättömyydestä ja täytäntöönpanokiellosta;
- 5) 36 §:n säännöksiä yhdistyksen nimenkirjoittajista;
- 6) 37 §:n säännöksiä esteellisyydestä;
- 7) 38 §:n säännöksiä tilintarkastuksesta;
- 8) 39 §:n säännöksiä vahingonkorvausvelvollisuudesta;
- 9) 40—42 §:n säännöksiä yhdistyksen purkautumisesta;
- 10) 45 §:n säännöksiä toiminnan lopettamisesta ja selvitysmiehistä;
- 11) 46 §:n säännöksiä laillisesta tuomioistuimesta;
- 12) 58 §:n säännöksiä vastuusta velvoitteista;
- 13) 60 §:n säännöksiä tuomioistuimen ilmoitusvelvollisuudesta; sekä
- 14) 61 §:n säännöksiä omaisuuden luovuttamisesta konkurssiin.

Jos päätösvaltaa rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa käyttävät yhdyskunnan jäsenet kokouksessa, erillisissä äänestystilaisuuksissa tai postitse taikka yhdyskunnan valtuutetut, päätösvallassa ja päätöksenteosta on lisäksi soveltuvin osin voimassa mitä yhdistyslain 20 §:n 1 ja 2 momentissa, 21 §:ssä sekä 23—31 §:ssä säädetään, jollei yhdyskuntajärjestyksessä ole toisin määrätty.

Jollei hallitus ole yhdyskuntajärjestyksessä määrättyinä aikana kutsunut koolle yhdyskunnan kokousta tai järjestänyt muuta yhdyskuntajärjestyksessä määrättyä päätöksentekoa, yhdyskunnan jäsenen oikeudesta vaatia päätöksenteon järjestämistä noudatetaan soveltuvin osin, mitä yhdistyslain 20 §:n 3 momentissa ja 22 §:ssä säädetään.

Yhdyskuntajärjestyksestä on voimassa, mitä 1 ja 2 momentissa mainituissa säännöksissä säädetään rekisteröidyn yhdistyksen säännöistä. Uskonnollisten yhdyskuntien rekisteristä on voimassa, mitä 1 ja 2 momentissa mainituissa säännöksissä säädetään yhdistys-

rekisteristä.

3 luku

Erinäiset säännökset

29 §

Kokoontumislain soveltaminen harjoitettaessa uskontoa julkisesti

Tilaisuudesta, jossa harjoitetaan uskontoa julkisesti, on voimassa, mitä kokoontumislaisissa (530/1999) säädetään yleisestä kokouksesta, jollei tilaisuus kuulu uskonnollisen yhdyskunnan tunnusomaiseen toimintaan ja sitä järjestetä yhdyskunnan omissa tai niitä vastaavissa tiloissa.

30 §

Uskonnollisen yhdyskunnan jäsentietoja koskevan ilmoitusvelvollisuuden rikkominen

Joka laiminlyö 4 §:n 3 momentissa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, uskonnollisen yhdyskunnan jäsentietoja koskevan ilmoitusvelvollisuuden rikkomisesta sakkoon.

Uskonnollisen yhdyskunnan jäsentietoja koskevan ilmoitusvelvollisuuden rikkomisesta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos ilmoitusvelvollinen on kehotuksen saatuaan täyttänyt velvollisuutensa tai jos rikkomus on muutoin vähäinen.

4 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

31 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan seuraavat lait:

- 1) 10 päivänä marraskuuta 1922 annettu uskonnonvapauslaki (267/1922) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen;

2) Suomen kansalaisen oikeudesta olla maan palveluksessa uskontunnustukseensa katsomatta 10 päivänä kesäkuuta 1921 annettu laki (173/1921) siihen myöhemmin tehtyne muutoksineen; sekä

3) valaa koskevien säännösten soveltamisesta 31 päivänä joulukuuta 1986 annettu laki (1051/1986).

Kumotun uskonnonvapauslain 5 §:n 5 momentissa säädettyä kieltoa kuuluu useampaan kuin yhteen uskontokuntaan sovelletaan viiden vuoden ajan tämän lain voimaantulosta.

Mitä muussa laissa säädetään uskontokunnasta, koskee tämän lain voimaan tultua uskonnollista yhdyskuntaa.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

32 §

Lain vastaiset määräykset

Jos ennen tämän lain voimaantuloa rekisteröidyn uskonnollisen yhdiskunnan yhdyskuntajärjestyksessä on tämän lain vastaisia määräyksiä, on niiden sijasta noudatettava tämän lain säännöksiä.

33 §

Yhdyskuntajärjestyksen muuttaminen

Ennen tämän lain voimaantuloa rekisteröi-

tyjen uskonnollisten yhdiskuntien tulee ottaa yhdyskuntajärjestykseensä 10 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetut tilintarkastajia sekä 6 kohdassa tarkoitetut tilikautta, tilinpäätöksen vahvistamista ja vastuuvapauden myöntämistä koskevat määräykset ja tehtävä niistä muutosilmoitukset kolmen vuoden kuluessa lain voimaantulosta, jollei yhdyskuntajärjestyksessä ennestään ole tällaisia määräyksiä.

34 §

Lain voimaan tullessa vireillä olevan asian käsittely

Tämän lain voimaan tullessa vireillä olevat ilmoitukset, jotka koskevat uskonnollisen yhdiskunnan rekisteröimistä ja yhdyskuntajärjestyksen, uskontunnustuksen tai uskonnonharjoitusmuodon muuttamista, käsittelee opetusministeriö aikaisemman lain mukaisesti. Opetusministeriö ilmoittaa päätöksistä kuitenkin Väestörekisterikeskuksen sijasta Patentti- ja rekisterihallitukselle.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, yhdiskunta voi lain vahvistamisen jälkeen muuttaa yhdyskuntajärjestystään noudattaen tämän lain säännöksiä ja tehdä siitä muutosilmoituksen Patentti- ja rekisterihallitukselle ennen lain voimaantuloa. Tällainen yhdyskuntajärjestyksen muutos merkitään rekisteriin lain voimaantulon jälkeen.

2.

Laki**perusopetuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä elokuuta 1998 annetun perusopetuslain (628/1998) 13 § sekä
lisätään lakiin uusi 13 a § seuraavasti:

13 §

Uskonnon ja elämäntietämisen opetus

Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää oppilaiden enemmistön uskonnon mukaista uskonnon opetusta. Opetus järjestetään tällöin sen mukaan, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan oppilaiden enemmistö kuuluu. Mainittuun uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat oppilaat osallistuvat oman uskontonsa opetukseen. Oppilas, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi huoltajan ilmoittamatta asiasta koulutuksen järjestäjälle osallistua mainittuun uskonnonopetukseen.

Vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksisen kirkkokuntaan kuuluvalla oppilaalla, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta.

Muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvalla vähintään kolmelle oppilaalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos heidän huoltajansa sitä pyytävät.

Jos oppilas kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan, oppilaan huoltaja päättää, minkä uskonnon opetukseen oppilas osallistuu.

Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle oppilaalle, joka ei osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, opetetaan elämäntietämistä. Uskonnolliseen

yhdyskuntaan kuuluvalla oppilaalla, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan huoltajan pyynnöstä elämäntietämistä. Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää elämäntietämisen opetusta, jos opetukseen oikeutettuja oppilaita on vähintään kolme.

Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton oppilas voi huoltajan pyynnöstä osallistua myös sellaiseen perusopetuksen järjestäjän järjestämään uskonnon opetukseen, joka oppilaan saaman kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan.

13 a §

Uskonnon harjoittamiseen osallistuminen

Perusopetuksen järjestäjän tulee etukäteen tiedottaa oppilaiden huoltajille koulun toimintaan sisältyvistä jumalanpalveluksista sekä muista uskonnon harjoittamiseksi katsottavista tilaisuuksista ja toimituksista. Lisäksi huoltajille tulee kertoa, miten huoltaja voi ilmoittaa, jos oppilas ei osallistu kyseisiin tilaisuuksiin.

Oppilaalle, joka ei osallistu uskonnon harjoittamiseen, tulee järjestää sen sijasta muuta toimintaa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

3.

Laki**lukiolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä elokuuta 1998 annetun lukiolain (629/1998) 9 § sekä
lisätään lakiin uusi 9 a § seuraavasti:

9 §

Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus

Koulutuksen järjestäjän tulee järjestää opiskelijoiden enemmistön uskonnon mukaista uskonnon opetusta. Opetus järjestetään tällöin sen mukaan, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan opiskelijoiden enemmistö kuuluu. Mainittuun uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat opiskelijat osallistuvat oman uskontonsa opetukseen. Opiskelija, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi halutessaan osallistua mainittuun uskonnonopetukseen.

Vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksisen kirkkokuntaan kuuluvalla opiskelijalla, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta.

Muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvalla vähintään kolmelle opiskelijalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos opiskelijat sitä pyytävät.

Jos opiskelija kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan, opiskelija päättää, minkä uskonnon opetukseen hän osallistuu.

Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle opiskelijalle, joka ei osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, opetetaan elämäkatsomustietoa. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla opiskelijalle, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan hänen pyynnöstään elä-

mänkatsomustietoa. Koulutuksen järjestäjän tulee järjestää elämäkatsomustiedon opetusta, jos opetukseen oikeutettuja oppilaita on vähintään kolme.

Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton opiskelija voi osallistua myös sellaiseen koulutuksen järjestäjän järjestämään uskonnon opetukseen, joka opiskelijan saaman kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan.

Opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa.

9 a §

Uskonnon harjoittamiseen osallistuminen

Koulutuksen järjestäjän tulee etukäteen tiedottaa opiskelijoille oppilaitoksen toimintaan sisältyvistä jumalanpalveluksista sekä muista uskonnon harjoittamiseksi katsottavista tilaisuuksista ja toimituksista. Lisäksi opiskelijoille tulee kertoa, miten opiskelija voi ilmoittaa, jos hän ei osallistu kyseisiin tilaisuuksiin.

Opiskelijalle, joka ei osallistu uskonnon harjoittamiseen, tulee järjestää sen sijasta muuta toimintaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

4.

Laki**kirjanpitolain 1 luvun 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 30 päivänä joulukuuta 1997 annetun kirjanpitolain (1336/1997) 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on osaksi laissa 529/1998, uusi 5 a kohta seuraavasti:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Kirjanpitovelvollisuus

Jokainen, joka harjoittaa liike- tai ammatti-toimintaa, on tästä toiminnasta kirjanpitovelvollinen. Kirjanpitovelvollisia ovat kuitenkin aina:

5 a) rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta ja sen rekisteröity paikallisyhteisö;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20.

Tämän lain mukainen kirjanpitovelvollisuus koskee ensimmäisen kerran lain voimaantulon jälkeen ensiksi alkavaa tilikautta.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 4 päivänä lokakuuta 2002

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Kulttuuriministeri *Kaarina Dromberg*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

2.

Laki

perusopetuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 21 päivänä elokuuta 1998 annetun perusopetuslain (628/1998) 13 § sekä lisätään lakiin uusi 13 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

13 §

Uskonnon ja elämäntietämisen opetus

Perusopetuksen järjestäjän tulee antaa uskonnonopetusta sen uskontokunnan tunnuksen mukaan, johon oppilaiden enemmistö kuuluu.

Edellä 1 momentin mukaisesta uskonnonopetuksesta uskonnonvapauslain (267/1922) mukaisesti vapautetulle vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalla oppilaalla järjestetään heidän oman tunnustuksensa mukaisena opetusta.

Muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskontokuntiin kuuluvalla vähintään kolmelle uskonnonopetuksesta vapautetulle oppilaalle järjestetään heidän oman tunnustuksensa mukaista uskonnonopetusta, jos heidän huoltajansa sitä vaativat.

Ehdotus

13 §

Uskonnon ja elämäntietämisen opetus

Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää oppilaiden enemmistön uskonnon mukaista uskonnon opetusta. Opetus järjestetään täysin sen mukaan, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan oppilaiden enemmistö kuuluu. Mainittuun uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat oppilaat osallistuvat oman uskontonsa opetukseen. Oppilas, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi huoltajan ilmoittamasta asiasta koulutuksen järjestäjälle osallistua mainittuun uskonnonopetukseen.

Vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalla oppilaalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta.

Muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvalla vähintään kolmelle oppilaalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos heidän huoltajansa sitä pyytävät.

Jos oppilas kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan, oppilaan huoltaja päättää, minkä uskonnon opetuk-

Uskonnonopetuksesta vapautetulle vähintään kolmelle uskontokuntiin kuulumattomalle oppilaalle opetetaan elämäntietoa.

seen oppilas osallistuu.

Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle oppilaalle, joka ei osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, opetetaan elämäntietoa. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla oppilaalla, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan huoltajan pyynnöstä elämäntietoa. Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää elämäntietoon opetusta, jos opetukseen oikeutettuja oppilaita on vähintään kolme.

Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton oppilas voi huoltajan pyynnöstä osallistua myös sellaiseen perusopetuksen järjestäjän järjestämään uskonnon opetukseen, joka oppilaan saaman kasvatuksen ja kulttuuri- ja taustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan.

13 a §

Uskonnon harjoittamiseen osallistuminen

Perusopetuksen järjestäjän tulee etukäteen tiedottaa oppilaiden huoltajille koulun toimintaan sisältyvistä jumalanpalveluksista sekä muista uskonnon harjoittamiseksi katsottavista tilaisuuksista ja toimituksista. Lisäksi huoltajille tulee kertoa, miten huoltaja voi ilmoittaa, jos oppilas ei osallistu kyseisiin tilaisuuksiin.

Oppilaalle, joka ei osallistu uskonnon harjoittamiseen, tulee järjestää sen sijasta muuta toimintaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

3.

Laki**lukiolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä elokuuta 1998 annetun lukiolain (629/1998) 9 § sekä
lisätään lakiin uusi 9 a § seuraavasti::

Voimassa oleva laki

9 §

Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus

Koulutuksen järjestäjän tulee antaa uskonnonopetusta sen uskontokunnan tunnustuksen mukaan, johon opiskelijoiden enemmistö kuuluu.

Edellä 1 momentin mukaisesta uskonnonopetuksesta uskonnonvapauslain (267/1922) mukaisesti vapautetulle vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalle opiskelijalle järjestetään heidän oman tunnustuksensa mukaista opetusta.

Muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskontokuntiin kuuluvalle vähintään kolmelle uskonnonopetuksesta vapautetulle opiskelijalle järjestetään heidän oman tunnustuksensa mukaista uskonnonopetusta, jos heidän huoltajansa sitä vaativat.

Uskonnonopetuksesta vapautetulle vähintään kolmelle uskontokuntiin kuulumatto-

Ehdotus

9 §

Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus

Koulutuksen järjestäjän tulee järjestää opiskelijoiden enemmistön uskonnon mukaista uskonnon opetusta. Opetus järjestetään tällöin sen mukaan, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan opiskelijoiden enemmistö kuuluu. Mainittuun uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat opiskelijat osallistuvat oman uskontonsa opetukseen. Opiskelija, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi halutessaan osallistua mainittuun uskonnonopetukseen.

Vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalle opiskelijalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta.

Muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvalle vähintään kolmelle opiskelijalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos opiskelijat sitä pyytävät.

Jos opiskelija kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan, opiskelija päättää, minkä uskonnon opetukseen hän osallistuu.

Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle opiskelijalle, joka ei osallistu 1 mo-

malle opiskelijalle opetetaan elämäntietoa.

Opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntietoa.

mentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, opetetaan elämäntietoa. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla opiskelijalle, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan hänen pyynnöstään elämäntietoa. Koulutuksen järjestäjän tulee järjestää elämäntietiedon opetusta, jos opetukseen oikeutettuja oppilaita on vähintään kolme.

Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton opiskelija voi osallistua myös sellaiseen koulutuksen järjestäjän järjestämään uskonnon opetukseen, joka opiskelijan saaman kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan.

Opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntietoa.

9 a §

Uskonnon harjoittamiseen osallistuminen

Koulutuksen järjestäjän tulee etukäteen tiedottaa opiskelijoille oppilaitoksen toimintaan sisältyvistä jumalanpalveluksista sekä muista uskonnon harjoittamiseksi katsottavista tilaisuuksista ja toimituksista. Lisäksi opiskelijoille tulee kertoa, miten opiskelija voi ilmoittaa, jos hän ei osallistu kyseisiin tilaisuuksiin.

Opiskelijalle, joka ei osallistu uskonnon harjoittamiseen, tulee järjestää sen sijasta muuta toimintaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.